

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ผลของการเปิดรับข่าวจากอินเทอร์เน็ตที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ มีแนวทางการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดที่เป็นองค์รวม ในขอบเขตขององค์ความรู้ 2 สาขา ที่มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ กล่าวคือ สาขาสังคมวิทยาและสาขาสื่อสารมวลชน โดยเน้นเฉพาะสื่ออินเทอร์เน็ตหรือสื่อดิจิทัลซึ่งเป็นสื่อใหม่ที่มีผลทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม จากแนวคิดหลักของการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศในหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. ทฤษฎีการแพร่นวัตกรรม (diffusion of innovation)
2. ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม (socialization theory)
3. ทฤษฎีการปริวรรตนิยม (exchange theory)
4. ทฤษฎีอำนาจนำ (hegemony theory)
5. แนวคิดผลกระทบของเทคโนโลยีการสื่อสาร (concept of communication technology effect)
6. แนวคิดการเลือกสรรและการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน (concept of selective and media explorer)
7. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ (concept of learning)
8. แนวคิดเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต (concept of lifestyle)
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี

ทฤษฎีการแพร่นวัตกรรม (diffusion of innovation)

Roger and Shoemaker (1971, p. 19) ให้ความหมายว่า นวัตกรรม คือ ความคิด วิถีปฏิบัติ หรือสิ่งของที่บุคคลคิดค้นขึ้นใหม่ ซึ่งมีความแตกต่างจากที่เคยมีมา รวมถึง นวัตกรรมบางอย่าง อาจเป็นสิ่งที่เคยเกิดขึ้น หรือมีมานานแล้วในสังคม แต่หากเพิ่งนำมาใช้ หรือนำมาปฏิบัติในอีกที่หนึ่งหรืออีกสังคมหนึ่ง ก็ถือเป็นนวัตกรรมเช่นกัน

โดย Roger and Shoemaker ซึ่งให้เห็นว่า รูปแบบของการเผยแพร่ นวัตกรรม เมื่อกล่าวอย่างสรุปแล้ว สามารถแบ่งองค์ประกอบทั้งหมดได้ 4 ประการด้วยกัน คือ

1. นวัตกรรม (innovation) ความคิดหรือสิ่งใหม่ที่บุคคลค้นพบ
2. การสื่อสาร (communication) การเผยแพร่ นวัตกรรม ให้เป็นที่รู้จัก และยอมรับกัน ในสังคม จำเป็นต้องใช้การสื่อสารเพื่อเผยแพร่สิ่งใหม่ โดยองค์ประกอบหลักที่มีส่วน เกี่ยวข้องในด้านการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสารที่เป็นบุคคลซึ่งค้นพบ หรือมีความรู้เกี่ยวกับ นวัตกรรมนั้น ๆ ตัวนวัตกรรมที่ต้องการเผยแพร่ และผู้รับสารที่ยังขาดความรู้ หรือประสบการณ์เกี่ยวกับนวัตกรรม

3. สมาชิกในระบบสังคม (in a social system) คือ ประชากร ซึ่งอยู่ในระบบสังคม มีองค์ประกอบ ที่แตกต่างกันไป ตามแต่ละกลุ่ม โดยความแตกต่างที่เกิดขึ้นนี้ ย่อมส่งผลถึง การยอมรับนวัตกรรมที่มีในสังคมด้วย

4. ระยะเวลา (overtime) เมื่อบุคคลได้รับรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่เขาต้องใช้เวลา ในการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งใหม่ จากผู้นำนวัตกรรมเข้ามา โดยบุคคลจะยอมรับ หรือปฏิเสธ นวัตกรรม หรือสิ่งใหม่นั้น ขึ้นอยู่กับการประเมินผล ที่ผ่านกระบวนการการรับรู้ การทำความเข้าใจแล้วส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่จะนำไป ประกอบการตัดสินใจที่จะยอมรับหรือปฏิเสธ นวัตกรรมนั้น

จากรูปแบบของการเผยแพร่ นวัตกรรมซึ่งให้เห็นถึง กระบวนการตัดสินใจ ของผู้รับสารในการยอมรับนวัตกรรม ที่ถูกนำเข้ามาสู่ระบบ โดยอาศัยกระบวนการสื่อสาร ซึ่งปกติแล้วกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ

3 ประการ คือ (สุรพงษ์ โสภนะเสถียร, 2533, หน้า 96-98)

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่ 7 ต.ค. 2555

เลขทะเบียน.....

เลขเรียกหนังสือ..... 250112

.....

1. การประดิษฐ์คิดค้น ซึ่งหมายถึง ตัวนวัตกรรม โดยอาจพัฒนาขึ้นเอง หรือนำเข้าจากต่างประเทศ สิ่งที่จะต้องตระหนัก คือ การปรับนวัตกรรมนั้น ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมให้มากที่สุด แม้นวัตกรรมดังกล่าวจะเป็นของแปลกใหม่ ซึ่งอาจหมายถึง การค้นพบในสิ่งที่ไม่เคยมีมาก่อนหรือหมายถึง ของใหม่ที่รับมาจากการเป็นของเก่าในที่อื่น หรือการผสมผสานของเก่าจนกลายเป็นของใหม่

2. การแพร่หรือการสื่อสาร ถือเป็นขั้นตอนหลังจากที่เกิดนวัตกรรมขึ้นแล้ว และต้องการนำนวัตกรรมนั้นเข้าไปสู่ชุมชน เพื่อการสร้างความทันสมัยให้กับชุมชนนั้น

3. ผลพวงของการรับนวัตกรรม การแพร่ นวัตกรรมออกไปจะสำเร็จหรือไม่ นั้นมิใช่ขึ้นอยู่กับความสามารถของรัฐบาลหรือผู้ส่งสาร แต่หากขึ้นอยู่กับชาวบ้านว่าจะยอมรับนวัตกรรมนั้นหรือไม่ จึงต้องอาศัยการประเมินควบคู่ไปด้วย ซึ่งการประเมินดังกล่าวได้แก่ การประเมินความสมัครใจในการรับนวัตกรรม คุณค่า นวัตกรรมในสายตาของบุคคล และที่สำคัญ คือ ผลกระทบที่เกิดภายหลังการยอมรับนวัตกรรม เพราะบางครั้งนวัตกรรมบางอย่างอาจไม่เห็นผลได้อย่างทันทีทันใด แต่อาจเกิดขึ้นภายหลังได้

การแพร่ นวัตกรรม มักศึกษา โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการการตัดสินใจของผู้รับสารว่า ยอมรับสาร หรือนวัตกรรมตามการโน้มน้าว ของแหล่งสาร หรือผู้ส่งสารหรือไม่เพียงใด โดยลักษณะการ ศึกษาดังกล่าวจะมีลักษณะครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

1. สื่อ นวัตกรรม
2. ปัจจัยในการกรอง นวัตกรรม
3. แนวทางของผู้รับสาร
4. การยอมรับ นวัตกรรม

ข้อสังเกตบางประการในเรื่องของการยอมรับ นวัตกรรม

จากการจำแนกการยอมรับ นวัตกรรม โดยพิจารณาจากกลุ่มบุคคลเป้าหมาย อีกปัจจัยหนึ่งที่ถือเป็นตัวกำหนดให้เกิดการยอมรับ นวัตกรรมช้าหรือเร็ว ย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับลักษณะของตัวนวัตกรรมเองด้วย โดย Roger and Shoemaker (1971) ได้ให้หลักในการตัดสินใจยอมรับ นวัตกรรมไว้หลายประเด็น ตั้งแต่คุณลักษณะของนวัตกรรม รูปแบบการตัดสินใจ การเลือกช่องทางการสื่อสาร ค่านิยม โครงสร้างของแต่ละสังคม ตลอดจนถึงการสนับสนุนจากสื่อเพื่อให้ นวัตกรรมเกิดความแพร่หลาย

เป็นต้น แต่ที่นิยมนำมาใช้ในการวิเคราะห์เกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรมมากที่สุด คือ คุณลักษณะ 5 ประการ ที่ใช้พิจารณานวัตกรรมนั้น ซึ่งประกอบด้วย

1. ประโยชน์ หรือความได้เปรียบ เชิงเทียบ (relative advantage) โดยการเปรียบเทียบนวัตกรรม จากสมาชิกในสังคมที่แสดงถึงคุณค่าของนวัตกรรมว่า มีความเหมาะสมที่จะทำให้ประชาชน เกิดการยอมรับ เช่น มีราคาย่อมเยา เพิ่มความสะดวกสบาย ประหยัดเวลา ลดความเสี่ยงในการใช้งาน หรือมีประโยชน์ต่อสังคม เป็นต้น ยิ่งนวัตกรรมสามารถสร้างคุณค่าได้มากเพียงใด ก็จะส่งผลให้เกิดการยอมรับมากขึ้น
2. ความเข้ากันได้หรือความสอดคล้อง (compatibility) เป็นผลมาจากความเชื่อว่านวัตกรรมสามารถสร้างคุณค่าได้ โดยพิจารณาจากประสบการณ์ในอดีต ค่านิยมความเชื่อ และความต้องการของผู้ยอมรับ โดยรูปแบบที่แปลกใหม่ อาจทำให้เกิดการยอมรับได้ช้ากว่านวัตกรรมที่ไม่แตกต่างไปจากหรือสอดคล้องกับของเดิมที่มีอยู่ เพราะลักษณะดังกล่าวจะทำให้เกิดการยอมรับมากขึ้น เพราะประชาชนรู้สึกว่าคุณยังปลอดภัย และมีความเสี่ยงน้อยกว่าการตัดสินใจที่จะใช้สิ่งใหม่ซึ่งตนไม่เคยพบเห็นมาก่อน
3. ความยุ่งยาก หรือความซับซ้อน (complexity) ลักษณะของนวัตกรรมบางอย่างที่มีความชัดเจน และสามารถทำความเข้าใจได้ง่าย ทำให้เกิดการยอมรับและเป็นที่แพร่หลาย มากกว่าลักษณะนวัตกรรมที่มีความซับซ้อน ที่มีลักษณะความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม กับอัตราการยอมรับ คือ ยิ่งถ้านวัตกรรมมีความยุ่งยากต่อการนำไปใช้หรือทำความเข้าใจ จะส่งผลให้อัตราการยอมรับยิ่งต่ำลง
4. ทดลองใช้ได้ (trialability) โดยปกตินวัตกรรมที่สามารถนำมาทดลองใช้ในขั้นต้น จะเป็นแรงกระตุ้น ที่ทำให้เกิดการยอมรับนวัตกรรมได้รวดเร็วกว่า นวัตกรรมที่ไม่สามารถแบ่งมาทดลองใช้ได้ เพราะความสามารถในการทดลองใช้ จะเป็นการทดสอบเพื่อสร้างความมั่นใจและลดความเสี่ยงให้กับผู้ใช้นวัตกรรม
5. สังเกตได้ (observability) นวัตกรรมที่สามารถสังเกตเห็นได้ และง่ายต่อการสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้อื่น มีผลทำให้เกิดการยอมรับได้ง่ายกว่านวัตกรรมที่เป็นนามธรรม จำต้องได้ยาก และไม่สามารถสังเกตเห็นได้ จึงเป็นตัวขัดขวางในการเผยแพร่หรือทำความเข้าใจกับประชาชนในสังคม

กล่าวโดยสรุปการแพร่พันธุ์นวัตกรรม เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม เพื่อให้เป็นสังคมที่ทันสมัย อันเนื่องมาจากการหยิบยืมนวัตกรรมจากผู้ส่งสาร เช่น รัฐบาล หรือสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสาร เช่น ประชาชน หรือชาวบ้าน ด้วยการคำนึงถึงกระบวนการตัดสินใจในการยอมรับนวัตกรรมของชาวบ้านเป็นสำคัญ รวมถึงปัจจัยการยอมรับที่แตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคลควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความสามารถในการปรับตัวของนวัตกรรมนั้น ๆ ให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมได้อย่างราบรื่น

จากทฤษฎี สามารถนำมาอธิบายการวิจัยในครั้งนี้ได้ว่า การเผยแพร่นวัตกรรม เป็นการสื่อสารประเภทหนึ่งที่มีความคิดใหม่ สิ่งใหม่ หรือวิธีการใหม่ถูกเผยแพร่ หรือถูกถ่ายทอดจากแหล่งกำเนิดไปยังสมาชิก ในระบบสังคม แต่การเผยแพร่นวัตกรรม มีความแตกต่างจากการสื่อสาร ตรงที่การเผยแพร่นวัตกรรมเกี่ยวข้องกับข่าวสารที่เป็นความคิดใหม่ หรือวิธีการปฏิบัติใหม่ ในขณะที่การสื่อสารเกี่ยวกับข่าวสารทุกประเภท และการเผยแพร่นวัตกรรมมุ่งไปที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม คือ การยอมรับ หรือปฏิเสธนวัตกรรม ส่วนการสื่อสารมุ่งเปลี่ยนแปลงในระดับและทัศนคติของผู้รับสาร

การรายงานข่าวทางอินเทอร์เน็ตแม้จะมีมาเป็นระยะเวลาานาน แต่ก็ถือเป็นนวัตกรรมหรือสิ่งใหม่สำหรับคนไทยที่จำเป็นต้องใช้เวลาในการยอมรับเพื่อปรับตัว ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้รู้ สื่อมวลชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการเผยแพร่ข้อมูลและโดยคำนึงถึงกระบวนการตัดสินใจ ประโยชน์ที่จะได้รับว่า สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต สามารถเข้าใจนวัตกรรมต่าง ๆ ได้และนำไปสู่การยอมรับ การเปิดรับข่าวอินเทอร์เน็ตในลักษณะถาวรจนกลายเป็นพฤติกรรมของบุคคล

ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม (socialization theory)

การขัดเกลาทางสังคม เป็นขบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยาที่มีผลทำให้บุคคล มีบุคลิกภาพตามแนวที่สังคมต้องการ เด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคม สามารถอยู่ร่วม และมีความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ได้อย่างราบรื่น การขัดเกลาทางสังคม ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงสภาพตามธรรมชาติ เป็นมนุษย์

ผู้มีวัฒนธรรม มีสภาพแตกต่างจากสัตว์ร่วมโลกชนิดอื่น การขัดเกลาทางสังคม มีความหมาย 2 ประการ คือ (Cohen & Orbuch, 1990, pp. 38-39)

1. การถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งโดยธรรมชาติวัฒนธรรมจะไม่ติดตัวมาแต่กำเนิด เช่น การใช้ภาษาพูด การอ่านเขียนหนังสือ มารยาททางสังคม หรือระเบียบประเพณีต่าง ๆ การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้มนุษย์ได้เรียนรู้

2. การพัฒนาบุคลิกภาพเนื่องจากแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกันทำให้มนุษย์แต่ละสังคมมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน การขัดเกลาทางสังคม จะพัฒนามนุษย์ให้มีบุคลิกภาพ เหมือนบุคคลอื่นในสังคม รู้จักกฎระเบียบและวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ

จุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม การขัดเกลาทางสังคมจะช่วยบ่มเพาะความเป็นระเบียบวินัยเบื้องต้นจนเกิดเป็นนิสัย ช่วยสร้างแรงบันดาลใจในตัวบุคคล สอนให้บุคคลรู้จักบทบาททางสังคม ตามตำแหน่งหรือสภาพที่ได้รับในสังคมนั้น นอกจากนี้ยังทำให้บุคคลมีความชำนาญ และทักษะในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งจะเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมต่อไป

นักสังคมวิทยา Mead (1934) ให้คำอธิบายว่า เกี่ยวกับเรื่องขบวนการขัดเกลาทางสังคมว่า มนุษย์มีตัวตน 2 ประการ คือ

ตัวตน I ซึ่งหมายถึง ตัวตน ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มักจะเกิดจากสังคม ที่ให้อิสระภาพแก่บุคคลในการแสดงออกบ้าง ไม่เข้มงวดเกินไป

ตัวตน Me ซึ่งหมายถึง ตัวตนที่มีความเฉื่อย ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ ชอบทำตามคำสั่ง มักเกิดจากสังคมที่มีระเบียบกฎเกณฑ์เคร่งครัดในการฝึกอบรม

แนวความคิดของ Mead เชื่อว่าการขัดเกลาทางสังคม ก่อให้เกิดความมีเหตุผล และความคิดสร้างสรรค์ในตัวมนุษย์ บุคลิกภาพของบุคคลจึงเป็นไปตามแบบอย่างของแต่ละสังคม

นักสังคมวิทยา Freud (1961) อธิบายลักษณะของบุคคล 3 ประเภท คือ Id, Ego และ Super-ego กล่าวคือ

Id หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่เกิดขึ้น โดยสัญชาตญาณ และเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติซึ่งเกิดจากจิตใต้สำนึก ซึ่งปกติจะมีความรู้สึกฝ่ายต่ำอยากได้สิ่งต่าง ๆ ซึ่งหากบุคคลนั้นมีสภาพจิตปกติก็จะสามารถเก็บความรู้สึก

เหล่านั้นไว้ได้ แต่หากปล่อยให้ความรู้สึกฝ่ายต่ำเข้าครอบงำก็จะเป็นอันตรายต่อสังคมอย่างมาก

Ego หมายถึง บุคลิกภาพที่ทำให้บุคคลรู้สึกรับรู้สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เป็นตัวเชื่อมระหว่าง ความต้องการทางชีววิทยา กับความต้องการทางสังคม ทำให้สามารถดำรงชีวิต ด้วยความเรียบร้อยตามครรลองวัฒนธรรมของสังคมได้

Super-ego หมายถึง บุคลิกภาพส่วนที่ทำให้บุคคลรู้สึก ในความคิด หรือเกิดความทรมานจิตใจเป็นตัวกำหนดคุณมคติของบุคคล

สถาบันที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการที่มนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับด้วยตลอดเวลาตั้งแต่วัยเด็ก และเมื่อเติบโตขึ้น ก็จะเรียนรู้ระเบียบของสังคม ที่ซับซ้อนขึ้น เนื่องจากวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัตตลอดเวลา การเรียนรู้ และปรับตัวของมนุษย์เข้ากับสังคม จึงเป็นสิ่งที่ต้องกระทำ อย่างไม่มีวันสิ้นสุด สถาบันที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม มี 6 อย่างดังนี้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549, หน้า 21-22)

1. ครอบครัว เป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้กับมนุษย์ เพราะครอบครัวเป็นผู้เลี้ยงดูบุคคลตั้งแต่เป็นทารก เติบโตทางร่างกาย ขณะที่ให้การขัดเกลาทางสังคมเท่าที่ทารกจะเรียนรู้ได้ การขัดเกลาทางสังคม ที่บุคคลได้รับในวัยเด็ก เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทางอารมณ์ และบุคลิกภาพมาก บุคคลที่ได้รับการกดดันทางอารมณ์ในวัยเด็กมากมักเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่อารมณ์รุนแรง ส่วนผู้ที่ถูกตามใจมากเกินไปในวัยเด็ก ก็จะกลายเป็นคนเอาแต่ใจตนเอง ระยะเวลาของการขัดเกลาทางสังคมที่บุคคลได้รับจากครอบครัวแตกต่างกันไปตามทัศนคติที่มีต่อการอบรมบุตร

2. สถานศึกษา เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่การขัดเกลาทางสังคม ต่อจากสถาบันครอบครัว เมื่อบุตร หลานถึงวัยเรียน ครอบครัวก็จะส่งบุตรหลานของตน ไปโรงเรียน เพื่อศึกษาเล่าเรียนวิชาการ และได้รับการอบรม ที่ดีจากโรงเรียน ซึ่งหมายถึง เด็กจะได้รับการอบรม ทางด้านวิชาความรู้ และจริยศึกษาให้สามารถดำเนินชีวิตเป็นคนดีในสังคมได้

3. เพื่อน เป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ ขัดเกลาทางสังคมทางอ้อม เพราะบุคคลมักจะซึมซับลักษณะนิสัยความประพฤติของเพื่อน ไม่ว่าจะในทางดีหรือไม่ดี

นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้การปรับตนเอง ให้เข้ากับบุคคลอื่นในสังคม ไม่กระทำตามความต้องการของตนเองฝ่ายเดียว

4. หน่วยงาน หรือองค์กร กลุ่มอาชีพที่บุคคลนั้นสังกัดอยู่ ย่อมมีกฎระเบียบ วินัย ที่แตกต่างกันไปแล้วแต่ประเภทของงาน ซึ่งจะทำให้บุคคลได้รับการจัดเกลาทางสังคม ที่แตกต่างกันไป อันเป็นผลให้บุคคลนั้นมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันไปด้วย

5. ศาสนา ซึ่งหากกล่าวถึง ศาสนาพุทธ สถาบันทางศาสนาที่มีอิทธิพล ต่อการจัดเกลาทางสังคมของบุคคลที่นับถือศาสนาพุทธ คือ วัด เพราะเป็นทั้งสถานที่ ศึกษาหาความรู้และที่ชุมนุมพบปะสังสรรค์ของคนในชุมชน แม้ปัจจุบันสถาบันทางศาสนา จะมีบทบาทน้อยลงไปบ้าง ตามความเจริญทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี แต่ก็ยังถือว่าเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในการจัดเกลาทางสังคม

6. สื่อมวลชน มีผลต่อการจัดเกลา ทางสังคม ที่กว้างขวาง และ รวดเร็วมาก จากการเผยแพร่ข่าวสาร และแนวความคิดผ่านสื่อมวลชน ไม่ว่าจะเป็นสื่อพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์หรือการเผยแพร่ข่าวสารทางระบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งสื่อมวลชนที่ดี มีจรรยาบรรณและจริยธรรมก็จะสามารถจัดเกลาทางสังคมให้บุคคลเป็นคนดีได้

สำหรับปัจจัยอื่นที่มีความสัมพันธ์กับการจัดเกลาทางสังคมให้ได้รับผลสำเร็จ หรือมีประสิทธิภาพสูง ยังขึ้นอยู่กับสภาพทางชีววิทยาของบุคคลที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นสภาพร่างกายหรือเพศ นอกจากนี้ การปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวก็มีส่วน ในการจัดเกลาทางสังคม เพราะเด็กมักจะได้รับอิทธิพล ทางความคิดและการกระทำจาก พ่อแม่ผู้ปกครองหรือบุคคลที่อยู่ร่วมในครอบครัว ซึ่งสถานภาพทางครอบครัวมีผลโดยตรง ต่อการจัดเกลาทางสังคม บุคคลที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะชาติตระกูลดีย่อมมีโอกาส ที่จะได้รับการศึกษาที่ดีกว่า มีค่านิยมที่ต่าง ไปจากบุคคลที่สถานภาพทางครอบครัว ที่ยากจน หรืออยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี การเรียนรู้ภาษาอื่นนอกจากภาษาประจำถิ่น ย่อมมีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพบุคคลให้มีความรู้ความสามารถกว้างขวางขึ้นด้วย ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วส่งผลให้บุคคลเป็นที่ยอมรับในสังคมพร้อมที่จะรับ การจัดเกลาทางสังคมล่วงหน้าเพื่อรองรับภาระหน้าที่บทบาทในสังคมที่บุคคลนั้น จะได้รับโดยเผด็จาคตามคุณการปฏิบัติของบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ก่อนแล้ว

จะเห็นได้ว่า สถานศึกษาเป็นสถาบันที่สำคัญอย่างมากในกระบวนการจัดเกลาทางสังคมต่อจากสถาบันครอบครัว เมื่อบุตรหลานมีอายุถึงวัยอนุบาล คือ ตั้งแต่ 3 ขวบขึ้นไปหรือปฐมวัยตั้งแต่ 7 ขวบขึ้นไป ซึ่งเป็นวัยที่ต้องเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา ครอบครัวก็จะส่งบุตรหลานของตนไปโรงเรียนเพื่อศึกษาเล่าเรียนวิชาการ และได้รับการอบรมที่ดีจากโรงเรียน ซึ่งหมายถึง เด็กจะได้รับการอบรม ทางด้านวิชาความรู้ และจริยศึกษาให้สามารถดำเนินชีวิตเป็นคนดีในสังคม

จากทฤษฎีสามารถนำมาอธิบายการวิจัยในครั้งนี้ได้ว่าสื่อมวลชนมีบทบาทต่อการจัดเกลาทางสังคมอย่างมาก จากการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เนื้อหาสาระ และแนวความคิดที่ดีผ่านสื่อมวลชนจะสามารถจัดเกลาทางสังคมให้บุคคลเป็นคนดีได้ โดยการเห็นแบบอย่างที่ดีในสังคม การควบคุมตนเองในสังคม ก็จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่ออินเทอร์เน็ตที่มีคุณสมบัติพิเศษที่มีความรวดเร็วโต้ตอบได้ ผู้รับสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลาสื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลต่อสังคมอย่างยิ่ง

ทฤษฎีการปริวรรตนิยม (exchange theory)

ตัวแบบแลกเปลี่ยน (exchange model) ของทฤษฎีนี้มีสมมติฐานสำคัญว่า มนุษย์แต่ละคนมีความต้องการอะไรหลายอย่างในชีวิต แต่ตัวเองไม่สามารถจะสนองความต้องการ ของตนด้วยตนเองทั้งหมดได้ จะต้องอาศัยผู้อื่นมาช่วยสนองความต้องการเหล่านั้นด้วยจึงจะครบ นอกจากนั้นมนุษย์แต่ละคนยังต้องการผลตอบแทนจากการแลกเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ระหว่างกันให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ดังนั้น เนื่องจากมนุษย์ต้องการสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น จึงต้องเข้าสู่สัมพันธ์หรือติดต่อกับผู้อื่น และเนื่องจากแต่ละคนต้องการผล ประโยชน์ตอบแทนมากที่สุดจากสิ่งที่ตนนำไปแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น จึงจำเป็นต้องสร้างกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนในการแลกเปลี่ยนที่ดี มีความยุติธรรมขึ้น ความต้องการกันและกัน จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน กฎระเบียบที่ร่วมกันสร้างขึ้น จะควบคุมความประพฤติของกันและกัน กฎระเบียบที่อำนวยประโยชน์สูงสุด จะช่วยรักษาสัมพันธ์ภาพให้ดำรงอยู่ได้นานและมั่นคง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549)

สิ่งที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนอาจเป็นวัตถุสิ่งของ เช่น ข้าวปลาอาหาร ของใช้ เครื่องมือ เครื่องอำนวยความสะดวก เครื่องประดับ หรือเครื่องกีฬานันทนาการ และสิ่งที่ไม่เป็นวัตถุสิ่งของ เช่น ความรัก ความเห็นอกเห็นใจ ความห่วงใย ความปรารถนาดี มิตรภาพ สุขภาพกายทางใจ ความสบายกายสบายใจ และสบายสมอง ความรู้ความคิด ข่าวสาร ข้อมูล และคำปรึกษา มนุษย์ทุกคนต้องการสิ่งเหล่านี้ทุกอย่าง ของที่เป็นวัตถุ และไม่ใช่วัตถุเหล่านี้ มีความสำคัญต่อมนุษย์ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน จึงเป็นสิ่งบังคับให้มนุษย์ ต้องติดต่อสัมพันธ์และดำรงความสัมพันธ์เอาไว้ トラบเท่าที่ความสัมพันธ์ยังอำนวย ประโยชน์มากที่สุด

ความสัมพันธ์ทางสังคม ตามแนวทฤษฎีนี้มีได้ตั้งแต่ระหว่างมนุษย์สองคน ซึ่งให้และรับผลตอบแทนต่อกันโดยตรง ไปจนถึงระหว่างคนหลายคน ซึ่งการให้และรับ เป็นไปโดยอ้อม ความพันธ์ซับซ้อนและใจได้ยาก แต่บุคคลที่อยู่ในความสัมพันธ์ ก็มีความเชื่อศรัทธา จึงได้คงอยู่ในความสัมพันธ์ และปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม เพราะคาดว่าจะได้รับผลตอบแทนจากความสัมพันธ์นั้น สังคมจึงดำรงอยู่ได้

ประพจน์สำคัญบางประการจากทฤษฎีนี้อาจมี ดังนี้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549, หน้า 25-26)

1. เพราะมนุษย์มีความต้องการมาก แต่ไม่สามารถสนองเองได้หมด มนุษย์จึงต้อง ติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น
2. ความสัมพันธ์ทางสังคม ขึ้นอยู่กับความต้องการของมนุษย์ และกฎระเบียบ อำนวยุติธรรมในการแลกเปลี่ยน
3. คนที่มีสิ่งของที่ผู้อื่นต้องการมากอยู่ จำนวนมากเป็นคนชั้นสูงของสังคม
4. สิ่งของที่ผู้อื่นยิ่งต้องการมากเท่าใด ยังมีราคาค่างวดมากขึ้นเท่านั้น
5. คนยิ่งมีของหายากมากเท่าไร ยิ่งมีอำนาจ มีเกียรติและอภิสิทธิ์มากเท่านั้น
6. อำนาจของ ก. เหนือ ข. เท่ากับระดับความต้องการสิ่งของจาก ก. ของ ข. ในเมื่อ ข. ไม่สามารถจะสนองความต้องการของตนจากแหล่งอื่น
7. ปัญหาสังคมเกิดจากโครงสร้างสังคม ไม่อำนวยประโยชน์ต่อสมาชิกสังคม อย่างทั่วถึงยุติธรรม

จากทฤษฎี สามารถนำมาอธิบายการวิจัยในครั้งนี้ได้ว่า การแลกเปลี่ยนข่าวสารของสังคมมนุษย์ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง ข้อมูลข่าวสารสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม และในสังคมออนไลน์ ก็เช่นกันความสัมพันธ์ในสังคมมีทั้งแบบเกื้อกูล หลอมรวม และขัดแย้งแข่งขันเช่นเดียวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมปกติ ดังนั้น การศึกษาผลกระทบของการเปิดรับข่าวจากอินเทอร์เน็ตที่มีต่อคนในสังคมจึงจำเป็นที่จะต้องนำแนวคิดเรื่องตัวแบบการแลกเปลี่ยน (exchange model) มาร่วมอธิบายด้วย

ทฤษฎีอำนาจนำ (hegemony theory)

ทฤษฎีอำนาจนำคิดค้น โดย Gramsci (อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช, 2551, หน้า 187) ซึ่งมีแนวคิดหลักกล่าวถึง การครอบงำทางชนชั้น โดยคนกลุ่มที่มีอำนาจในสังคมพยายาม ยัดเยียดความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ให้กับผู้อื่นซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยใช้วิธีการอันแยบยลกว่า การครอบงำโดยใช้กำลังอำนาจ (power) การครอบงำโดยใช้แนวคิด และอุดมการณ์นี้ทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่าได้ถูกใช้กำลังอำนาจบังคับแต่เป็นวิธีการที่ได้ผลดี ทำให้คนในสังคมเชื่อถือหรือมีทัศนคติที่ดีต่อกลุ่มคนที่มีอำนาจ

คำว่า “อำนาจครอบงำ” คือ การครอบงำทางชนชั้น โดยใช้ทั้งวิธีการทางการเมือง และการยัดเยียดความคิด อุดมการณ์เข้าด้วยกัน ในทุกสังคมจะมีกลุ่มคนที่เป็นชนชั้นสูง ซึ่งตั้งใจครอบงำบุคคลอื่นให้เห็นด้วย เห็นดีเห็นงามกับการกระทำของชนชั้นสูงเอง ลักษณะการครอบงำเกิดขึ้นในระดับชนชั้น คือ นำเอาวิธีการทางการเมืองมาผสมผสานกับเรื่องอุดมการณ์ โดยใช้วิธีการทางการเมืองทำให้คนส่วนใหญ่ยอมรับในอุดมการณ์ ทำให้คนส่วนใหญ่เกิดสำนึกตามอุดมการณ์ที่ยัดเยียดเข้าไป ซึ่งการครอบงำโดยวิธีการนี้ ทำให้คนส่วนใหญ่ที่ถูกครอบงำรู้สึกว่าได้ถูกบังคับโดยกำลังอำนาจแต่อย่างใด อุดมการณ์จึงมีบทบาทสำคัญทำให้เกิดการยอมรับจากชนชั้นซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม ระดับของการใช้กำลังอำนาจบังคับกับการทำให้ยอมรับ โดยยัดเยียดความคิดเข้าไป ในสมองของคนส่วนใหญ่ นั้นจะแตกต่างกันในแต่ละสังคม บางสังคมมีการใช้กำลังอำนาจบังคับมาก บางสังคมพยายามทำให้เกิดการยอมรับ โดยใช้อุดมการณ์ยัดเยียดเข้าไป ในการรับรู้ของประชาชนมาก สังคมที่ใช้กำลังบังคับ คือ สังคมเผด็จการและสังคมทุนนิยม

อำนาจครอบงำมีความแตกต่างจากอำนาจข่มขู่หรือใช้กำลังเพราะเป็นอำนาจที่ผ่านกระบวนการนิติบัญญัติ บริหารซึ่งแสดงออกโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ใช้อำนาจครอบงำเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมซึ่งถูกใช้โดยชนชั้นปกครอง โดยมีปัญญาชน ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมเป็นผู้แสดงความคิดเห็นหรือชักจูงให้คนส่วนใหญ่ในสังคมมีความคิดเห็นไปในทิศทางที่ต้องการ

ในการวิเคราะห์สังคมนั้นแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก คือ รัฐซึ่งใช้อำนาจบังคับ อีกส่วนหนึ่งเรียกว่า ประชาสังคม (civil society) ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้เกิดการยอมรับอันเนื่องมาจากการครอบงำทางอุดมการณ์ที่สถาบันต่าง ๆ ในประชาสังคมสร้างขึ้นไว้ คำว่า ประชาสังคมในความหมายนี้มีได้หมายถึง การเมืองภาคประชาชน แต่หมายถึงสถาบันต่าง ๆ ในสังคม อันประกอบด้วย โรงเรียน สถาบันทางศาสนา สื่อสารมวลชน สื่อเทคโนโลยีการสื่อสารอื่น ด้วยเหตุนี้ประชาสังคมจึงเป็นเครื่องมือในการปกครองและครอบงำของชนชั้นนายทุนที่มีอำนาจ

การครอบงำแบบการใช้อำนาจนำนี้เป็นการครอบงำที่ยังไม่สมบูรณ์ เนื่องจากคนในสังคมมีสำนึกได้สองส่วน โดยเฉพาะชนชั้นล่างหรือเรียกว่า ชนชั้นแรงงานที่มีสำนึกทั้งในส่วนที่ถูกนายทุนครอบงำและส่วนที่ไม่ได้ถูกนายทุนครอบงำ ซึ่งท้ายที่สุดแล้วชนชั้นแรงงานจะสามารถสร้างอุดมการณ์ของกลุ่มตนเองขึ้นมาได้ เมื่อนั้นสังคมทุนนิยมจะถูกโค่นล้ม ชนชั้นแรงงานเป็นชนชั้นที่น่าเห็นใจเพราะไม่มีวิ้วว่าจะทำการปฏิวัติเพื่อประโยชน์ของเขาเองได้ ต้องการคนที่มีอำนาจเข้ามาช่วยเหลือซึ่งคนที่เข้ามาช่วยเหลือ คือ “ปัญญาชน” หมายความว่า ถ้าหากปราศจากชนชั้นปัญญาชนที่จะเข้ามาให้ความช่วยเหลือ ชนชั้นแรงงานจะไม่สามารถต่อสู้จนได้รับชัยชนะจากนายทุนไปได้

การวิจัยเรื่อง ผลของการเปิดรับข่าวจากอินเทอร์เน็ตที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ เป็นการวิจัยการเปิดรับข่าวของนิสิตที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาโทในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงใต้ แนวคิดจากทฤษฎีนี้เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากการวิจัยการเปิดรับข่าวจากสื่ออินเทอร์เน็ต สารที่เป็นข่าวที่ถูกนำเสนอผ่านทางสื่อเว็บไซต์นี้ได้ถูกคัดแต่ง เรียบเรียงมาเป็นอย่างดีก่อนนำเสนอสาธารณะ ทฤษฎีการใช้อำนาจนำที่กล่าวมาสามารถอธิบายปรากฏการณ์การนำเสนอข่าวของคน

ในองค์กรสื่อมวลชน ซึ่งมีเจตนาที่จะครอบงำความคิด ความเชื่อและขัดแย้งอุดมการณ์ บางประการใส่ลงไปในช่วงซึ่งเป็น “สาร” ที่นำเสนอเพื่อให้เห็นด้วยและสามารถรองความได้เปรียบทางชนชั้นของตนเองต่อไป แนวคิดจากทฤษฎีนี้ยังสามารถนำมาใช้ประกอบการอภิปรายผลการศึกษาว่าเนื้อหาสารที่ถูกนำเสนอ นั้นเป็นเนื้อหาที่แฝงอุดมการณ์ ความคิดบางประการมา กับ “ข่าว” ที่นำเสนอผ่านเว็บไซต์อันจะมีผลทำให้ผู้อ่านจำนวนมาก รับรู้ ซึ่งเป็นการขัดแย้ง อุดมการณ์บางประการให้กับผู้รับสาร

แนวคิดผลกระทบของเทคโนโลยีการสื่อสาร (concept of communication technology effect)

แนวคิดนี้กล่าวรวมถึงผลการสื่อสารมวลชนในด้านการขัดเกลาทางสังคม การเรียนรู้ทางสังคมของบุคคล มีแนวคิดหลักกล่าวถึงสังคมมนุษย์ที่ต้องพึ่งพา สื่อมวลชน เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อใช้เป็นเครื่องทุ่นแรงในการกระจายข่าวสาร ความรู้ ความคิด เพื่อนำไปสู่การสร้างอำนาจในทางสังคม สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการขยายประสบการณ์ เป็นตัวแทนการขัดเกลาทางสังคม แต่เนื่องจากสื่อมวลชนมีบทบาท หลากหลายประการในการที่จะตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันของสมาชิกในสังคม จึงทำให้การนำเสนอ นั้นเป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์

แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของเทคโนโลยีการสื่อสารนั้น ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2547, หน้า 110)

แนวคิดเรื่องการสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์ ในยุคคลื่นลูกที่สามนี้เป็นยุคของสังคมสารสนเทศ (information society) การสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสาร 2 ทาง ทำให้ผู้รับสาร ได้มีส่วนร่วมและมีการตอบโต้ซึ่งกันและกันข่าวสารกลายเป็นสินค้าที่มีการผลิต และจำหน่ายเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือการสื่อสารที่เข้ามามีบทบาทในยุคของสังคมสารสนเทศ อินเทอร์เน็ตนับเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ “มนุษย์สื่อสาร” สามารถบริโภคข้อมูลได้รวดเร็วตามที่ตนต้องการ ข้อมูลข่าวสาร ในอินเทอร์เน็ตเป็นแหล่งข่าวสารที่ใหญ่ที่สุด ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถรับรู้ข้อมูล และเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ทั่วโลก การใช้งานอินเทอร์เน็ตที่ได้รับความนิยมอย่างมาก คือ การค้นหาข้อมูลแบบเครือข่ายใยแมงมุม (World Wide Web--WWW) ซึ่งมีข้อมูล

มากมายปรากฏบนเครือข่ายในรูปแบบ multi media ผู้ใช้สามารถใช้งานได้ง่าย สามารถเรียกข้อมูล รูปภาพและเสียงประกอบ ลักษณะของข้อมูลมีลักษณะไม่จำกัดแหล่งข้อมูล และสามารถเชื่อมต่อไปยังข้อมูลอื่น ๆ ได้ เพราะสามารถครอบคลุมการบริการแบบอื่น ๆ ได้ เช่น การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) การสืบค้นข้อมูล การโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการดาวน์โหลดข้อมูล (download) การให้บริการแบบ World Wide Web--WWW ขององค์กรต่าง ๆ สามารถบรรลุกลุ่มเป้าหมายได้โดยไม่จำกัดเวลาสถานที่

การนำระบบ World Wide Web--WWW มาใช้ในช่องทางการสื่อสารเรียกว่า การสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์ (Computer-Mediated Communication--CMC) ซึ่ง Hoffman and Novak (1996, pp. 50-53) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารผ่านตัวกลางคอมพิวเตอร์ และให้คำนิยามอย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับ Hyper media CMC ว่าเป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์ สำหรับการแจกจ่ายข่าวสารเพื่อให้เข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว มีข้อมูลหลากหลาย การสื่อสารผ่านสื่อคอมพิวเตอร์เป็นสิ่งใหม่ในสังคมที่ต้องการเรียนรู้ (socially oriented) ความไม่เจาะจงในการสื่อสารใน CMC ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ที่เรียกว่า การสื่อสารที่ไม่เจาะจงผู้รับสารหรือปราศจากอารมณ์ในการสื่อสาร (socioemotional) ไม่เหมือนกับการสื่อสารแบบเผชิญหน้า (face-to-face communication)

การสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์เป็นการสื่อสารที่ไม่เป็นกันเอง ไม่เร้าอารมณ์ และไม่เจาะจงผู้รับสาร ผู้ร่วมสื่อสารแบบ CMC ต้องปรับสภาพตัวเองให้เข้ากับการสื่อสารมากกว่าการสร้างปฏิสัมพันธ์ในการสื่อสารแบบเผชิญหน้า ในการสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์นับว่าเป็นช่องทางให้เกิดปฏิสัมพันธ์ขึ้น เป็นการเกิดปฏิสัมพันธ์กับเครื่องคอมพิวเตอร์ (machine interactivity) ตัวสื่อเป็นเพียงตัวส่งสารที่เชื่อมต่อระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ Hoffman and Novak (1996, p. 50) ยังศึกษาพบว่า อินเทอร์เน็ต มีคุณลักษณะของการสื่อสารแบบ (Computer Mediated Communication--CMC) ผู้ส่งสารมีการแสวงหาข้อมูลตามความสนใจของผู้ใช้ สำหรับการแสวงหาข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต ผู้ใช้สามารถควบคุมข่าวสารที่ต้องการเปิดรับและเลือกปฏิเสธข้อมูลข่าวสารที่ไม่น่าสนใจ

ในปัจจุบันผู้รับสารสามารถแสวงหาข้อมูลได้ตามความพอใจของตน เมื่อผู้รับสารมีความสนใจเป็นพิเศษต่อข้อมูลข่าวสารก็จะมีปฏิสัมพันธ์ (interact) เพื่อติดต่อขอข้อมูลเพิ่มเติมหรือแสดงความคิดเห็นการสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์หรือการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตก่อให้เกิดสังคมใหม่ที่เรียกว่า ชุมชนเสมือน (virtual community) ในชุมชนเสมือนนี้มีลักษณะเป็นมณฑลสาธารณะ (public sphere) ใหม่ที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากมณฑลสาธารณะที่เกิดขึ้นใหม่ในสื่อสารมวลชนอื่น ๆ

แนวคิดผลกระทบจากการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต อินเทอร์เน็ตสามารถส่ง “สาร” ได้กระจายยิ่งกว่าการกระจายตัวของคำพูด (buzzword) ดังที่เคยเป็นในยุคก่อน ๆ แสดงให้เห็นว่า เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญของมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 ทำให้มนุษย์มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปอย่างมากมาย มีอิสระในการแสดงออกทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารไปยังคนในสังคม โดยเฉพาะการแสดงออกผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่อินเทอร์เน็ตถูกใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารผ่านตัวเชื่อมเครือข่ายให้เครื่องคอมพิวเตอร์ทุกเครื่องในอินเทอร์เน็ตสามารถสื่อสารถึงกันได้

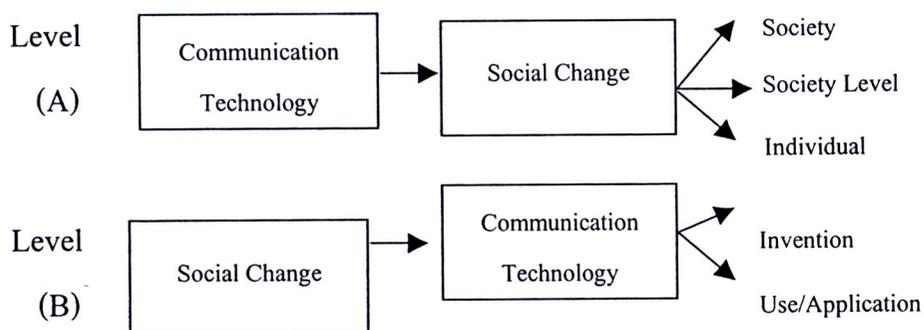
ในแวดวงการศึกษา วงการสื่อสาร วงการข่าวและ โดยเฉพาะวงการเมืองที่ถือว่าอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อที่สำคัญในการเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยไปยังคนในสังคมเหตุผลหนึ่งเพราะเสีค่าบริการถูกมากเมื่อเปรียบเทียบกับสื่อประเภทอื่น ทั้งยังมีอิสรภาพในการนำเสนอสาร นอกจากนี้ จากการใช้อินเทอร์เน็ตกลายเป็นสื่อที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งนับวันจะมีการใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนนำมาสู่ข้อถกเถียงเกี่ยวกับผลกระทบทั้งด้านดีและไม่ดีที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต (American Psychological Association, 2007)

เทคโนโลยีสื่อสารเป็นตัวกำหนด ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา เทคโนโลยีการสื่อสารรูปแบบใหม่ เช่น ไมโครคอมพิวเตอร์ เคเบิลทีวี ดาวเทียมสื่อสาร รวมทั้งระบบข้อความอิเล็กทรอนิกส์ได้ถูกนำมาใช้ในสังคมอย่างแพร่หลายและเมื่อต้องเผชิญกับหน้ากับการพัฒนาทางเทคโนโลยีรูปแบบใหม่ วงการศึกษาด้านการสื่อสารเองก็ไม่ได้ละเลยที่จะศึกษาถึงบทบาทของเทคโนโลยีดังกล่าว (Rogers & Shoemaker, 1994, p. 484)

กลุ่มทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (technology determinism) จัดเป็นทฤษฎีจากปีกหนึ่งของนักวิชาการกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง (political economy) ซึ่งสนใจวิเคราะห์พลังในการผลิตในส่วนของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและเมื่อนำมาประยุกต์เข้ากับแวดวงการสื่อสารมวลชน ก็จะหมายถึง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารทั้งหลาย (communication technology) (กาญจนา แก้วเทพ, 2547, หน้า 113)

สำนักโตรอนโต (The Toronto School) เป็นกลุ่มวิชาการที่ให้ความสนใจกับปัจจัยพลังทางการผลิตหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เข้ามากำหนดเงื่อนไขการทำงานของ “สื่อ” ต่าง ๆ โดยนักวิชาการกลุ่มนี้มีความเชื่อว่าความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในเทคโนโลยีมีผลในการกำหนดความเปลี่ยนแปลงในโลกของ “สื่อ” และจะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในสังคมโดยรวมหรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือ การปฏิวัติเทคโนโลยีจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของ “สื่อ” ในการสื่อสารรวมทั้งการปฏิวัติในสังคมโดยรวม (สมสุข หินวิมาน, 2548, หน้า 257)

แนวทางการศึกษาเทคโนโลยีการสื่อสารกับสังคมนั้นสามารถพิจารณาได้ใน 2 มุมมอง ดังแสดงในภาพ 1

ภาพ 1 ความความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีการสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
 ที่มา. จาก สื่อสารมวลชน: การศึกษาสื่อมวลชนเพื่อทฤษฎีวิพากษ์ (หน้า 253), โดย
 กาญจนา แก้วเทพ, 2547, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำหรับแนวคิดตามแบบจำลอง (A) นั้นจะตั้งคำถามว่าเมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไปจะสร้างผลกระทบอะไรให้เกิดขึ้นในระดับสังคม ระดับสถาบันและระดับปัจเจกบุคคลบ้าง ซึ่งแนวคิดนี้เป็นรากฐานของกลุ่ม technological determinism โดยแท้เนื่องจากเชื่อว่าเทคโนโลยีเป็นสาเหตุหลัก (prime mover) ในการขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับส่วนอื่น ๆ

ส่วนแนวคิดตามแบบจำลอง (B) นั้นจะตั้งคำถามในทางกลับกันว่าภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอะไรบ้างที่จะเป็นตัวกำเนิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งแนวคิดนี้มองว่าเงื่อนไขทางสังคมจะเป็นสาเหตุหลัก ส่วนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีนั้นกลับกลายเป็นผลลัพธ์ ทั้งนี้หากแยกขั้นตอนของการพัฒนาทางเทคโนโลยีออกเป็น 2 จังหวะ กล่าวคือ ขั้นตอนของการประดิษฐ์ ค้นคว้าทดลอง ซึ่งมักจะเป็นงานของนักวิทยาศาสตร์หรือกลุ่มผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ กับขั้นตอนของการนำเอาผลงานทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในสังคม ซึ่งทั้งสองขั้นตอนนี้ต่างถูกกำหนดมาจากความจำเป็น ความต้องการและกฎระเบียบของสังคม

ยกตัวอย่างเช่น ในสังคมที่มีอากาศหนาวย่อมเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการคิดค้นเทคโนโลยีที่จะสร้างความอบอุ่นให้กับผู้คน ส่วนขั้นตอนของการนำมาประยุกต์ใช้นั้นจะเห็นตัวอย่างได้ชัดเจนจากกรณีของสังคมจีน โบราณที่ได้ค้นพบวิธีการทำระเบิดด้วยดินประสิวมาเป็นเวลานานแล้ว อย่างไรก็ตามก็ได้มีการยับยั้งเรื่องการนำมาใช้ในสังคมหรือการค้นคว้าพัฒนาการต่อไป เนื่องจากสังคมมีความเห็นว่า เทคโนโลยีดังกล่าวนี้จะเป็นมหันตภัยต่อสันติสุขของมนุษย์ เป็นต้น

McQuail (1994) ได้ทำการประมวลคุณลักษณะเด่นของทฤษฎีเทคโนโลยีสื่อสารเป็นตัวกำหนด ดังนี้

1. เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นพื้นฐานของทุกสังคม
2. เทคโนโลยีแต่ละชนิดก็จะเหมาะสมกับรูปแบบโครงสร้างทางสังคม
3. ขั้นตอนของการผลิต และการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร จะเป็นตัวนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

4. การปฏิบัติเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสารในแต่ละครั้งจะทำให้เกิดการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมาเสมอ

ข้อสรุปของ McQuail ข้างต้นสอดคล้องกับความคิดของ Schiller (1976) ซึ่งได้กล่าวว่า การรับเอาเทคโนโลยีการสื่อสารมาใช้นั้นไม่ได้เป็นเพียงการนำเครื่องมือและเทคนิคทางอุตสาหกรรมมาใช้เท่านั้น หากแต่ความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมในด้านการงาน ในชุมชนและครอบครัวส่วนใหญ่แล้วจะถูกกำหนดโดยลักษณะของเทคโนโลยีด้วย

กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองที่สนใจการผลิตทางด้านเทคโนโลยีทางการสื่อสารในช่วงแรก ๆ เป็นนักวิชาการในมหาวิทยาลัยโตรอนโต (Toronto) ประเทศแคนาดา นักคิดท่านแรกในกลุ่มนี้คือ Innis โดยมีผลงานสำคัญที่ตีพิมพ์ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้แก่ หนังสือเรื่อง *The Empire of Communication* (Innis, 1950) และ *The Bias of Communication* (Innis, 1951)

Innis (1950) ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอารยธรรมของสังคมกับวิธีการสื่อสาร (model of communication) ที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการบันทึกจาก “แผ่นดิน” มาสู่ “กระดาษปาปิรุส” อำนาจทางการเมืองและการปกครองก็ได้เปลี่ยนมือจากกษัตริย์มาสู่กลุ่มพระและนักบวชแทน นอกจากนี้ Innis (1950) ยังได้พิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีของการสื่อสารกับโครงสร้างอำนาจในสังคม (structure of power) ด้วย

จากประวัติศาสตร์ของการสื่อสารที่ผ่านมา ยิ่งระบบการสื่อสารขยายวงกว้างออกไปมากเท่าใด กลุ่มคนที่อยู่นอกขอบของศูนย์กลางอำนาจ (marginal) ดังกล่าว ก็ยิ่งถูกรอบงำมากยิ่งขึ้นหรือไม่มีโอกาสที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าการพัฒนาด้านเทคโนโลยีจะก้าวไกลไปมากเพียงใดเชื่อว่าอำนาจในการใช้และควบคุมเทคโนโลยีดังกล่าวก็ยังคงตกอยู่ในมือของคนกลุ่มน้อย ซึ่งก็คือ กลุ่มชนชั้นนำ (elite) และคนกลุ่มนี้จะใช้อำนาจทางการเมืองควบคุมระบบข่าวสารตลอดจนความรู้ต่าง ๆ ของสังคมไว้พร้อมทั้งปิดกั้นการแข่งขันจากระบบการสื่อสารรูปแบบอื่น ๆ เช่น การสื่อสาร ตามประเพณีและสื่อพื้นบ้าน เป็นต้น

McLuhan (อ้างถึงใน กมลรัฐ อินทรทัศน, 2548) นักวิชาการด้านการสื่อสารอีกท่านในกลุ่มเทคโนโลยี เป็นตัวกำหนด ให้ความสนใจในเรื่องราวของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ที่มีผลกระทบต่อสังคม แม้ว่า McLuhan ได้นำแนวคิดของ Innis (1951) มาสานต่อหลายประการ อย่างไรก็ตามก็ตีความแตกต่างทางความคิดของนักวิชาการทั้งสองท่าน คือ ในขณะที่ Innis (1951) มองว่าเทคโนโลยีการสื่อสารนั้นเป็นกลไกประการหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบและการใช้อำนาจอย่างไม่เท่าเทียมกันในสังคมแต่ McLuhan กลับมองว่าเทคโนโลยีการสื่อสารในแง่ซึ่งชนมยินดีเนื่องจากเทคโนโลยีดังกล่าวได้ช่วยขยายประสบการณ์ของมนุษย์ให้กว้างไกลออกไป ความแตกต่างทางความคิดอีกประการหนึ่ง ก็คือ หน่วยในการวิเคราะห์ กล่าวคือ ขณะที่ Innis (1951) สนใจการวิเคราะห์ในระดับมหภาค (macro) คือ ระดับสังคมแต่ McLuhan สนใจการวิเคราะห์ในระดับจุลภาค (micro) คือ ระดับปัจเจกบุคคล

แนวคิดพื้นฐานของ McLuhan ต่อเทคโนโลยีการสื่อสารที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของมนุษย์ ก็คือ “สื่อ” (media) เขามองว่าสื่อทุกชนิด ก็คือ การขยายประสบการณ์ด้านผัสสะของมนุษย์ (extension of experience) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งได้ขยายประสบการณ์ของมนุษย์ให้กว้างออกไปอย่างมาก พัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคนี้ทำให้อุปสรรคด้านเวลา (time) รวมทั้งระยะทางและสถานที่ (space) หดลงไป นอกจากนี้ McLuhan ยังได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่อง “รูปแบบการสื่อสาร” (form/media) โดยเขากล่าวว่า “ตัวสื่อ ก็คือ สาร” (medium is the message) เนื่องจากเขาคิดว่าการเปลี่ยนเพียงตัวสื่อเท่านั้นก็จะสามารถสร้างผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อประสบการณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์

ถึงแม้ว่า Innis (1951) และ McLuhan (อ้างถึงใน กมลรัฐ อินทรทัศน, 2548, หน้า 451) จะมีแนวความคิดแตกต่างกัน ในเรื่องของมุมมองและวิธีการศึกษาวิเคราะห์ อย่างไรก็ตาม นักวิชาการทั้งสองท่าน ได้ให้ความสนใจไปในทิศทางเดียวกันว่า เมื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเปลี่ยนแปลงไป ระบบการสื่อสารของสังคม โดยเฉพาะการสื่อสารมวลชนก็จะปรับเปลี่ยนตัวเองเข้าสู่โลกเทคโนโลยีสารสนเทศไปด้วย โดยยังทำหน้าที่และบทบาทหลักของตนเองอยู่ เช่น การเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร (source of

information) การเป็นแหล่งบันเทิงพักผ่อนหย่อนใจ (entertainment) และการเป็นเพื่อน (companionship) ของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมหนึ่ง เมื่อเทคโนโลยีสารสนเทศมีการเปลี่ยนแปลง รูปแบบและกระบวนการสื่อสารก็จะเปลี่ยนตามไปด้วย ยกตัวอย่างเช่น การรวมตัวกันเป็นกลุ่มไซเบอร์ (cyber group) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่น ๆ ในลักษณะของกระดานสนทนา (electronic bulletin board หรือ electronic discussion group)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเมื่อเทคโนโลยีเกิดการเปลี่ยนแปลง รูปแบบการติดต่อสื่อสารของมนุษย์ก็มีความเปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน ปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสื่อใหม่ (new media) อย่างอินเทอร์เน็ตและเว็บไซต์ส่งผลให้รูปแบบการติดต่อสื่อสารของมนุษย์เปลี่ยนแปลงจากแบบเผชิญหน้า (face-to-face communication) มาเป็นการสื่อสารแบบไม่เห็นหน้าคำตาไม่รู้ว่าใครเป็นใคร (anonymous) ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารจะไม่มีปรากฏตัวตนที่แท้จริง (virtuality) จนมีคำกล่าวว่า การสื่อสารผ่านสื่อใหม่นี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้าง “ชุมชนเสมือนจริง” (virtual community) ซึ่งชุมชนดังกล่าวนี้ มีลักษณะบางประการที่แตกต่างจากชุมชนดั้งเดิมของมนุษย์หรือชุมชนทางกายภาพ (real community)

นอกจากนี้ ชุมชนเสมือนมีลักษณะเป็นมณฑลสาธารณะ (public sphere) ซึ่งเป็นช่องทางในการสื่อสารรูปแบบใหม่เป็นเวทีสาธารณะในการติดต่อสื่อสารก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ทั้งผู้รับและผู้ส่งสาร ทั้งด้านความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม อันเนื่องมาจากการเปิดรับสื่อมวลชน ซึ่งนั่นก็คือ อิทธิพลสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่ออินเทอร์เน็ตที่มีต่อบุคคลซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนด กล่าวคือ เมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารมีความเปลี่ยนแปลงและสังคมของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยสิ้นเชิง ซึ่งภายใต้การเปลี่ยนแปลงนั้นทำให้เกิดผลกระทบทั้งในระดับปัจเจกบุคคลไปจนถึงระดับสังคมเลยทีเดียว

การกระจายข้อมูลข่าวสารผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสามารถส่งผลยิ่งกว่าการกระจายตัวของคำพูด (buzzword) ดังที่เคยเป็นในยุคก่อน ๆ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารนับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญของมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 ที่ทำให้

มนุษย์มีวิธีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปอย่างมากมาย มีอิสระในการแสดงออกทั้งในเชิงปัจเจก เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและเชิงสังคม โดยเฉพาะการแสดงออกผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ดังตัวอย่างเช่น อินเทอร์เน็ต (internet) คือ เครือข่ายคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ที่เชื่อมโยงเครือข่ายคอมพิวเตอร์ทั่วโลกเข้าด้วยกัน โดยอาศัยเครือข่ายโทรคมนาคมเป็นตัวเชื่อมเครือข่ายภายใต้มาตรฐานการเชื่อมโยงด้วยโปรโตคอลเดียวกัน คือ (Transmission Control Protocol/Internet Protocol--TCP/IP) เพื่อให้เครื่องคอมพิวเตอร์ทุกเครื่องในอินเทอร์เน็ตสามารถสื่อสารระหว่างกันได้

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในปัจจุบัน แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ผลที่เกิดจากกระแสของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในปัจจุบัน ระดับปัจเจกบุคคล
2. ผลที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในระดับกลุ่ม ระดับสังคมชีวิตมนุษย์
3. ผลที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร ในระดับประเทศ และระดับโลก

Bryant and Zillman (2000) ได้กล่าวถึง ผลกระทบของสื่อแบบปฏิสัมพันธ์ และได้รวบรวมผลงานวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของสื่อแบบปฏิสัมพันธ์ไว้ในหนังสือ *Media Effects: Advances in Theory and Research* ว่า ปัจจุบันการผสมผสานความก้าวหน้าของคอมพิวเตอร์ การสื่อสารและสินค้าอุปโภคด้านอิเล็กทรอนิกส์ได้สร้างปรากฏการณ์ทางด้านโอกาสใหม่ ทั้งทางด้านส่วนบุคคลและองค์กรซึ่งสามารถจะเพิ่มผลผลิตและประสิทธิผลต่อกิจกรรมประจำวันได้ ในปี ค.ศ. 1980 เทคโนโลยี เช่น ปรินต์เตอร์ อิเล็กทรอนิกส์ การประชุมทางไกลผ่านทางจอภาพ การฝากข้อความเสียง เป็นต้น เริ่มมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ในปี ค.ศ. 1990 อินเทอร์เน็ตได้ทำให้เกิดปรากฏการณ์เข้าถึง ผู้บริโภคในหมู่มาก ในขณะที่ต้นทุนต่ำซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อองค์กรไปจนถึงต่อตัวบุคคล

การขยายขีดความสามารถของเทคโนโลยีที่มีผลกระทบสูงสุดทั้งทางด้านข้อมูลและความบันเทิง คือ เทคโนโลยีดิจิทัล (digital technology) ในอดีตเทคโนโลยีระบบ-

อนาล็อก (analog technology) สามารถที่จะทำงานได้เพียงแค่นำที่เดียว แต่เทคโนโลยีดิจิทัลอุปกรณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันสามารถทำหน้าที่ได้หลากหลายมากขึ้น เช่น อุปกรณ์สื่อสาร โทรศัพท์ และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อื่น ภายใต้อุปกรณ์เพียงหนึ่งอย่างผู้คนสามารถทำงานที่บ้าน สนทนา (chat) ดูรายการบันเทิงต่าง ๆ จับจ่ายสินค้าหรือแม้กระทั่งการทำรายการธนาคารนอกเหนือจากนั้นได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีของกลุ่มอุตสาหกรรมเพื่อที่จะพัฒนาสื่อที่สามารถโต้ตอบได้

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยการเปิดรับข่าวจากเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดเกี่ยวกับการนำเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ออนไลน์เข้ามาประกอบการนำเสนอด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

หนังสือพิมพ์ออนไลน์ หนังสือพิมพ์ทางอินเทอร์เน็ตหรือหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ภัทรพร ศิริวัฒน์ (2547) ศึกษาเรื่อง การเผยแพร่สารสนเทศของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยบนอินเทอร์เน็ต สื่อสารสนเทศที่นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ การเผยแพร่สารสนเทศทางอินเทอร์เน็ตของหนังสือพิมพ์มักมีรูปแบบการนำเสนอแตกต่างไปจากสื่อสิ่งพิมพ์ คือ มีการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วย เช่น การใช้รูปภาพ ภาพกราฟิก ภาพเคลื่อนไหว และมัลติมีเดีย ซึ่งเทคนิคต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างการรับรู้ดึงดูดความสนใจและความพึงพอใจของผู้อ่าน นอกจากนี้ การเผยแพร่สารสนเทศทางอินเทอร์เน็ตของหนังสือพิมพ์นั้นยังสามารถปรับปรุงข้อมูลให้ทันต่อเหตุการณ์ได้อยู่เสมอ ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ อีกทั้งกลุ่มผู้อ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ยังมักเป็นนักเรียน นักศึกษา ผู้มีการศึกษาสูงหรือผู้ที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศ ในอนาคตกลุ่มผู้อ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์มีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นตามการเติบโตของจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ต

กล่าวได้ว่า การเผยแพร่สารสนเทศของหนังสือพิมพ์ออนไลน์นั้นเป็นอีกสื่อหนึ่งที่ช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้กว้างขวางออกไป ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ผู้อ่านและผู้จัดทำเอง โดยผู้จัดทำหนังสือพิมพ์เองก็จะสามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของตนได้กว้างขวางขึ้น เป็นการเจาะกลุ่มผู้อ่านที่ใช้อินเทอร์เน็ต อีกทั้งยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ให้หนังสือพิมพ์คู่กันสมัย โดยการเผยแพร่ผ่านอุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัย ส่วนทางด้านผู้อ่านเองก็ได้รับประโยชน์เช่นกัน คือ สามารถอ่านหนังสือพิมพ์ที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต

ได้ไม่จำกัดช่วยเวลาและยังสามารถอ่านฉบับย้อนหลังได้อีกด้วย เป็นการช่วยประหยัดทั้งเงินและเวลา อีกทั้งยังเป็นการประหยัดทรัพยากรธรรมชาติโดยการลดการใช้กระดาษที่จะนำมาพิมพ์เป็นหนังสือพิมพ์อีกด้วย นับได้ว่าการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของหนังสือพิมพ์รายวันบนอินเทอร์เน็ตนั้นเป็นประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งผู้จัดทำและผู้อ่านจึงส่งผลให้การเผยแพร่ ของหนังสือพิมพ์รายวัน บนอินเทอร์เน็ตได้รับความนิยมและแพร่หลายอย่างมาก

หนังสือพิมพ์ออนไลน์ประกอบด้วยเนื้อหาข่าวมากกว่าและมีพาดหัวข่าวยาวกว่าที่ปรากฏในฉบับกระดาษ ในหลายทาง ประกอบด้วยลักษณะเด่น ดังต่อไปนี้ (Chantana Thongprayoon อ้างถึงใน มาลี บุญศิริพันธ์, 2550, หน้า 224)

1. ทันเหตุการณ์ (timeliness) อินเทอร์เน็ตได้เพิ่มศักยภาพหนังสือพิมพ์ให้เสนอข่าวทันเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง (breaking news) ผู้อ่านสามารถเข้าไปอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์ได้อย่างไม่ล่าสมัยตลอดเวลา
2. โต้ตอบได้ (interactivity) คุณสมบัติข้อนี้เป็นที่รู้กันทั่วไปว่าเป็นคุณลักษณะเด่นของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่สามารถสื่อสารสองทางระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร เป็นสื่อที่เปิดโอกาสให้สร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากผู้อ่านสามารถสื่อสารถึงกันบนเว็บ เป็นช่องทางในการปลูกฝังสำนึกแห่งชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น
3. ใช้ง่ายและสะดวก (easy usage) นอกจากเข้าถึงได้ง่ายแล้ว ผู้ใช้ยังสามารถสืบค้นข้อมูลเว็บไซต์อย่างสะดวกรวดเร็วด้วยการคลิกเข้าสู่เว็บไซต์เชื่อมโยงจนกว่าจะได้ข้อมูลที่ต้องการและยังคงคลิกกลับมายังแหล่งข้อมูลเดิม ได้อย่างไม่ยุ่งยาก
4. ไม่จำกัดพื้นที่ (easy usage) ความปราศจากพรมแดน ทำให้ผู้รับสารสามารถเข้าถึงเนื้อหาข่าวสารทุกประเภทที่เกิดในโลก โดยไม่ต้องใช้เวลาเดินทางไปด้วยตนเอง นอกจากประหยัดเวลาแล้วยังช่วยให้งานมีประสิทธิภาพ คุณลักษณะของการไม่จำกัดพื้นที่นี้จะส่งผลให้เกิดแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการวารสารศาสตร์ไม่มากนักน้อย เช่น ลดความจำเป็นในการนั่งทำงานประจำในห้องข่าวผู้สื่อข่าวสามารถรายงานข่าวผ่านทางเว็บไซต์จากที่หนึ่งใด และเปิดโอกาสให้ผู้อ่านร่วมอาสาสมัครเป็นผู้ส่งข่าวให้หนังสือพิมพ์ออนไลน์ได้

5. สร้างสำนึกการมีส่วนร่วม (sense of participation) มีข้อเท็จจริงข้อหนึ่งว่า ในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือมีเหตุการณ์ทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง ประชาชนจะใช้สื่ออินเทอร์เน็ตแสวงหาข้อมูลมากขึ้น พรรคการเมืองหรือผู้สมัคร มักเปิดเว็บไซต์ของตนเองเพื่อผลทางการเมือง นอกจากนี้ยังปรากฏว่า มีเว็บไซต์เกิดใหม่ ที่มีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ข่าวสารการเมือง-ภาคประชาชน ขณะเดียวกันบรรดา “คอการเมือง” ยังสามารถวิเคราะห์สถานการณ์การเมืองได้จากความคิดเห็นที่แลกเปลี่ยนกันบนอินเทอร์เน็ตอย่างกว้างขวาง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งของประชาชนในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่เพิ่งมีสิทธิเลือกตั้งเป็นครั้งแรก ประโยชน์ของการสร้างการมีส่วนร่วมนี้ยังขยายขอบเขตไปถึงกิจกรรมทางสังคมด้านอื่น ๆ ที่เอื้อให้โครงการรณรงค์ได้ผลยิ่งขึ้น

6. ขยายเป้าหมายองค์กร (institutional goal maximization) การที่หนังสือพิมพ์ และสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เปิดเว็บไซต์ให้บริการข่าวสารบนอินเทอร์เน็ตเท่ากับขยายช่องทางการสื่อสารกับประชาชนมากกลุ่มขึ้น นอกจากจะได้ผลทางด้านขยายธุรกิจไปยังกลุ่มเป้าหมายหลากหลายกว่าเดิมแล้วยังมีผลในด้านการประชาสัมพันธ์ สร้างภาพลักษณ์ ความเชื่อมั่นให้แก่องค์กร อันเป็นผลพวงจากการนำเสนอข่าวสารให้แก่สาธารณชนทางสื่ออินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้บริโภค สร้างความเชื่อถือ (profession credibility)

งานวารสารศาสตร์ได้ใช้ประโยชน์จากข้อดีของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตในบริบทของการแสวงหาข้อมูลภูมิหลังประกอบการรายงานข่าวและข้อเขียน ช่วยให้ข้อเขียนมีข้อมูลสนับสนุนที่น่าเชื่อถือ ถ้าได้ข้อมูลจากเว็บไซต์ที่เชื่อถือได้ก็ยิ่งสร้างความน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้น การตรวจสอบคุณภาพแหล่งสืบค้นข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต มีความจำเป็นสำหรับนักข่าวออนไลน์และถ้าข้อเขียนเสนอผ่านเว็บไซต์ที่มีชื่อเสียงขององค์กรหนังสือพิมพ์ฉบับกระดาษเป็นหลักประกันคุณภาพงานวารสารศาสตร์ด้วยแล้ว การสร้างความเชื่อถือบนช่องทางอินเทอร์เน็ตก็ยิ่งได้รับความไว้วางใจไปด้วย โดยความตระหนักถึงคุณภาพการรายงานข่าว (truth telling) เพื่อประโยชน์ของสาธารณชนเป็นเบื้องต้น โดยยึดมั่นในหลักความเที่ยงตรงเหนือกว่าความรวดเร็วของนักข่าวออนไลน์

7. รวดเร็วทันใจ (breathless speed) คุณสมบัติประการหนึ่งที่ทำให้อินเทอร์เน็ตได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง คือ ความรวดเร็วในการใช้งาน เป็นข้อเด่นที่ได้รับการคิดค้นให้ทำงานเร็วกว่าเดิม เช่น การออกแบบอุปกรณ์ให้มีขนาดเล็กลง ไร้สาย เหมาะแก่การพกพาไปในที่ต่าง ๆ ได้ การพัฒนาโปรแกรมให้เข้าถึงจิตวิทยาผู้บริโภค สนองการมีส่วนร่วมในชุมชน เป็นสนามสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกในสังคม ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งเสริมความสนใจให้แก่ผู้บริโภค มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนวิถีการบริโภคข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์

ข้อมูลจากโครงการสำรวจการบริโภคสื่อประเภทข่าวจาก ศูนย์วิจัยพีว (Pew Research Center) (ม.ป.ป.) ที่เปิดเผยออกมาเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 ผ่านการสำรวจพฤติกรรมการบริโภคของชาวอเมริกัน ตลอดปี พ.ศ. 2551 เป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงกระแสการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของคนในยุคปัจจุบันที่กำลังสร้างความท้าทายและเป็น โจทย์หัวข้อใหญ่สำหรับคนทำข่าวหนังสือพิมพ์

ผลสำรวจระบุว่า คนอเมริกันผู้นิยมอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์กำลังเปลี่ยนพฤติกรรมหันไปเสพข่าวทางอินเทอร์เน็ตมากขึ้น ขณะที่สัดส่วนผู้อ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ก็มีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะความนิยมอ่านข่าวอินเทอร์เน็ตของคนรุ่นใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนไม่อาจชดเชยกับตัวเลขผู้อ่านข่าวผ่านหนังสือพิมพ์ที่ลดลงไปได้ โดยคนอเมริกันร้อยละ 14 หันไปบริโภคข่าวออนไลน์มากขึ้น ยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการสำรวจ ในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งมีผู้อ่านข่าวออนไลน์อยู่ที่ ร้อยละ 9 เว็บไซต์ที่คนอเมริกันที่นิยมอ่านมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ (1) The New York Times (2) The Los Angeles Times และ (3) The Washington Post ตามลำดับในจำนวนนี้ยังพบว่า มีคนอ่านข่าวออนไลน์เพียงสื่อเดียวร้อยละ 9 และอ่านข่าวทั้งในแบบหนังสือพิมพ์ กับเว็บไซต์ข่าวร้อยละ 5 ซึ่งส่วนหนึ่งไม่ได้ผ่านเว็บไซต์ของสำนักข่าวโดยตรง แต่อ่านผ่านเว็บไซต์เสรีซ์ เอนจิน เช่น กูเกิ้ล ยาฮู

ทั้งนี้รายงานผลสำรวจการบริโภคข่าวจากศูนย์วิจัยพีว ประจำปี พ.ศ. 2551 พบว่า ผู้บริโภคข่าวออนไลน์เข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารได้จากหลายช่องทางบนโลกไซเบอร์ โดยไม่จำเป็นต้องคลิกเข้าไปอ่านข่าวจากเว็บไซต์ของสำนักข่าวโดยตรง แต่ยังสามารถคลิกอ่านข่าวบนอินเทอร์เน็ตผ่านเว็บไซต์ประเภทอื่น ๆ ด้วย เช่น เสรีซ์ เอนจิน เป็นต้น

โดยร้อยละ 50 ของผู้บริโภคมักอ่านออนไลน์ระบุว่า ผู้อ่านจะคลิกหาหัวข้อข่าวที่สนใจก่อนจะเข้าไปถึงเว็บไซต์ของสำนักข่าวต้นทาง และในกลุ่มผู้บริโภคมักอ่านออนไลน์ที่มีอายุน้อยกว่า 25 ปี พบว่าร้อยละ 64 มักจะเปิดเข้าไปอ่านข่าวบนอินเทอร์เน็ตในหัวข้อต่าง ๆ ผ่านเว็บไซต์อื่นก่อนจะเข้าไปที่เว็บไซต์สำนักข่าวโดยตรง

ส่วนเว็บไซต์ที่เผยแพร่ข่าวสารแต่ไม่ได้มีสำนักข่าวของตนเองที่ได้รับความนิยมใช้งานในกลุ่มผู้บริโภคมักอ่านออนไลน์อเมริกัน ได้แก่ ยาฮูร้อยละ 28 เอ็นเอสเอ็น ไมโครซอฟท์ร้อยละ 19 และอีกร้อยละ 17 ระบุว่า คลิกเข้าไปดูข่าวที่ไว้ออนไลน์ในเว็บไซต์ของซีเอ็นเอ็นมากกว่าเว็บไซต์ของสำนักข่าวหนังสือพิมพ์อีกทั้งจากการสำรวจยังพบว่า เว็บไซต์ข่าวออนไลน์ยังได้รับความนิยมจากผู้บริโภคในขนาดที่แตกต่างกันตามระดับการศึกษา กล่าวคือ คนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปจะสนใจอ่านข่าวผ่านเว็บไซต์สำนักข่าวเพื่อค้นหาข่าวสารข้อมูลเป็นสัดส่วนร้อยละ 28

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพฤติกรรมการบริโภคข่าวสารของผู้คนในสังคมอเมริกันได้สะท้อนผ่านตัวอย่างรูปธรรมในสถานการณ์ไม่ปกติทางเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกา ซึ่งกำลังเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจถดถอย อุตสาหกรรมหนังสือพิมพ์ได้รับผลกระทบจากยอดลงโฆษณาที่ลดลง เนื่องจากธุรกิจหลายสาขาประสบปัญหาสภาพคล่องในธุรกิจ ลดงบประมาณด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ทำให้เว็บไซต์ข่าวกลายเป็นช่องทางที่สำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าในปัจจุบัน

นอกจากนี้บัณฑิตยสถานด้านสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย (ซีเอเอสเอส) ได้สำรวจจำนวนผู้ใช้เว็บไซต์ทั้งหมดของจีน พบว่า (สถิติผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตทั่วโลก, ม.ป.ป.)

มีคนอ่านข่าวราว 206 ล้านคน หรือร้อยละ 68.6 นายซู ฮั่วชิน ผู้เขียนรายงานกล่าวว่า ปี พ.ศ. 2551 อินเทอร์เน็ตจีนพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวางโดยสิ้นเดือนมิถุนายนจีนมีประชากรผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต ทะลุ 253 ล้านคน มากที่สุดในโลก และข้อมูลจากศูนย์ข้อมูลเครือข่าย อินเทอร์เน็ตจีน

ซีเอ็นเอ็นไอซี ยังระบุอีกว่า ปัจจุบันจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตอยู่ที่ 290 ล้านคนมากกว่า ปี พ.ศ. 2550 ถึง 80 ล้านคนร้อยละ 80 ค้นหาข้อมูลและข่าวสารผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ขณะที่ร้อยละ 60 ใช้บริการสืบค้นข้อมูลอัจฉริยะ หรือเซิร์ช เอ็นจิน

เพื่อตอบรับปรากฏการณ์กระหายข่าว สำนักข่าวซินหัวของจีน จึงเปิดบริการสืบค้นข่าวอัจฉริยะหลายภาษา ซินหัว เซิร์ช เอ็นจิน ขึ้นที่เว็บไซต์ Xinhuanet.com และ news.com เพื่อเอาใจชาวไซเบอร์ที่ชอบเสพข่าว (สถิติผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตทั่วโลก, ม.ป.ป.)

สำหรับประเทศไทยหนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่มียอดคนอ่านมากที่สุด อันดับหนึ่ง 6 ปีซ้อน คือ เอเอสทีวีผู้จัดการ www.manager.co.th รองลงมา www.nationmultimedia.com, www.pattayamail.com, www.thairath.co.th, www.komchadluek.net, www.posttoday.com ตามลำดับ

เมื่อศึกษาข้อมูลจำนวนของคนที่อ่านหนังสือพิมพ์กับจำนวนคนที่อ่านข่าวออนไลน์จะเห็นได้ว่า การติดตามข่าวสารของกลุ่มวัยรุ่นที่กำลังศึกษาเล่าเรียนไม่ได้ลดลงเลย แต่กลับไปอ่านในส่วนของข่าวออนไลน์มากขึ้นเท่านั้น โดยมีจำนวนผู้อ่านทางสื่อหนังสือพิมพ์ผ่านทางสื่อออนไลน์ถึง 8 แสนกว่าคน ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มอายุตั้งแต่ 25-39 ปี และกลุ่มอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ที่มีจำนวนคนอ่านข่าวออนไลน์เพียงอย่างเดียวน้อยกว่าแต่เลือกที่จะอ่านทั้งข่าวออนไลน์และหนังสือพิมพ์ไปด้วยกัน

แนวคิดผลกระทบของเทคโนโลยีการสื่อสารกล่าวถึงผลการสื่อสารมวลชนในด้านการขัดเกลาทางสังคม การเรียนรู้ทางสังคมของบุคคลที่ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมที่ประกอบไปด้วยสื่อหลากหลายและใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อประโยชน์ของตนเอง ประกอบไปด้วย แนวคิดเรื่องการสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์ แนวคิดผลกระทบจากการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต แนวคิดเทคโนโลยีสื่อสารเป็นตัวกำหนดซึ่งสามารถนำมาอธิบายพฤติกรรม การเปิดรับสื่อมวลชน พฤติกรรมของบุคคลขณะเปิดรับสื่อมวลชนและหลังจากเปิดรับสื่อมวลชน กล่าวถึงสังคมมนุษย์ที่ต้องพึ่งพาสื่อมวลชน เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อใช้เป็นเครื่องทุ่นแรงในการกระจายข่าวสาร ความรู้ ความคิดเพื่อนำไปสู่การสร้างอำนาจในทางสังคม สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการขยายประสบการณ์ เป็นตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมซึ่งสามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์การใช้สื่อมวลชน และปฏิสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างผู้ส่งสารที่มีต่อผู้รับสารในสังคม โดยเฉพาะการอธิบายผลของการเปิดรับข่าวจากอินเทอร์เน็ตที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษาและอธิบายถึงความสัมพันธ์ทางอำนาจที่เกิดขึ้นในกระบวนการสื่อสารดังกล่าว

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร (media exposure theory)

การเปิดรับข่าวสาร ยูพีดี จิตติกุลเจริญ (2537, หน้า 3) การสื่อสารนั้นจัดได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งในชีวิตของมนุษย์ นอกเหนือจากปัจจัยสี่ที่มีความจำเป็นต่อความอยู่รอดของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค แม้ว่าการสื่อสารจะไม่ได้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความเป็นความตายของมนุษย์ เหมือนกับปัจจัยสี่ แต่การที่จะให้ได้มาซึ่งปัจจัยสี่เหล่านั้น ย่อมต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมืออย่างแน่นอน มนุษย์ต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ของตน และเพื่ออยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคม การสื่อสารเป็นพื้นฐานของการ ติดต่อของกระบวนการสังคม ยิ่งสังคมมีความสลับซับซ้อนมาก และประกอบด้วยคนจำนวนมากขึ้นเท่าใดการสื่อสารก็ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และสังคมจะนำมาซึ่งความสลับซับซ้อน หรือความสับสนต่าง ๆ จนอาจก่อให้เกิดความไม่เข้าใจและไม่แน่ใจแก่สมาชิกของสังคม ดังนั้น จึงต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ข่าวสารจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ประกอบการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ความต้องการข่าวสารจะเพิ่มมากขึ้นเมื่อบุคคลนั้นต้องการข้อมูลในการตัดสินใจหรือไม่แน่ใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง นอกจากนั้นข่าวสารยังเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เปิดรับมีความทันสมัย สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของโลกปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น ดังที่ Atkin (1973, p. 208) ได้กล่าวว่า บุคคลที่เปิดรับข่าวสารมาก ย่อมมีหูตากว้างไกล มีความรู้ความเข้าใจในสภาพแวดล้อมและเป็นคนทันสมัยทันเหตุการณ์กว่าบุคคลที่เปิดรับข่าวสารน้อย

อย่างไรก็ตามบุคคลจะไม่รับข่าวสารทุกอย่างที่ผ่านมาสู่ตนทั้งหมด แต่จะเลือกรับรู้เพียงบางส่วนที่คิดว่ามีประโยชน์ต่อตน ดังนั้น ข่าวสารที่หลั่งไหลผ่านเข้ามาไปยังบุคคลจากช่องทาง ต่าง ๆ นั้น มักจะถูกคัดเลือกตลอดเวลา ข่าวสารที่น่าสนใจ มีประโยชน์ และเหมาะสมตามความนึกคิดของผู้รับสาร จะเป็นข่าวสารที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการสื่อสาร (กิติมา สุรสนธิ, 2549, หน้า 46)

การเลือกสรรข่าวสารของบุคคลเป็นสิ่งที่อธิบายถึงพฤติกรรมกรรมการสื่อสารของแต่ละบุคคลว่าความแตกต่างกันทางสภาพส่วนบุคคลหรือสภาพจิตวิทยา มีผลต่อการเปิดรับข่าวสาร โดยมีกระบวนการเลือกสรร (selective process) ที่แตกต่างกัน

Klapper (1960, p. 19) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการเลือกรับข่าวสารหรือเปิดรับข่าวสารเปรียบเสมือนเครื่องกรองข่าวสารในการรับรู้ของมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย การกลั่นกรอง 4 ขั้นตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การเลือกเปิดรับ (selective exposure) เป็นขั้นแรกในการเลือกช่องทางการสื่อสาร บุคคลจะเลือกเปิดรับสื่อและข่าวสารจากแหล่งสารที่มีอยู่ด้วยกันหลายแหล่ง เช่น การเลือกซื้อหนังสือพิมพ์ฉบับใดฉบับหนึ่ง เลือกเปิดวิทยุกระจายเสียงสถานีใด สถานีหนึ่งตามความสนใจและความต้องการของตน อีกทั้งทักษะและความชำนาญในการรับรู้ข่าวสารของคนเรานั้นก็ต่างกัน บางคนถนัดที่จะฟังมากกว่าอ่าน ก็จะชอบฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์มากกว่าอ่านหนังสือ เป็นต้น

2. การเลือกให้ความสนใจ (selective attention) ผู้เปิดรับข่าวสารมีแนวโน้มที่จะเลือกสนใจข่าวจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง โดยมักเลือกตามความคิดเห็น ความสนใจของตน เพื่อสนับสนุนทัศนคติเดิมที่มีอยู่และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจหรือทัศนคติเดิมที่มีอยู่แล้ว เพื่อไม่ให้เกิดภาวะทางจิตใจที่ไม่สมดุลหรือมีความไม่สบายใจ ที่เรียกว่า ความไม่สอดคล้องทางความคิด (cognitive dissonance)

3. การเลือกรับรู้และตีความหมาย (selective perception and interpretation) เมื่อบุคคลเปิดรับข้อมูลข่าวสารแล้ว ก็เชื่อว่ารับรู้ข่าวสารทั้งหมดตามเจตนารมณ์ของผู้ส่งสารเสมอไป เพราะคนเรามักเลือกรับรู้และตีความหมายสารแตกต่างกันไปตามความสนใจ ทัศนคติ ประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ ความคาดหวัง แรงจูงใจ สภาวะทางร่างกาย หรือสภาวะทางอารมณ์และจิตใจ ฉะนั้นแต่ละคนอาจตีความเฉพาะข่าวสารที่สอดคล้องกับลักษณะส่วนบุคคลดังกล่าว นอกจากจะทำให้ข่าวสารบางส่วนถูกตัดทิ้งไปยังมีการบิดเบือนข่าวสารให้มีทิศทางเป็นที่น่าพอใจของแต่ละบุคคลด้วย

4. การเลือกจดจำ (selective retention) บุคคลจะเลือกจดจำข่าวสารในส่วนที่ตรงกับ ความสนใจ ความต้องการ ทัศนคติ ฯลฯ ของตนเอง และมักจะลืมหรือไม่นำไป ถ่ายทอดต่อในส่วนที่ตนเองไม่สนใจ ไม่เห็นด้วย หรือเรื่องที่ขัดแย้งด้านกับความคิดของตนเอง

ข่าวสารที่คนเราเลือกจดจำไว้นั้น มักมีเนื้อหาที่จะช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนความรู้สึกรู้สึกดี ทักษะคติ ค่านิยม หรือความเชื่อของแต่ละคนที่มีอยู่เดิมให้มีความมั่นคงชัดเจนยิ่งขึ้น และเปลี่ยนแปลงยากขึ้น เพื่อนำไปใช้เป็นประโยชน์ในโอกาสต่อไป ซึ่งอาจนำไปใช้เมื่อเกิดความรู้สึกขัดแย้งและมีสิ่งที่ไม่สบายใจขึ้น

สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกเปิดรับข่าวสารของบุคคลนั้น (Hunt & Ruben, อ้างถึงใน ประมะ สตะเวทิน, 2541, หน้า 122-123) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกเปิดรับข่าวสารของบุคคลไว้ดังนี้

1. ความต้องการ (need) ปัจจัยที่สำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่งในกระบวนการเลือกของมนุษย์ คือ ความต้องการ ความต้องการทุกอย่างของมนุษย์ทั้งความต้องการทางกายและใจทั้งความต้องการระดับสูงและความต้องการระดับต่ำ ย่อมเป็นตัวกำหนดการเลือกของเรา เราเลือกตอบสนองความต้องการของเรา เพื่อให้ได้ข่าวสารที่ต้องการ เพื่อแสดงรสนิยม เพื่อการยอมรับในสังคม เพื่อความพอใจ ฯลฯ

2. ทักษะคติและค่านิยม (attitude and values) ทักษะคติ คือ ความชอบและมีใจโน้มเอียง (preference and predisposition) ต่อเรื่องต่าง ๆ ส่วนค่านิยม คือ หลักพื้นฐานที่เรายึดถือ เป็นความรู้สึกที่เราควรจะทำหรือไม่ควรทำอะไรในการมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและคนซึ่งทักษะคติและค่านิยมมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเลือกใช้สื่อมวลชน การเลือกข่าวสาร การเลือกตีความหมายและการเลือกจดจำ

3. เป้าหมาย (goal) มนุษย์ทุกคนมีเป้าหมาย มนุษย์ทุกคนกำหนดเป้าหมายในการดำเนินชีวิตทั้งในเรื่องอาชีพ การเข้าสมาคม การพักผ่อน เป้าหมายของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เรากำหนดขึ้นนี้จะมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สื่อมวลชน การเลือกข่าวสาร การเลือกตีความหมาย และการเลือกจดจำเพื่อสนองเป้าหมายของตน

4. ความสามารถ (capability) ความสามารถของเราเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งรวมทั้งความสามารถด้านภาษามีอิทธิพลต่อเราในการที่จะเลือกรับข่าวสารเลือกตีความหมาย และเลือกเก็บเนื้อหาของข่าวนั้นไว้

5. การใช้ประโยชน์ (utility) กล่าวโดยทั่วไปแล้ว เราจะให้ความสนใจและใช้ความพยายามในการที่จะเข้าใจ และจดจำข่าวสารที่เราสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

6. สไตล์ในการสื่อสาร (communication style) การเป็นผู้รับสารของเรานั้นส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับสไตล์ในการสื่อสารของเรา คือ ความชอบหรือไม่ชอบสื่อบางประเภท ดังนั้นบางคนจึงชอบฟังวิทยุ บางคนชอบดูโทรทัศน์ บางคนชอบอ่านหนังสือพิมพ์ ฯลฯ

7. สถานะ (context) สถานะในที่นี้หมายถึง สถานที่ บุคคล และเวลาที่อยู่ในสถานการณ์ การสื่อสาร สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเลือกของผู้รับสาร การมีคนอื่นอยู่ด้วย มีอิทธิพลตรงต่อการเลือกใช้สื่อและข่าวสาร การเลือกตีความหมายและเลือกจดจำข่าวสาร การที่เราต้องถูกมองว่าเป็นอย่างไร การที่เราคิดว่าคนอื่นมองเราอย่างไร เราเชื่อว่าคนอื่นคาดหวังอะไรจากเรา และการที่คิดว่าคนอื่นคิดว่าเราอยู่ในสถานการณ์อะไร ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการเลือกของเรา

8. ประสบการณ์และนิสัย (experience and habit) ในฐานะของผู้รับสาร ผู้รับสารแต่ละคนพัฒนานิสัยการรับสารอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ในการรับข่าวสารของเรา เราพัฒนาความชอบสื่อชนิดใดชนิดหนึ่ง รายการประเภทใดประเภทหนึ่ง ดังนั้นเราจึงเลือกใช้สื่อชนิดใดชนิดหนึ่ง สนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ตีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง และเลือกจดจำเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ขวัญเรือน กิติวัฒน์ (2531, หน้า 23) มีความเห็นว่า ปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีการเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างกัน คือ

1. ปัจจัยด้านบุคลิกภาพและจิตวิทยาส่วนบุคคล มีแนวคิดว่าคนเราแต่ละคนมีความแตกต่างเฉพาะตัวบุคคลอย่างมากในด้านโครงสร้างทางจิตวิทยาส่วนบุคคล ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน การดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างไม่เหมือนกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อระดับสติปัญญา ความคิด ทัศนคติ ตลอดจนกระบวนการของการรับรู้ การสนใจ

2. ปัจจัยด้านสภาพความสัมพันธ์ทางสังคม เนื่องจากคนเรามักจะยึดติดกับกลุ่มสังคมที่ตนสังกัดอยู่เป็นกลุ่มอ้างอิง (reference group) ในการตัดสินใจที่จะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมใด ๆ ก็ตาม นั่นคือ มักจะคล้อยตามกลุ่มในแง่ความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรมเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม

3. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมนอกระบบการสื่อสาร เชื่อว่าลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ เพศ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ ทำให้เกิดความคล้ายคลึงของการเปิดรับเนื้อหาของการสื่อสาร รวมถึงการตอบสนองต่อเนื้อหาดังกล่าวไม่แตกต่างกันด้วย

นอกจากนี้ Schramm (1973, pp. 121-122) ยังได้ชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกรับข่าวสารของบุคคลดังนี้

ประสบการณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้รับส่งสารแสวงหาข่าวสารที่แตกต่างกัน

1. การประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสารที่ผู้รับสารแสวงหาเพื่อตอบสนองจุดประสงค์ของตนอย่างหนึ่งอย่างใด

2. ภูมิหลังที่แตกต่างกันทำให้บุคคลมีความสนใจแตกต่างกัน

3. การศึกษาและสภาพแวดล้อมทำให้มีความแตกต่างในพฤติกรรมการเลือกรับสาร

4. ความสามารถในการรับสาร ซึ่งเกี่ยวกับสภาพร่างกายและจิตใจที่ทำให้พฤติกรรมการเปิดรับสารแตกต่างกัน

5. บุคลิกภาพ ทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การโน้มน้ำใจ และพฤติกรรมของผู้รับสาร

6. อารมณ์ สภาพทางอารมณ์ของผู้รับสาร จะทำให้เข้าใจความหมายของข่าวสารหรืออาจเป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจความหมายของข่าวสารได้

7. ทัศนคติ จะเป็นตัวกำหนดท่าทีของการรับและตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือข่าวสารที่ได้พบเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารนั้น

Schramm (1973) กล่าวถึง หลักการทั่วไปของการเลือกความสำคัญของข่าวสารว่า ขึ้นอยู่กับการใช้ความพยายามน้อยที่สุด (least effect) และผลที่จะได้ (promise of reward) ซึ่งอยู่ในรูปของสูตรการเลือกรับข่าวสารดังนี้

$$\text{การเลือกรับข่าวสาร} = \frac{\text{สิ่งตอบแทนที่คาดหวัง}}{\text{ความพยายามที่ต้องใช้}}$$

จากสูตรนี้จะเห็นได้ว่า คนเรามีแนวโน้มที่จะเปิดรับข่าวสารที่ใช้ความพยายามน้อย เช่น ข่าวสารต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ตัว สามารถเลือกรับได้ง่ายและมีสาระประโยชน์ต่อตนเอง ในการเลือกนั้นอาจมีสาเหตุอื่น ๆ อีก เช่น ประสบการณ์ต่างกัน ความสามารถในการประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสาร ตลอดจนสภาวะทางสังคมและจิตใจของแต่ละคนด้วย

สำหรับความหมายของการเปิดรับข่าวสารนั้น Becker (1972) ได้ให้ความหมายของการเปิดรับข่าวสารโดยจำแนกตามพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร คือ

1. การแสวงหาข้อมูล (information seeking) กล่าวคือ บุคคลที่จะแสวงหาข้อมูลเมื่อต้องการให้มีความคล้ายคลึงกับบุคคลอื่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือเรื่องทั่ว ๆ ไป
2. การเปิดรับข้อมูล (information receptivity) กล่าวคือ บุคคลจะเปิดรับ ข่าวสารเพื่อทราบข้อมูลที่ตนเองสนใจ อยากรู้ สนใจ หากมีข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับตนเองก็จะให้ความเอาใจใส่อ่านหรือดูหรือฟังเป็นพิเศษ
3. การเปิดรับประสบการณ์ (experience receptivity) กล่าวคือ บุคคลที่จะเปิดรับข่าวสารเพราะต้องการกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเพื่อผ่อนคลายอารมณ์

สำหรับเหตุผลในการที่มนุษย์เลือกสนใจหรือตั้งใจรับข่าวสารอย่างไรจากสื่อใดนั้น มีนักวิชาการหลายท่านที่มีความเห็นสอดคล้องกันดังนี้

Friedson and Flowerman (1951) มีความเห็นแนวเดียวกันว่า แรงจูงใจที่ต้องการเป็นที่ยอมรับของสมาชิก ภายในสังคมจะเป็นสิ่งที่ช่วยกำหนดความสนใจเปิดรับสื่อจากสื่อต่าง ๆ ก็เพื่อตอบสนองความต้องการของตน ซึ่งปรากฏการณ์นี้เรียกว่า “พฤติกรรมในการแสวงหาข่าวสาร” นักวิชาการเหล่านี้มีความเห็นตรงกันว่า ผู้รับข่าวสารจะเลือกรับข่าวสารจากสื่อใดนั้นย่อมเป็นไปตามบทบาทและสถานภาพทางสังคมของผู้รับสาร ก็เพื่อนำไปเป็นหัวข้อในการสนทนาซึ่งจะทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ประเด็นวัตถุประสงค์ของการเลือกรับข่าวสาร หรือการบริโภคข่าวสารของผู้รับสารนั้น สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2533, หน้า 40-41) ได้จำแนกวัตถุประสงค์ของการเลือกเปิดรับข่าวสารไว้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อการรับรู้ (cognition) คือ ผู้รับสารต้องการสารสนเทศ (information) เพื่อสนองต่อความต้องการและความอยากรู้

2. เพื่อความหลากหลาย (diversion) เช่น การเปิดรับสื่อเพื่อแสวงหาความเข้าใจ คืบคลาน สนุกสนาน รวมทั้งการพักผ่อน

3. เพื่ออรรถประโยชน์ทางสังคม (social utility) หมายถึง การต้องการสร้างความคุ้นเคยหรือการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เช่น การใช้ภาษาร่วมสมัย เพื่อหลีกเลี่ยงงานประจำหรือหลีกเลี่ยงคนรอบข้าง

4. การผละสังคัม (withdrawal) เป็นการเปิดรับสื่อหรือเข้าหาสื่อ เพื่อหลีกเลี่ยงงานประจำหรือหลีกเลี่ยงคนรอบข้าง

McCombs and Becker (1979, pp. 51-52) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า โดยทั่วไปบุคคลแต่ละคนมีการเปิดรับข่าวสาร หรือการเปิดรับสื่อ เพื่อตอบสนองความต้องการ 4 ประการคือ

1. เพื่อให้เรียนรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ (surveillance) บุคคลสามารถติดตามความเคลื่อนไหวและสังเกตเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัวจากการเปิดรับข่าวสาร ทำให้คนเป็นที่ทันเหตุการณ์ ทันสมัย

2. เพื่อการตัดสินใจ (decision) การเปิดรับข่าวสารทำให้บุคคลสามารถกำหนดความเห็นของตนต่อสภาวะ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัว เพื่อการตัดสินใจโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องชีวิตประจำวัน

3. เพื่อพูดคุยสนทนา (discussion) บุคคลสามารถนำข้อมูลข่าวสารที่ได้รับไปใช้ในการพูดคุยกับผู้อื่นได้

4. เพื่อการมีส่วนร่วม (participation) เพื่อรับรู้และมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ความเป็นไปต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมรอบ ๆ ตัว

อย่างไรก็ตามแม้ว่าบุคคลจะมีพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างกัน มีวัตถุประสงค์ในการเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างกัน และมีความต้องการในการเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างกันนั้น แต่โดยทั่วไปแล้วบุคคลจะทำการเปิดรับข่าวสารอยู่ 3 ลักษณะคือ (ดวงฤทัย พงศ์ไพฑูรย์, 2544, หน้า 13-14)

1. การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน โดยผู้รับสารมีความคาดหวังจากสื่อมวลชนว่า การบริโภคข่าวสารจากสื่อมวลชนจะช่วยตอบสนองความต้องการของเขาได้ ซึ่งจะทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือเปลี่ยนลักษณะนิสัย เปลี่ยนพฤติกรรม

บางอย่างได้โดยการเลือกบริโภคสื่อมวลชนนั้นจะขึ้นอยู่กับความต้องการ หรือแรงจูงใจของผู้รับสารเอง เพราะบุคคลแต่ละคนย่อมมีวัตถุประสงค์และความตั้งใจในการใช้ประโยชน์แตกต่างกันไป

2. การเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคล โดยสื่อบุคคล หมายถึง ตัวบุคคลผู้ที่นำข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยการติดต่อระหว่างบุคคล (interpersonal communication) ที่จะมีปฏิกริยาโต้ตอบระหว่างกัน

Rogers and Shoemaker (1971) กล่าวว่า ในกรณีที่ต้องการให้บุคคลใดเกิดการยอมรับสารนั้นควรที่จะใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล โดยใช้สื่อบุคคลเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสาร สื่อบุคคลนี้จะมีประโยชน์อย่างมากในกรณีที่ผู้ส่งสารหวังผลให้ผู้รับสารมีความเข้าใจกระจ่างชัดเจนและตัดสินใจรับสารได้อย่างมั่นใจยิ่งขึ้น ซึ่งการสื่อสารระหว่างบุคคลนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (เสถียร เขยประทับ, 2525)

1. การติดต่อโดยตรง (direct contact) เป็นการเผยแพร่ข่าวสารเพื่อสร้างความเข้าใจหรือชักจูงโน้มน้าวใจกับประชาชน โดยตรง

2. การติดต่อโดยกลุ่ม (group contact of community public) โดยกลุ่มจะมีอิทธิพลต่อบุคคลส่วนรวม ช่วยให้การสื่อสารของบุคคลบรรลุเป้าหมายได้ เพราะเมื่อกลุ่มมีความสนใจมุ่งไปในทิศทางใด บุคคลส่วนใหญ่ในกลุ่มก็จะมี ความสนใจในทางนั้นด้วย

3. การเปิดรับข่าวสารจากสื่อเฉพาะกิจ โดยสื่อเฉพาะกิจ หมายถึง สื่อที่ถูกผลิตขึ้นมา โดยมีเนื้อหาสาระที่เฉพาะเจาะจงและมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2540, หน้า 135) ตัวอย่างของสื่อเฉพาะกิจ เช่น จุลสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ ใบบลิว คู่มือ นิทรรศการ เป็นต้น ดังนั้น การเปิดรับข่าวสารจากสื่อเฉพาะกิจนี้ ผู้รับสารจะได้รับข้อมูลข่าวสารหรือความรู้เฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเฉพาะเจาะจง

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารนี้จะเห็นได้ว่า ข่าวสารเป็นปัจจัยสำคัญในการนำมาประกอบการตัดสินใจของบุคคล ยิ่งบุคคลเกิดความไม่แน่ใจเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งมากเท่าใดบุคคลย่อมต้องการเปิดรับข่าวสารมากขึ้นเท่านั้น โดยไม่จำกัดว่าจะทำการเปิดรับข่าวสารจากสื่อใด ไม่ว่าจะเป็นสื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ ทั้งนี้ บุคคลจะทำการเปิดรับข่าวสารเฉพาะเรื่องที่ตนให้ความสนใจเท่านั้นเนื่องจากข่าวสารในปัจจุบันมีมากเกินไปกว่าที่ผู้รับสารจะรับไว้ทั้งหมดได้ จึงทำให้เกิดกระบวนการเลือกรับข่าวสารขึ้น

อย่างไรก็ตามบุคคลแต่ละคนก็จะมีเกณฑ์ในการเลือกรับข่าวสารที่แตกต่างกันตามลักษณะส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมในสังคม เมื่อบุคคลเปิดรับข่าวสารแตกต่างกันย่อมทำให้มีการรับรู้และมีความคิดเห็น ความเชื่อที่แตกต่างกัน

ข่าวและความหมายของข่าว สุทธิญา บุรณเดชาชัย (2549, หน้า 126-136)

ให้คำจำกัดความของ “ข่าว” ว่า มีผู้ให้ความหมายไว้หลายแนวคิด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าได้ยึดเหตุการณ์หรือตัวบุคคลเป็นหลัก ซึ่งสามารถนำมากล่าวได้ดังนี้

ข่าว คือ รายงานของเหตุการณ์อันใดอันหนึ่งที่ทันเวลา มีข้อความกะทัดรัด และถูกต้อง ข่าวมิใช่เหตุการณ์ในตัวของมันเองและเป็นเรื่องราวอะไรบางอย่างซึ่งเป็นที่สนใจของประชาชนที่เกิดขึ้นโดยไม่อาจคาดคิด ไม่ว่าจะเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือบุคคล

ข่าว คือ รายงานอันสดสมสมัยเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นที่น่าสนใจ

ต่อมนุษยชาติและข่าวที่ดีที่สุด ก็คือ ข่าวซึ่งให้ความสนใจแก่ประชาชนคนอ่านส่วนใหญ่

ข่าว คือ รายงานเหตุการณ์ ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็นที่เกิดเมื่อไม่นานมานี้

นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้นิยามไว้อีกมาก ตามแต่ผู้ที่ให้คำนิยามนั้นจะยึดบุคคลหรือเหตุการณ์เป็นหลัก อย่างไรก็ตามความหมายแล้วก็สามารถสรุปได้ว่า ข่าว คือ รายงานเหตุการณ์ที่เป็นข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็นที่สดใหม่อันมีความสำคัญที่ประชาชนสนใจ โดยถือว่าข่าวที่ดีที่สุด ก็คือ ข่าวที่มีความสำคัญและน่าสนใจมากที่สุดต่อผู้คนจำนวนมากนั่นเอง

การแบ่งตามชนิดของข่าว (kind of news) ได้แก่ (สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ, 2549)

1. อาชญากรรม คือ การรายงานข่าวที่เกี่ยวกับฆาตกรรม ปล้นจี้ ลักพาตัว ก่อวินาศกรรม การปลอมแปลง เป็นข่าวที่มักเกิดขึ้นตามภาวะสภาพของสังคม ที่สร้างความกดดันให้บุคคลทำผิดกฎหมาย

2. ข่าวการเมือง เป็นข่าวที่เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางด้านการบริหารของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ระดับบริหารของหน่วยงานต่าง ๆ

3. ข่าวอุบัติเหตุ อุบัติภัยและภัยพิบัติ คือ ข่าวที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่มีใครคาดคิดมาก่อน มักเกิดจากความประมาทและความผิดปกติของธรรมชาติ เป็นข่าวที่คนให้ความสนใจในข่าวความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน

4. ข่าวศาล เป็นข่าวที่เกิดขึ้นตามกระบวนการยุติธรรม ตามคำพิพากษาของศาล
ทั่วไปข่าวศาลจะได้รับความสนใจมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับกรณีเป็นคนดังหรือไม่
หรือผลเสียหายที่เกิดขึ้นกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากมาขนาดไหน
5. ข่าวเศรษฐกิจ เป็นการรายงานข่าวเกี่ยวกับเรื่องปากท้องของประชาชนจาก
ภาวะเศรษฐกิจซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนทั่วไป
6. ข่าวการศึกษา เป็นการรายงานข่าวเกี่ยวกับการจัดระบบการศึกษาของรัฐ
ในระบบต่าง ๆ และสภาพแวดล้อมของการศึกษา รวมถึงความก้าวหน้าของระบบ
การศึกษา วิจัยต่าง ๆ
7. ข่าวสังคม เป็นข่าวเกี่ยวกับบุคคลระดับต่าง ๆ ในสังคมในส่วนของกิจกรรม
ความเคลื่อนไหวในการดำเนินชีวิตต่าง ๆ เช่น ข่าวการแต่งงาน การเปิดธุรกิจใหม่ งานเลี้ยง
 เป็นต้น
8. ข่าวบันเทิง คือ ข่าวที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของบุคคลในวงการที่สร้าง
ความสนุกสนานแก่คนทั่วไป ได้แก่ข่าวคนในวงการเพลง ภาพยนตร์ ดนตรี หนังสือ
 เป็นต้น
9. ข่าววัฒนธรรม คือ ข่าวที่เกี่ยวข้องกับความเจริญอกงามของอารยธรรม-
แห่งสังคม เช่น การแต่งกาย ภาษา ประเพณี วิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ รวมถึงศิลปะ
แขนงต่าง ๆ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในการ “เฝ้าระวัง”
ทางวัฒนธรรม
10. ข่าวกีฬา เป็นการรายงานการแข่งขันกีฬาประเภทต่าง ๆ รวมไปถึง
ความก้าวหน้าและความเคลื่อนไหวของกรกีฬา
11. ข่าวบริการ ได้แก่ ข่าวแจ้งความ รับสมัครพยากรณ์อากาศราคาดินค้าประจำวัน
 เป็นต้น
12. ข่าวเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และข่าวพาณิชย์ เป็นข่าวที่จัดแยกประเภท
ตามลักษณะเฉพาะของสาขาวิชาชีพ เพื่อแจ้งความเคลื่อนไหวของสถานกรณีและบุคคล
ในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ

การรายงานข่าวตามสายข่าวประเภทต่าง ๆ ข่าวที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ ล้วนแต่มีที่มาทั้งสิ้น มิใช่อยู่ที่ ๆ ข่าวก็ลอยมาจากท้องฟ้า หรือ โผล่ขึ้นมาจากมหาสมุทร หรือวางกองเรียงรายอยู่ตามท้องถนน หากว่าได้ผ่านกระบวนการสื่อข่าวตามหลักวิชา ซึ่งถือเป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง (พิศิษฐ์ ชวลาวัช, 2540)

ผู้สื่อข่าว หรือนักข่าว คือ ส่วนสำคัญของกระบวนการสื่อข่าว

การเสาะแสวงหาข่าวสารเป็นหน้าที่ของผู้สื่อข่าวโดยตรง ผู้สื่อข่าวพึงระลึกเสมอว่า ตนเองจะต้องทำความจริงให้ปรากฏต่อเบื้องหน้าสาธารณชน

โดยปกติผู้สื่อข่าวถูกแบ่งสรรงานและความรับผิดชอบแยกย่อยแตกต่างกันไป เพื่อให้เสาะแสวงหาข่าวครอบคลุมอย่างทั่วถึง ไม่ตกหล่น และมีความรอบรู้เชี่ยวชาญในสายข่าวนั้น ๆ ซึ่งพอจะจำแนกได้ดังนี้

สายข่าวการเมือง ผู้สื่อข่าวประจำที่ทำเนียบรัฐบาล รัฐสภา (พรรคการเมือง) กระทรวงมหาดไทย

สายข่าวเศรษฐกิจ ผู้สื่อข่าวประจำที่กระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ กระทรวง-อุตสาหกรรม กระทรวงคมนาคม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานประมาณตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ธนาคารแห่งประเทศไทย

สายข่าวตำรวจ-อาชญากรรม ผู้สื่อข่าวประจำที่กรมตำรวจ กองบัญชาการตำรวจนครบาล กองปราบปราม ผู้สื่อข่าวตระเวนตามสถานีตำรวจนครบาลและทำข่าวเวลา มีเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้น เช่น เกิดอุบัติเหตุไฟไหม้ รถชน ชนกันตาย ฯลฯ

บางที่ก็รวมเอาสายกระบวนการยุติธรรมเข้าไปอยู่ในสายตำรวจ-อาชญากรรม มีผู้สื่อข่าวประจำที่กระทรวงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด ฯลฯ

สายข่าวการศึกษา ผู้สื่อข่าวประจำที่กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย

สายข่าวต่างประเทศ ผู้สื่อข่าวประจำกระทรวงการต่างประเทศ

สายข่าวบันเทิง ผู้สื่อข่าวจะคอยติดตามความเคลื่อนไหววงการบันเทิง ประกอบด้วย นักร้อง นักแสดง ศิลปินสาขาต่าง ๆ

สายข่าว กทม. ผู้สื่อข่าวประจำที่ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร ดูแลรับผิดชอบ สำนักงานเขต

สายข่าวสาธารณสุข-สิ่งแวดล้อม ผู้สื่อข่าวประจำกระทรวงสาธารณสุข กระทรวง-
วิทยาศาสตร์ฯ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

สายข่าวกีฬา ผู้สื่อข่าวประจำการกีฬาแห่งประเทศไทยและดูแลสมาคมกีฬาต่าง ๆ

สายข่าวสตรีและเยาวชน ผู้สื่อข่าวไม่มีสถานที่ประจำ แต่จะคอยติดตามดูหมาย
ข่าวประจำที่เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวในแวดวงสตรีและเยาวชน

สายข่าวภูธร ผู้สื่อข่าวประจำอยู่ในต่างจังหวัดทั่วประเทศ

การแบ่งสายข่าวดังกล่าวมาข้างต้นนี้แบ่งตามประเภทของข่าว อย่างไรก็ตาม
หนังสือพิมพ์แต่ละแห่งอาจแตกต่างกันไปจากนี้บ้าง แต่ก็เพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ เพราะหลักใหญ่
แล้วแบ่งเหมือน ๆ กันซึ่งในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มประเภทของข่าวทางอินเทอร์เน็ต
เน็ตที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนามนุษย์และสังคมออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ การศึกษา เศรษฐกิจ
สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม โดยผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดหลักมาจากการทบทวน
วรรณกรรมที่พบว่า ข่าว คือ รายงานเหตุการณ์โดยองค์กรข่าวซึ่งเป็นสถาบันทางสังคม
เป็นสื่อของสังคมที่ทำหน้าที่ในการรายงานข่าวหรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ เป็นองค์กรที่ได้รับความ
ความน่าเชื่อถือ ประกอบกับองค์กรสหพันธ์นักข่าวนักหนังสือพิมพ์นานาชาติ
(Interantional Federation Journalists) ได้กล่าวไว้ว่า สื่อมวลชนมีหน้าที่แสวงหาความจริง
(truth) เพื่อนำเสนอต่อสังคม

ในการนำเสนอเนื้อหาสาระของสื่อมวลชนส่งผลกระทบต่อพัฒนาทั้งในระดับบุคคล
และสังคมนั้น มีนักวิชาการศึกษาเรื่องนี้มาแล้วตั้งแต่ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ต้องการ
ใช้สื่อเพื่อการพัฒนาประเทศ (international for nation development) โดยระบุว่า
การพัฒนาประเทศจะต้องพัฒนาโครงสร้างหลัก 5 ด้าน คือ การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม
การเมือง และสิ่งแวดล้อม (Somkuan Kaviya, 1999)

นอกจากนี้ สถาบันนานาชาติเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (WBCSD) ได้ให้ความหมาย
ของการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับองค์กรธุรกิจว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยั่งยืน
ในอนาคตนั้นองค์กรมีความจำเป็นที่จะต้องมีการประยุกต์กลยุทธ์และกิจกรรมเข้าด้วยกัน
โดยจะต้องมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนใน 3 มิติ คือ (1) เศรษฐกิจ (2) สังคม และ (3) สิ่งแวดล้อม
การพัฒนาธุรกิจต้องการสิ่งเหล่านี้เพื่อให้เกิดผลกำไรในการประกอบธุรกิจ ทั้งนี้
ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ในปัจจุบันและอนาคต ให้ความสนใจในเรื่องต่าง ๆ

อาทิ การดำรงชีวิตจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นหนึ่ง การศึกษาและการเรียนรู้ การคุ้มครองชีวิตสัตว์ การคำนึงถึงสิทธิของมนุษย์ ผลกระทบของวงจรชีวิต ความเท่าเทียมกัน และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

อีกทั้งยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ที่กำหนดไว้ดังนี้

ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรับเปลี่ยนเร็วและล้น-
ชั้นซ้อนมากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เหมาะสม ดังนี้
(แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554),” 2550)

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน
2. ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลาย และจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมชุมชน
3. ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการผลิตให้สมดุลและยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างเพื่อสร้างความเข้มแข็งของภาคการผลิตและบริการ บนฐานการเพิ่มคุณค่าสินค้าและบริการจากองค์ความรู้สมัยใหม่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรม และบริหารจัดการที่ดี รวมทั้งสร้างบรรยากาศการลงทุนที่ดีด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ การปฏิรูปองค์กร การปรับปรุงกฎระเบียบ การพัฒนามาตรฐานในด้านต่าง ๆ และการดำเนินนโยบายการค้าระหว่างประเทศให้สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ พร้อมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันและระบบบริหารความเสี่ยงของระบบเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพ
4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศเพื่อรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน

5. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศ มุ่งเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคมอย่างยั่งยืน

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดข้างต้นมาบูรณาการและให้นิยามว่า ข้าราชการที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ของมหาวิทยาลัยในภูมิภาคตะวันออก และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศมีด้วยกัน 5 กลุ่ม คือ

1. ข้าราชการศึกษา (รวมข้าราชการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)
2. ข้าราชการธุรกิจ (รวมข้าราชการกรม อุตสาหกรรม และข้าราชการพาณิชย์)
3. ข้าราชการสังคม (รวมข้าราชการอาชญากรรม ศิลปะ วัฒนธรรม และสตรีและเยาวชน บันเทิงและกีฬา)
4. ข้าราชการเมือง (รวมข้าราชการและมหาดไทย)
5. ข้าราชการสิ่งแวดล้อม (รวมสาธารณสุข-สิ่งแวดล้อม)

โดยสรุปแล้วกล่าวได้ว่า การแสวงหาข่าวสารหรือการเลือกรับข่าวสารนั้น นอกจากเพื่อสนับสนุนทัศนคติ หรือความคิด และความเข้าใจเดิมที่มีอยู่แล้ว ยังเป็นการแสวงหาเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในทางอื่น ๆ เช่น เพื่อให้มีความรู้ ใช้เป็นแนวทาง ในการตัดสินใจแก้ปัญหา รวมทั้งเพื่อสนองความสนใจส่วนบุคคล และเพื่อความบันเทิง- เรียงใจด้วย นอกจากนี้การที่บุคคลใดจะตัดสินใจแสวงหาข่าวสาร เจยมเยตต่อข่าวสาร หรือหลีกเลี่ยงการเปิดรับข่าวสารนั้น ก็ขึ้นอยู่กับการประเมินเปรียบเทียบถึงความพยายาม ที่ใช้ และผลตอบแทนในการที่จะรับรู้ข่าวสารใด ๆ ด้วยทฤษฎีเกี่ยวกับการเลือกสรรสาร และการแสวงหาข่าวสาร จึงใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานทฤษฎีหนึ่งในการที่ผู้วิจัยใช้ศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ (concept of learning)

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้กล่าวถึงคนในสังคมที่มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา และต่อเนื่อง การเรียนรู้ของแต่ละคนแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม ของบุคคล การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมีอิทธิพลต่อความรู้สึกรู้จักคิดและต่อวิถีการดำรงชีวิต ของบุคคล เมื่อมีประสบการณ์แตกต่างกัน มีความรู้สึกรู้จักคิดแตกต่างกัน มีปฏิสัมพันธ์

กับสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน มีวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับชีวิตของตนเองแตกต่างกัน ทำให้แต่ละคนมีพฤติกรรมการแสดงออกที่แตกต่างกัน

การเรียนรู้ (learning) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2549, หน้า 74) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ของการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรา เช่น พ่อ แม่ ครู เพื่อน ภาพยนตร์ สิ่งพิมพ์ ตัวบุคคลที่เรียนรู้และสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบข้างต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ผลจากการ มีปฏิริยาความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการเกิดการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสติปัญญาเกี่ยวกับความรู้ ความคิด เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ ความรู้สึก เจตคติ ตลอดจนอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน

มนุษย์เกิดการเรียนรู้เนื่องจากประสบการณ์ของการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม จากผลการเรียนรู้ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้หลายด้านขึ้นอยู่กับลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นไว้ในแง่มุมต่างกัน ซึ่งในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การจัดประเภทและระดับของการเรียนรู้อันเป็นที่ยอมรับ Bloom (1956) ในหนังสือเรื่อง *Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: The Cognitive Domain* เป็นหลักในการศึกษา ซึ่ง Bloom ได้แบ่งประเภทของการเรียนรู้ไว้ 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัยหรือเรียกว่า ด้านความรู้ เจตพิสัยหรือเรียกว่า ด้านทัศนคติ และทักษะพิสัยหรือเรียกว่า ด้านทักษะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (Bloom, 1956, p. 7)

1. ความรู้ (cognitive domain) เป็นการเรียนรู้ด้านความรู้ (knowledge) ความคิด (think) ซึ่งเกี่ยวกับความสามารถทางสติปัญญา เช่น ความจำ ความคิด การเลือกวิธีแก้ปัญหา การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ การคิดรูปแบบ การตัดสินใจของสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น การเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัยหรือความรู้ย่อมมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางด้านจิตพิสัยหรือทัศนคติ และทักษะพิสัยหรือทักษะ

2. ทักษะ (affective domain) เป็นการเรียนรู้ด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งเกี่ยวกับ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม เจตคติ เป็นต้น การเรียนรู้ทางด้านเจตพิสัยหรือทัศนคติ มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัยหรือความรู้และทักษะพิสัยหรือทักษะ

3. ทักษะ (psychomotor domain) เป็นการเรียนรู้ด้านทักษะ (skills) การปฏิบัติ ซึ่งเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย การประสานงานของการใช้ อวัยวะ เช่น การเขียน การอ่าน การพูด การวาดภาพ การว่ายน้ำ การเล่นฟุตบอล เป็นต้น การเรียนรู้ทางด้านทักษะพิสัยหรือทักษะะย่อมส่งผลต่อการเรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัย หรือความรู้และเจตพิสัยหรือทัศนคติเช่นเดียวกัน

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า การเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัยหรือด้านความรู้ เจตพิสัย หรือด้านทัศนคติ และทักษะพิสัยหรือด้านทักษะ ล้วนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ และต่อเนื่องกันอย่างใกล้ชิด ซึ่งสามารถรวมตัวส่งเสริมซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดลักษณะ การเรียนรู้ที่สมบูรณ์

จากการทบทวนวรรณกรรมด้านการเรียนรู้ พบว่า มีความเกี่ยวข้องกับ การเลียนแบบ ซึ่งจากผลการวิจัยของนักจิตวิทยาการทดลอง ซึ่งได้ค้นพบถึงความสามารถ ในการเลียนแบบพฤติกรรมของสัตว์ ตัวอย่างเช่น เมื่อเวลาที่ลูกเป็นฟักตัวเองออกจากไข่ หากลูกเป็ดถูกเลี้ยงดูจากนักจิตวิทยาตั้งแต่ระยะเริ่มแรก ฟักตัวออกจากไข่ก็เห็นหน้า นักจิตวิทยาเป็นครั้งแรกจะปรากฏว่า ลูกเป็ดจะพยายามเลียนแบบกิริยาท่าทาง ของนักจิตวิทยา หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยบังเอิญ เช่น เรื่องเมาคีลูกหมาป่า ที่เป็นลูกของมนุษย์แต่ถูกเลี้ยงดูจากกลุ่มหมาป่า ทำให้นักจิตวิทยาการเรียนรู้ได้เข้าใจว่า แม้แต่อากัปกริยาหลายอย่างของมนุษย์ที่เราเคยเข้าใจว่าเป็น “ธรรมชาติติดตัวมากับมนุษย์” เช่น การหยิบอาหารใส่ปากนั้น แท้จริงแล้วเป็นผลจากการเรียนรู้มากกว่า เพราะในกรณี ของเมาคีนั้นจะมีท่าทางการกินอาหารด้วยการก้มลงไปกินแบบหมาป่าเนื่องจากเรียนรู้ ด้วยการเลียนแบบ กลุ่มหมาป่าที่แวดล้อมตนเองอยู่

หลักของการเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบนั้นเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสังเกต พฤติกรรมของผู้อื่น (observational learning) แล้วตนเองจึงเอามาทำตามอย่างที่เรียกว่า “เลียนแบบ” ในทางจิตวิทยาแยกการเลียนแบบออกเป็น 2 แบบ คือ

1. Imitation คือ การลอกเลียนหรือการเอาอย่าง เป็นการแสดงปฏิกิริยาที่ออกมาเป็นกิริยาท่าทางอย่างตรง ๆ (direct mechanical response of behavior) เช่น เวลาที่เด็ก ๆ เห็นมนุษย์อุลตราแมนทำท่ายกมือไขว้กันเพื่อแสดงอิทธิฤทธิ์ในการ์ตูน โทรทัศน์ เด็กก็จะแสดงอาการปฏิกิริยาท่าทางตามการเลียนแบบชนิด imitation นี้ เป็นการเลียนแบบจากภายนอกและอยู่ในระดับผิวเผิน

2. Identification คือ การหาเอกลักษณ์ เป็นการเลียนแบบที่เน้นหนักไปด้านจิตใจ โดยผู้เรียนแบบมีความต้องการบางอย่างทางจิตใจที่จะเป็นเหมือนตัวต้นแบบและจะเลือกเอาคุณลักษณะบางประการของตัวต้นแบบเป็นของตน เช่น เวลาเด็กเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาของณรน้อยอภิกวิษั ก็เลือกคุณลักษณะในการแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นของตนในระหว่างการเลียนแบบทั้ง 2 อย่างนี้โดยทั่วไปแล้วสาธารณชนมักจะให้ความสนใจกับการเลียนแบบประเภท imitation เช่น การกังวลใจว่าลูกหลานดูหนังฝรั่งแล้วจะแสดงกิริยาท่าทางการแต่งกายตามคาราฝรั่งแต่อันที่จริงแล้วอิทธิพลการเลียนแบบอย่าง imitation นั้นมีเพียงเล็กน้อยและเป็นเรื่องผิวเผิน (ที่ได้รับความสนใจคงเป็นเพราะมองเห็น สังกัดได้โดยง่าย) แต่ที่มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้ง คือ การเลียนแบบอย่าง identification ตัวอย่างเช่น การเลียนแบบฆาตกรที่มีการฆ่าคนอย่างต่อเนื่อง (serial killer) ดังเช่นที่ปรากฏในหนังสือ *Copycat* เป็นต้น

การเลียนแบบผ่านสื่อมวลชน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ในขณะที่วิธีการเรียนรู้ของคนเรานั้นอาจจะเกิดมาจากการเรียนรู้โดยตรงด้วยตนเอง และการเรียนรู้โดยการสังเกตผู้อื่น ในชีวิตจริงของมนุษย์สัดส่วนของการเรียนรู้โดยตรงด้วยตนเองนั้นมีอยู่ไม่มากนัก เราไม่จำเป็นต้องยื่นมือเข้าไปจับไฟด้วยตนเองแล้วจึงจะรู้ว่าร้อน เราไม่จำเป็นต้องกระโดดลงไปจากตึกสูง เพื่อจะเรียนรู้ว่า การขาคักเป็นอย่างไร โดยส่วนใหญ่แล้วการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นเกิดจากการสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัวและสื่อมวลชนก็เป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญอย่างยิ่งในการให้แบบอย่างการเรียนรู้จำนวนนับไม่ถ้วน

ดังนั้น แม้ว่าสายสัมพันธ์เรื่องสิ่งเร้า การตอบสนอง การได้รางวัลอาจไม่ชัดเจนนัก ทั้งในเรื่องราวของตัวต้นแบบ (เราอาจจะไม่เห็นได้ชัดว่าการที่นางเอกเสียสละแบบนั้นจะทำให้ได้อะไรขึ้นมา) และทั้งในด้านตัวผู้เรียนเอง (ดูหนังแบบนี้ไปแล้วไม่รู้จะได้อะไรขึ้นมา) แต่ทว่าการเรียนรู้ด้วยการสังเกตก็เกิดขึ้นได้อยู่ตลอดเวลา

Bandura (1971, p. 7) ได้รวบรวมวิธีการที่การเรียนรู้ทางสังคมจะเกิดขึ้นได้ โดยผ่านตัวแทน จากสื่อมวลชนเอาไว้เป็น 3 แบบ คือ

1. Observation learning คือ การเลียนแบบจากการสังเกต ผู้ที่เปิดรับสื่อทุกชนิด ย่อมรู้จักแบบแผนใหม่ ๆ ของการแสดงพฤติกรรมอยู่ตลอดเวลา จากนำเสนอของสื่อมวลชน ทำให้เรารู้ว่าการยิงปืนจะต้องทำอย่างไร ทั้งที่ในชีวิตจริงไม่เคยเห็นหรือจับปืนก็ได้ หรือตัวอย่างเรารู้ว่าถ้ามีการจี้ตัวประกันบนเครื่องบิน เราควรต้องทำอย่างไรเพราะเราเคยดูหนังประเภทนี้มาหลายรอบแล้ว เป็นต้น

2. Inhibitory effects คือ การยับยั้งการเลียนแบบการได้เห็นตัวต้นแบบถูกลงโทษ เนื่องจากการกระทำบางอย่างจะช่วยลดแรงจูงใจของผู้เลียนแบบที่จะทำตามให้น้อยลง (คล้าย ๆ ตำนวนไทยที่ว่า “ฆ่าไก่ให้ลิงดู”) เนื่องจากผู้เรียนรู้จะรู้สึกเหมือนกับว่าตนเอง ได้ถูกลงโทษเช่นเดียวกัน มีผลจากการวิจัยเชิงทดลองแสดงให้ว่าเมื่อดูหนังการลงโทษ ผู้ใช้ความรุนแรง พฤติกรรมที่ชอบสอดครู่สอดเห็นหรือพฤติกรรมต่อต้านสังคมทั้งหลาย ผู้ชมจะแสดงพฤติกรรมดังกล่าวในชีวิตจริงน้อยลง (นี้อาจจะเป็นเหตุผลว่าเพราะเหตุใด บรรดาหนังแนวตื่นเต้นทั้งหลายจึงต้องลงโทษตัวร้ายในตอนจบ หรือละครโทรทัศน์ ต้องมีแก่นเรื่องแบบทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว)

3. Disinhibitory effects คือ ผลที่มีต่อการกระทำที่สังคมห้ามปราม สำหรับสื่อมวลชนที่ให้แบบอย่างของตัวต้นแบบที่ได้รับรางวัลเนื่องจากกล้าแสดงออก ซึ่งพฤติกรรมที่สังคมห้ามปรามมิให้ฝ่าฝืนก็สามารถทำให้ผู้ชมเลียนแบบกระทำพฤติกรรมสวนกระแสสังคมให้มากขึ้นได้ ตัวอย่างเช่น พระเอกที่ใช้ความรุนแรงสามารถทำให้ตัวละครหญิงมารูมรัก มีการวิจัยเชิงทดลองพบว่า เมื่อมีการนำเอาภาพยนตร์ที่มีเรื่องเกี่ยวกับความกล้าบ้าบิ่นที่ทำพฤติกรรมที่ตามปกติสังคมห้ามปรามมาให้กลุ่มตัวอย่างชม จะมีผลทำให้ผู้ชมลดความกลัวหมอฟัน กลัวสัตว์เลื้อยคลาน และเพิ่มความก้าวร้าวมากขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้กล่าวถึงคนในสังคมที่มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา การเรียนรู้ของแต่ละคนแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งประสบการณ์ดังกล่าวมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและต่อวิถีการดำรงชีวิตของบุคคล ทำให้บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน มีวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับชีวิตของตนเองแตกต่างกัน เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสติปัญญาเกี่ยวกับความรู้ ความคิด

เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ ความรู้สึก แตกต่างกันไป แนวคิดนี้สามารถนำมาอธิบาย พฤติกรรมของนิสิตที่เปิดรับข่าวสารจากสื่ออินเทอร์เน็ตที่หลากหลาย โดยเฉพาะการนำเอา แนวคิดนี้มาประกอบการอภิปรายผลการวิจัยว่า เหตุใดนิสิตจึงเลือกเปิดรับข่าวสาร แตกต่างกันไปและมีการใช้สื่อเพื่อจุดประสงค์แตกต่างกันไปและเพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

แนวคิดเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต (concept of lifestyle)

ความหมายและความสำคัญของวิถีการดำเนินชีวิต (lifestyles) วิถีการดำเนินชีวิต (lifestyles) เป็นการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมและการแสดงออกของผู้รับสาร (สุรพงษ์ โสชนะเสถียร, 2534, หน้า 41) ตามแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะทางจิตวิทยา (psychographics) ที่ว่า แรงจูงใจภายในซึ่งเป็นองค์ประกอบทางด้านจิตวิทยา เช่น ความเข้าใจในการรับรู้ บุคลิกภาพ ทักษะคติ การเรียนรู้และการจดจำ เมื่อรวมกับแรงจูงใจภายนอก เช่น ลักษณะ ด้านสังคมวัฒนธรรมลักษณะทางประชากรศาสตร์ สถานภาพทางสังคมกลุ่มครอบครัว จะส่งผลให้ผู้รับสารเกิดความคิดเกี่ยวกับตนเอง (self-concept)

บุคคลจะแสดงพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันให้สอดคล้องกับ ความเป็นตัวตนของตนเอง โดยพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกในเป็นประจำในวันนั้น เราเรียกว่า “วิถีการดำเนินชีวิต” การที่บุคคลมีความคิดเกี่ยวกับตนเองแตกต่างกัน ย่อมส่งผลให้เกิดการแสดงออกที่แตกต่างกัน และทำให้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ในที่สุด การศึกษาเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตนอกจากจะทำให้เราเข้าใจที่มาที่ไป ของพฤติกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันแล้วยังสามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดคนออกเป็นกลุ่มเพื่อศึกษาเหตุผลที่บุคคลตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทั้งเรื่องเกี่ยวกับ ความคิด คน สินค้า รวมไปถึงทัศนคติและการใช้สื่อ ด้วยเหตุนี้ วิถีการดำเนินชีวิตจึงเป็น หัวใจของการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคสินค้าและบริการที่มีบทบาทอย่างมาก ในยุคปัจจุบัน (ธนาพงษ์ จันทรชอน, 2546, หน้า 15)

แรงจูงใจ (motivation) คือ ขบวนการภายในจิตใจที่ผลักดันให้มนุษย์แสดง พฤติกรรมหรือการกระทำใดเพื่อตอบสนองความต้องการ (need) ของตนเอง ด้วยเหตุนี้ เราจึงสามารถกล่าวได้ว่า แรงจูงใจเป็นจุดเริ่มต้นของพฤติกรรมต่าง ๆ ในชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะสินค้า บริการหรือแม้แต่กระทั่งสื่อมวลชน โดยแรงจูงใจจะเกิดขึ้นจาก 2 ปัจจัย

ประกอบกัน ปัจจัยแรก คือ ความต้องการ ซึ่งหมายถึง ความไม่ลงรอยกันระหว่าง สภาวะการณ์ตามความเป็นจริงของมนุษย์กับสภาวะการณ์อันพึงปรารถนาตามความคิดของมนุษย์หรือที่เรียกว่า เป้าหมาย (goal) ซึ่งก็เป็นปัจจัยที่สองที่ทำให้เกิดแรงจูงใจนั่นเอง

เมื่อมนุษย์เกิดความต้องการ ขึ้นภายในจิตใจ มนุษย์จะค้นหาและระบุดึงเป้าหมายที่จะทำให้ตนบรรลุเป้าหมายตามความต้องการ มนุษย์จะแสดงพฤติกรรมหรือกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เป้าหมายของตนเป็นจริง โดยอาศัยเครื่องมือต่าง ๆ ที่คิดว่าเป็นประโยชน์ และสามารถสร้างความพึงพอใจให้ได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เช่น ผลិតภัณฑ์และบริการ รวมไปถึงสื่อมวลชนด้วย เช่น เมื่อเกิดความต้องการข่าวสาร เป้าหมาย ที่มนุษย์ต้องการ ก็คือ การเปิดรับข่าวสารและมีหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือที่ทำให้เป้าหมายนั้นเป็นจริง

คำว่า วิธีการดำเนินชีวิต หรือ lifestyle นั้นมีหลายคำที่ใช้แทนกันได้ เช่น วิธีชีวิต การดำรงชีวิต แบบแผนการใช้ชีวิต แนวทางการดำรงชีวิต ในที่นี้ผู้วิจัยยึดคำว่า “วิธีการดำเนินชีวิต” ไว้เป็นหลักสำหรับทำการวิจัยในครั้งนี้ สำหรับความหมายของคำว่า วิธีการดำเนินชีวิตนั้นมีผู้ศึกษาและได้ให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกัน ดังต่อไปนี้

Reimer (1995, pp. 124-125) กล่าวว่า วิธีการดำเนินชีวิต คือ รูปแบบเฉพาะของกิจกรรมในแต่ละวันที่แสดงความเป็นคนนั้น ๆ โดยที่วิธีการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลจะเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใคร คนแต่ละคนจะเลือกทำในสิ่งที่แตกต่างจากคนอื่น ซึ่งก็อาจจะมีใครคนอื่น ทำในสิ่งเหล่านั้นเหมือนกันก็เป็นได้ จึงมีคนจำนวนหนึ่งที่มีวิธีการดำเนินชีวิตที่เหมือนกัน

Mitchell (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2541, หน้า 189) ได้กล่าวถึง แนวทางการให้การศึกษาวิธีการดำเนินชีวิตไว้ว่าคนเราจะพยายามที่จะมีชีวิตในแบบอย่างที่เราเชื่อเราฝันและให้คุณค่า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler (1997, p. 173) ที่ว่า คนเราจะกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวิธีการดำเนินชีวิตที่กำลังดำเนินอยู่ หรือต้องการจะเป็น ดังนั้น ถ้าเราสามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการดำเนินชีวิตได้สำเร็จเราก็เข้าใจว่าทำไมคนเราถึงแสดงออกเช่นนั้น

กล่าวโดยสรุปวิธีการดำเนินชีวิต (lifestyles) เป็นการแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน โดยการสร้างเป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากความต่อเนื่องของการดำเนินชีวิตในสังคมและวิธีการดำเนินชีวิตยังเป็นพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน

ของบุคคลที่ทำให้บุคคลแต่ละคนมีความแตกต่างกัน บุคคลที่มีลักษณะความต้องการภายในที่แตกต่างกันจะมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ในขณะที่เดียวกัน ลักษณะด้านวัฒนธรรมชนชั้นของสังคม ลักษณะของกลุ่มอิทธิพลและครอบครัวจะทำให้บุคคลมีวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันด้วย

จากวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคมยุคปัจจุบันจะสังเกตเห็นได้ว่า สื่อมวลชนนั้นได้เข้ามามีบทบาทต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ที่คนแต่ละกลุ่มทำในแต่ละวัน ดังนั้นแนวคิดเรื่องวิถีการดำเนินชีวิตกับสื่อมวลชนจึงเริ่มต้นด้วยการพิจารณากิจกรรมในชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งอาจจะแบ่งได้เป็น 2 กิจกรรมหลัก ๆ คือ กิจกรรมการทำงานและกิจกรรมการพักผ่อน โดยในแต่ละกิจกรรมจะมีการศึกษาว่าสื่อเข้าไปมีบทบาทอย่างไรบ้าง

แนวคิดนี้ถือว่าไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมแบบใดก็ตาม ผู้รับสารจำเป็นต้องบริโภคสื่อ (media consumption) ด้วยเหตุผลบางประการ เช่น กลุ่มคนทำงานที่ต้องการติดตามข่าวสารจะเปิดรับโทรทัศน์ ในขณะที่นักธุรกิจต้องอ่านหนังสือพิมพ์เพื่อดูราคาหุ้นและใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจ กลุ่มวัยรุ่นยุคเบบิลทีวีเพื่อเป็นการพักผ่อน ฯลฯ

งานวิจัยของ Robinson (อ้างถึงใน จุฑามาศ กิริติกสิกร, 2542, หน้า 1) เป็นตัวอย่างที่ดีที่ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของสื่อมวลชนต่อวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาว่าง ซึ่ง Robinson พบว่า คนที่มีอายุระหว่าง 16-65 ปี ในช่วงเวลา 1 สัปดาห์จะมีเวลาว่าง 38.5 ชั่วโมงหรือคิดเป็นร้อยละ 23 ของเวลาทั้งหมด (168 ชั่วโมง) ส่วนเวลาที่เหลือจะใช้ไปในการพักผ่อนร้อยละ 33 การทำงานร้อยละ 19 การดูแลครอบครัวร้อยละ 12 และการดูแลตนเอง ร้อยละ 13

เมื่อพิจารณาแบ่งแยกตามช่วงอายุแล้ว พบว่า กลุ่มคนที่มีอายุระหว่าง 18-25 ปี จะมีเวลาว่างมากที่สุด คือ 50 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ หรือร้อยละ 30 ของเวลาทั้งหมด ส่วนกลุ่มที่มีเวลาว่างน้อยที่สุด คือ กลุ่มอายุระหว่าง 46-55 ปี มีเวลาว่างเพียงร้อยละ 21 สำหรับกิจกรรมที่ทำในเวลาว่างนั้น พบว่า การใช้สื่อเป็นกิจกรรมที่ทุกกลุ่มอายุใช้มากที่สุด รองลงมากิจกรรมทางสังคมร้อยละ 19 และงานอดิเรกร้อยละ 19

วิธีการดำเนินชีวิตได้เข้ามามีบทบาทต่อการวิจัยทางด้านสื่อสารมวลชนในฐานะของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยว่าบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่มีวิธีการดำเนินชีวิตที่ต่างกันจะมีแบบแผนการใช้สื่อต่างกันอย่างไร ซึ่งในทางกลับกันผลการศึกษาวิจัยเรื่องแบบแผนการใช้สื่อของบุคคลต่าง ๆ ก็เป็นภาพสะท้อนถึงวิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มบุคคลกลุ่มต่าง ๆ สังคมได้อีกด้วย (กาญจนา แก้วเทพ, 2541, หน้า 311) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวิธีการดำเนินชีวิตในฐานะตัวแปรในการวิจัยทางสื่อสารมวลชนไว้ดังนี้

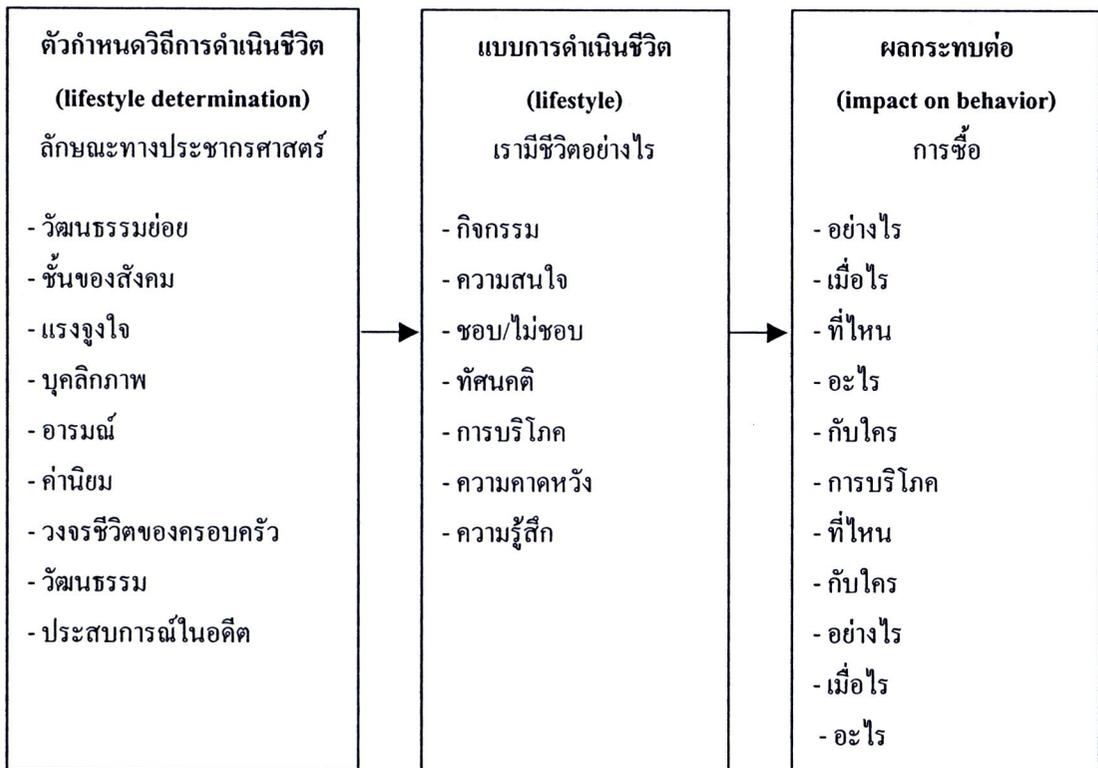
ผลจากการใช้ตัวแปรทางประชากร เช่น อายุ เพศ การศึกษา ซึ่งนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดแบ่งประเภทของผู้รับสารนั้นได้ข้อสรุปว่าตัวแปรเหล่านี้มีลักษณะที่กว้างเกินไปและไม่ค่อยถูกนำมาใช้ โดยไม่สามารถอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดปัจจัยภายนอกเหล่านี้จึงมีความสัมพันธ์กับแบบแผนการใช้สื่อและการรับสาร ในเวลาเดียวกันบรรดาตัวแปรด้านจิตวิทยาที่เป็นปัจจัยภายใน เช่น ทักษะ บุคลิกภาพ ลักษณะทางอารมณ์ และแบบแผนวิธีคิด แม้ว่าจะเป็นตัวแปรที่ค่อนข้างมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับตัวแปรด้านการสื่อสาร แต่ก็เป็นตัวแปรในลักษณะไม่มีที่มาที่ไป เพราะไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าเพราะเหตุใดบุคคลจึงมีลักษณะทางจิตวิทยาเช่นนั้น

นอกจากนี้การเก็บข้อมูลยังเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งทำให้มีการตั้งคำถามถึงความน่าเชื่อถือของการวิจัย จากจุดแข็งและจุดอ่อนของตัวแปรที่เป็นปัจจัยด้านคุณสมบัติของประชากรทั้งภายนอกและภายในดังกล่าวปัจจุบันได้มีการพัฒนาตัวแปรใหม่ซึ่งก็คือ วิธีการดำเนินชีวิต (lifestyles) ที่ได้จัดแบ่งประเภทของบุคคลโดยใช้เกณฑ์เรื่องรสนิยม (taste) และความชื่นชอบในเรื่องการใช้ชีวิตของบุคคลที่เป็นผลลัพธ์มาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะทางประชากรและคุณลักษณะทางจิตวิทยาของแต่ละบุคคล

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า วิธีการดำเนินชีวิตถูกกำหนดด้วยปัจจัยหลายประการด้วยกันซึ่งสามารถแสดงออกเป็นกรอบวิธีการดำเนินชีวิตและกระบวนการบริโภคได้ ดังแสดงในภาพ 2

จากกรอบวิธีการดำเนินชีวิตและกระบวนการบริโภค ดังแสดงในภาพ 2 สามารถสรุปได้ว่า วิธีการดำเนินชีวิตถูกกำหนดด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ ประสบการณ์ที่ผ่านมา (past experience) ลักษณะบางอย่างที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (innate characteristics) และสถานการณ์ในปัจจุบัน (current situation) สิ่งดังกล่าวนี้จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

การบริโภค (consumption behavior) โดยแต่ละคนจะมีวิธีการดำเนินชีวิตเป็นของตนเอง และจะได้รับการปรับปรุงแต่งขัดเกลาโดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมไปตามขั้นตอนของวงจรชีวิต (ดารา ทีปะปาล, 2542, หน้า 170) ดังนั้น วิธีการดำเนินชีวิตจึงมีลักษณะที่ไม่คงที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปมาได้ ถ้าปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลกำหนดวิธีการดำเนินชีวิตตัวใดตัวหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป แต่โดยมากแล้วบุคคลส่วนใหญ่จะรักษาวิธีการดำเนินชีวิตของตนเองไว้หรือถ้าจะเปลี่ยนแปลงก็จะเป็นไปในลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป

ภาพ 2 กรอบวิธีการดำเนินชีวิตและกระบวนการบริโภค

ที่มา. จาก เอกสารคำสอน พฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer Behavior) (หน้า 170), โดย ดารา ทีปะปาล, 2542, กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, คณะวิทยาการจัดการ.

ประเภทของวิธีการดำเนินชีวิต เราสามารถจัดแบ่งประเภทของวิธีการดำเนินชีวิตได้มากมายหลายประเภทขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และวิธีการที่เราทำการวิจัย โดยสามารถแบ่งได้ทั้งในลักษณะเฉพาะเจาะจงตามสินค้า บริการและในลักษณะอย่างกว้าง ๆ เพื่อดูรูปแบบการดำเนินของกลุ่มเป้าหมายที่เราสนใจ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ยึดแนวทาง Reimer (1995) เป็นหลักในการวิจัย เนื่องจากในการดำเนินชีวิตของ Reimer ได้จัดแบ่งไว้ นั้นมีพื้นฐานความคิดในกรอบที่ว่า แต่ละบุคคลนั้นมีความสนใจที่แน่นอนในการดำเนินชีวิตและมีการกระทำที่สนองต่อความสนใจนั้นอยู่เป็นประจำ วิธีการดำเนินชีวิตในที่นี้ไม่ได้หมายถึง กิจกรรมที่ทำเพื่อจุดประสงค์ต่าง ๆ เฉพาะเหตุการณ์ เพราะบางครั้งกิจกรรมที่ทำนั้นอาจมีวัตถุประสงค์ที่ต่างกันในแต่ละครั้ง

Reimer (1995, pp. 124-126) ได้แบ่งวิธีการดำเนินชีวิตไว้ 5 กลุ่ม ดังนี้

1. วิธีการดำเนินชีวิตที่มุ่งเน้นด้านวัฒนธรรม (cultural orientation) คือ วิธีการดำเนินชีวิตที่แสดงให้เห็นถึงกิจกรรม ความสนใจและความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือประเพณีนิยมในแต่ละสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมระดับชาวบ้านหรือระดับสูงก็ตาม เช่น การชมการแสดงทางวัฒนธรรมทางวัฒนธรรม การให้ความสนใจนิทรรศการทางศิลปะ เป็นต้น

2. วิธีการดำเนินชีวิตที่มุ่งเน้นด้านสังคม (social orientation) หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตที่แสดงให้เห็นถึง กิจกรรม ความสนใจและความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องรอบตัวที่เห็นว่าสำคัญ นอกเหนือจากสิ่งที่เป็นอยู่ทั่วไปและเป็นสิ่งที่ควรค่าต่อการที่บุคคลจะเข้าไปร่วมทำเพื่อส่วนรวม เช่น เรื่องการเมืองและสภาพแวดล้อม เป็นต้น

3. วิธีการดำเนินชีวิตที่มุ่งเน้นด้านบันเทิง (entertainments orientation) หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตที่แสดงให้เห็นถึงกิจกรรม ความสนใจและความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจและความบันเทิงของตนเองมากกว่าสิ่งอื่น ๆ เช่น การชมภาพยนตร์ การซื้อสินค้าเพื่อสนองความพอใจส่วนตัว

4. วิธีการดำเนินชีวิตที่มุ่งเน้นด้านบ้านและครอบครัว (home and family) หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตที่แสดงให้เห็นถึงกิจกรรม ความสนใจและความคิดเห็นที่มีลักษณะของความใกล้ชิด และเป็นเรื่องส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับตนเอง บ้านและคนในครอบครัวของตนเอง เช่น การทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว

5. วิธีการดำเนินชีวิตที่มุ่งเน้นด้านกีฬา กิจกรรมกลางแจ้งและสุขภาพ (sport and outdoor orientation) หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตที่แสดงให้เห็นถึงกิจกรรม ความสนใจ และความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง เช่น การเล่นกีฬา สุขอนามัยในการรับประทานอาหาร รวมไปถึงการใช้ชีวิตกลางแจ้ง เช่น การแคมป์ปิ้ง การศึกษาวิธีการดำเนินชีวิตมีประโยชน์หลายอย่างแล้วแต่แง่มุมของประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

1. เพื่อเข้าใจ (understanding) การศึกษาวิธีการดำเนินชีวิตจะนำมาซึ่งความรู้ ความเข้าใจในสถานการณ์ ทั้งค่านิยม ทศนคติ และความคาดหวัง สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มียุทธศาสตร์ต่อกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค การบริหารงานตลาดและวางแผน โฆษณานั้นจะกระทำโดยไม่รู้จักผู้บริโภคไม่ได้ซึ่งการรู้จักผู้บริโภคนั้นหมายถึง การเข้าใจ ในจิตวิทยา พฤติกรรมของผู้บริโภคและการเข้าถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีสวนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของผู้บริโภค

2. เพื่อทำนาย (predict) การนำผลการศึกษามาทำนายแนวโน้มพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นและช่วยในการพยากรณ์แนวทางการวางแผนงาน โฆษณาสินค้า เรียกได้ว่าเป็นเครื่องมือชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติงานหรือเป็นแนวทางการดำเนินธุรกิจได้ เมื่อวิธีการดำเนินชีวิตของผู้บริโภคเปลี่ยนไป ผู้ดำเนินธุรกิจจำเป็นต้องศึกษาวิธีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นแล้วทำนายสถานการณ์ในอนาคตเพื่อหาโอกาสในการขายสินค้าใหม่ ทั้งยังช่วยลดความเสี่ยงของการเกิดขึ้นของสินค้าใหม่ในตลาดอีกด้วย หรืออาจเป็นข้อมูลในการปรับปรุงสินค้าเก่าที่มีข้อบกพร่องหรือไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปทำให้เราสามารถแก้ไขปรับปรุงได้ทันที่

3. เพื่อการวางแผนและการออกแบบ (design) บริษัทดำเนินธุรกิจใด ๆ ก็ตามจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อสามารถผลิตสินค้าและวางแผนโฆษณาได้ตรงตามลักษณะที่ต้องการ ความสนใจ หรือปัญหาของผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย การศึกษาวิธีการดำเนินชีวิตส่วนหนึ่งเป็นการจัดหาข้อมูลที่จะช่วยในการประเมินกลยุทธ์ของการขายสินค้า และโฆษณาเพื่อที่จะสามารถประเมินกลยุทธ์ในการเสนอสินค้า และปรับปรุงแผนการตลาดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การนำรูปแบบการดำรงชีวิตมาเป็นตัวแปรในการศึกษาพฤติกรรมกรรมการแสดงออกของผู้รับสารมิได้มีประโยชน์เฉพาะในทางการโฆษณาเท่านั้น หากแต่ยังมีประโยชน์ต่อการศึกษากการสื่อสารมวลชนทั่ว ๆ ไปเป็นอย่างยิ่งด้วย โดยปกติในการวิจัยทางการสื่อสารมวลชนมักวิเคราะห์ผู้รับสารโดยใช้ตัวแปรที่เป็นองค์ประกอบภายนอก ซึ่งได้แก่ ลักษณะทางประชากรศาสตร์ เช่น เพศ อายุ การศึกษา รายได้ ฯลฯ แต่การใช้ตัวแปรด้านจิตวิทยาสังคม โดยการศึกษาวิธีการดำเนินชีวิตจะเป็นการวิเคราะห์ที่ลึกลงไปถึงองค์ประกอบภายในของผู้รับสาร (รุ่งฤดี ห่อนาค, 2542, หน้า 21) ในขณะที่ Scott and O’Hair (1989, p. 210) ให้ความเห็นว่า การวิเคราะห์ผู้รับสารโดยศึกษาจากลักษณะทางประชากรศาสตร์ (demographics) ประกอบกับลักษณะทางจิตวิทยาสังคม (psychographics) หรือวิธีการดำเนินชีวิตจะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดและเจาะลึกซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจที่จะออกแบบและใช้ช่องทางการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

นอกจากนี้วิธีการดำเนินชีวิต (lifestyle) ยังหมายถึง รูปแบบการใช้ชีวิตของบุคคลอยู่ในโลกที่แสดงออกมาในรูปของกิจกรรม (activities) ความสนใจ (interests) และความคิดเห็น (opinions) Kotler (1997, p. 180) การวิเคราะห์แบบการดำเนินชีวิตของผู้บริโภคเชิงจิตวิทยาสังคม (psychographics) จะเป็นการวิเคราะห์ว่า ผู้บริโภคใช้เวลาและทรัพยากรต่าง ๆ ของเขาแต่ละวันอย่างไร (Activities--A) อะไรที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เขาสนใจและถือว่ามีความสำคัญ (Interests--I) และเขาคิดเกี่ยวกับตัวเองและคิดถึงโลกรอบตัวเขาอย่างไร (Opinions--O) การวิเคราะห์แบบการดำเนินชีวิตของผู้บริโภคใน 3 แนวทางดังกล่าวบางครั้งใช้ “AIOs” ของ Plummer (1974) เพื่ออ้างอิง

จากแนวความคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า วิธีการดำเนินชีวิตจะถูกกำหนดด้วยปัจจัยต่าง ๆ ประกอบด้วยประสบการณ์ที่ผ่านมา (past experience) ลักษณะบางอย่างที่ติดมาตั้งแต่เกิด (innate characteristics) และสถานการณ์ในปัจจุบัน (current situation) สิ่งดังกล่าวเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้บริโภค (consumption behavior) ทุกคนจะมีแบบการดำรงชีวิตเป็นของตนเองและจะได้รับการปรับปรุงแต่งขัดเกลาโดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) ไปตามลำดับขั้นตอนของวงจรชีวิต ผู้วิจัยได้ใช้แนวความคิดเรื่องการวิเคราะห์วิธีการดำเนินชีวิตของ Reimer (1995, pp. 124-126)

เป็นหลักเนื่องจากเป็นวิธีการที่สามารถใช้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยด้านสังคมศาสตร์มากที่สุด รวมทั้งได้นำผลการศึกษานำร่อง (pilot study) ของ สุกัญญา บุรณเดชาชัย (2552) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรม การเปิดรับข่าวทางอินเทอร์เน็ตของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา โดยการศึกษาสำรวจและสัมภาษณ์เชิงลึกนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยบูรพาซึ่งสามารถสรุปได้ว่า นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา นำข้อมูลข่าวจากอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการดำเนินชีวิต 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการงาน และด้านการดำรงชีวิตประจำวัน ผู้วิจัยได้นำแนวความคิดดังกล่าวมาบูรณาการเพื่อใช้ในการกำหนดตัวแปรด้านวิธีการดำเนินชีวิตในการวิจัยต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับข่าวและผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อความรู้

กรักรกฎ พรหมมูล (2549) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารกับการได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้ของนักท่องเที่ยวน พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีการเปิดรับข่าวสารมาก จะได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

กฤษกร พบศิริ (2548) ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มนักศึกษาที่เข้ามาใช้งาน อินเทอร์เน็ต โดยเปิดรับข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับระดับการเรียนรู้ทางการเมือง แสดงให้ทราบว่า การใช้เว็บไซต์การเมืองมีความสัมพันธ์กับระดับการเรียนรู้ทางการเมือง

ครรชิต มาลัยวงศ์ (2551) กล่าวถึง อินเทอร์เน็ต ว่าทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ได้อย่างกว้างขวางและเสรีมากขึ้น (ลดช่องว่างระหว่างชนชั้นและวัย) เป็นการเพิ่มโอกาสทางความรู้

ชายไทย รักษาชาติ (2548) วิจัยพื้นที่ของอินเทอร์เน็ต ในส่วนของเว็บไซต์ เพื่อความบันเทิงทั่วไป เว็บไซต์ดราม่า และการสนทนาผ่านระบบออนไลน์ พบว่า พื้นที่ในอินเทอร์เน็ตมีการสร้าง “ความรู้” และ “ความจริง” อยู่ตลอดเวลาโดยเนื้อหาที่มีผลกระทบด้านความใฝ่ต่ำทั้งในเชิงความคิดและพฤติกรรม เกิดการซึมซับและสร้างสิ่งตกค้างทางความคิดและพฤติกรรมให้กับผู้เสพสื่ออินเทอร์เน็ต

ธัญญนันท์ ตรีเสนห์จิต (2549) ผลการวิจัย พบว่า อินเทอร์เน็ตสามารถทำหน้าที่ในการตรวจสอบข้อมูลข่าวสารทางการเมืองได้เป็นอย่างดี ด้วยการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือสื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูล หรือค้นหาประเด็นข่าวเพิ่มเติม ทั้งนี้ข้อมูลที่ถูกเลือกใช้อินเทอร์เน็ตมักทำหน้าที่เป็นข้อมูลตั้งต้น (primary sources) ในการกำหนดทิศทางให้เป็นประเด็นต่าง ๆ (priming/hinting)

นิชดา เตรียมชัยศรี (2542) พบว่า การเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ จากข่าวสารที่รับผ่านระบบเครือข่าย Intranet ที่ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ $= 0.368$ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งหมายความว่า หากมีการเปิดรับข่าวสารผ่านระบบเครือข่าย Intranet มากก็จะมีการใช้ประโยชน์จากข่าวสารที่ได้รับผ่านเครือข่าย Intranet มากตามไปด้วย

เพ็ญทิพย์ จิรพินธุสรณ์ (2541) ผลการวิจัย พบว่า วัตถุประสงค์หลักในการแสวงหาข่าวสารผ่านสื่อมวลชน และอินเทอร์เน็ตของนักศึกษา และบุคลากรเป็นการเปิดรับข้อมูลข่าวสารเพื่อสนองความต้องการของตน

วิชุดา โพธิ์เพชร (2546) พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มีผลกระทบจากการใช้อินเทอร์เน็ตโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักศึกษาได้รับผลกระทบจากการใช้อินเทอร์เน็ตด้านการเรียนและด้านสังคมอยู่ในระดับมาก และได้รับผลกระทบจากการใช้อินเทอร์เน็ตด้านเศรษฐกิจและด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต

ศราวดี จันทโสพล (2547) ศึกษาเรื่อง *การใช้อินเทอร์เน็ต เพื่อการสืบค้นสารสนเทศของอาจารย์และนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสารสนเทศจันทบุรี* การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการใช้ ความต้องการ และปัญหาการใช้ อินเทอร์เน็ต ตลอดจนข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการอินเทอร์เน็ตของอาจารย์และนิสิตของวิทยาเขตสารสนเทศ ผลการวิจัย พบว่า สภาพการใช้อินเทอร์เน็ตของอาจารย์พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการใช้เพื่อการสอนและติดตามข่าวสารทันสมัย ส่วนใหญ่ใช้บริการข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และแหล่งข้อมูลบนอินเทอร์เน็ตจากในประเทศมากกว่าต่างประเทศ สภาพการใช้อินเทอร์เน็ตของนิสิต พบว่า วัตถุประสงค์ในการใช้

เพื่อการเรียน ส่วนใหญ่ใช้บริการเครื่องมือช่วยค้น และแหล่งข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต จากในประเทศมากกว่าต่างประเทศ

ศิริพร อ้วนคำ (2544) พบว่า การเปิดรับข่าวสารเรื่องสิ่งแวดล้อมของนักเรียน ในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมดีเด่นพระเกียรติ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม ของนักเรียน

สุวรรณ มาศเมฆ (2540) พบว่า การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นการศึกษาแบบตลอดชีพ สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญในการใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ในด้านการเรียนการสอน ด้วยเหตุที่เป็นศูนย์ข้อมูลขนาดใหญ่ในราคาไม่แพงและแน่นอน ว่าการรับข่าวสารบนอินเทอร์เน็ต ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต นักศึกษามีความรอบรู้ข่าวสารข้อมูลมากขึ้น การกระหายข่าวเป็นไปด้วยความรวดเร็วกว้างขวาง ทำให้เกิดความสนใจ ในข่าว และความจำเป็นต้องการใช้ข้อมูลข่าวสารมากขึ้นมีความเท่าเทียมกันในการรับข้อมูล ข่าวสารในด้านต่าง ๆ กล่าวได้ว่า อินเทอร์เน็ตสามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการประกอบการกิจของสถาบัน อุดมศึกษาได้อย่างครอบคลุม

เสกสรร สายสีเสด (2545) ศึกษาเรื่อง อินเทอร์เน็ต การใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ต ของนักศึกษา อาจารย์และผู้บริหารสถาบันราชภัฏอุดรธานี จากผลการวิจัย พบว่า นักศึกษา อาจารย์ และผู้บริหารมีการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มที่ใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตในระดับสูง คือ กลุ่มอาจารย์ เป็นเพราะอาจารย์ ส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับอินเทอร์เน็ต และมีเครื่องคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่อไปอินเทอร์เน็ต มากกว่านักศึกษาทำให้เกิดการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตได้สูงกว่า อีกทั้งในแง่ เศรษฐกิจอาจารย์มี ความพร้อมที่จะมีเครื่องคอมพิวเตอร์ติดตั้งอินเทอร์เน็ตมากกว่า นักศึกษา

อรพิน จิรวัดนศิริ (2541) ศึกษาเรื่อง การใช้ประโยชน์จากสื่ออินเทอร์เน็ต ของนักศึกษาศรีอยุธยาโท ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร การใช้ประโยชน์จากสื่ออินเทอร์เน็ตของนักศึกษาระดับปริญญาโท ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัย

ที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากสื่ออินเทอร์เน็ตของนักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยรัฐ และเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ปัจจัยทางด้านคุณลักษณะประชากร พบว่า อายุ และอาชีพเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากสื่ออินเทอร์เน็ต และการได้รับประโยชน์จากสื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อการศึกษา พบว่า การใช้ประโยชน์จากสื่ออินเทอร์เน็ต ของกลุ่มตัวอย่างเป็นไปได้เพื่อประโยชน์ด้านอื่น ๆ มากกว่าประโยชน์ด้านการศึกษา โดยนักศึกษาปริญญาโทมหาวิทยาลัยเอกชนมีแนวโน้มการใช้ประโยชน์จากสื่ออินเทอร์เน็ตมากกว่านักศึกษาปริญญาโทมหาวิทยาลัยรัฐ

D'Haenens, Jankowski, and Heuvelman (2007) ศึกษาเรื่อง *News in Online and Print Newspapers: Differences in Reader Consumption and Recall* ผู้อ่านสื่อสิ่งพิมพ์นั้น มีไม่มากไปกว่าผู้อ่านข่าวออนไลน์ซึ่งการการบริโภคนั้นขึ้นอยู่กับประเภทข่าวเพศของผู้อ่าน และความสนใจหัวข้อข่าวที่พบในข่าวที่พิมพ์และข่าวออนไลน์ ในเรื่องของเสรีภาพพื้นฐานของความอิสระ ข่าวออนไลน์มีรูปแบบที่ไม่แตกต่างจากข่าวหนังสือพิมพ์ สรุปแล้วการบริโภคข่าวสารทั้งสองแบบไม่มีความแตกต่าง สังคมในปัจจุบันด้วย

Del Águila-Obra, Padilla-Meléndez, and Serarols-Tarrés (2007) ศึกษาเรื่อง *Value Creation and New Intermediaries on Internet: An Exploratory Analysis of the Online News Industry and the Web Content Aggregators* วิจัยถึงกรณีที่บริษัททำข่าวแบบยุคเดิมกำลังเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปสู่บริษัททำข่าวออนไลน์ระบบดิจิทัล รายงานชิ้นนี้ได้วิเคราะห์ปรากฏการณ์เรื่องนี้จากวัฏจักรของคุณค่าและทัศนคติต่อการสร้างคุณค่า

Ham (2007) เรื่อง *The Internet and Social Life* คลื่นอินเทอร์เน็ตระลอกสองที่ถาโถมใส่โลกดิจิทัลนำไปสู่การแพร่กระจายอย่างรวดเร็วของวัฒนธรรมชาวเว็บเนื้อหาได้แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่นสากลนับล้านคนแห่งโลกดิจิทัลเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพราะเครื่องมือเครื่องอันทันสมัยไม่ว่าจะเป็นสมาร์ตโฟน บล็อก แชท-ฟลิกเกอร์ มายสเปซ สไกป์ ยูทูป ดิกก์และคิเลียส เครื่องมือเหล่านี้ช่วยให้วัยรุ่นที่อาศัยอยู่ทั่วโลกได้มีโอกาสรับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับคนรุ่นราวคราวเดียวกันที่ดำรงชีวิตอยู่ในอีกซีกโลกหนึ่งของโลก

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยสรุป พบว่า บุคคลแต่ละคนจะเลือกเปิดรับข่าวจากสื่อที่สามารถตอบสนอง ความพึงพอใจและการนำไปใช้ประโยชน์ ตามที่ตน

ต้องการได้ ดังนั้น สื่อมวลชนในยุคปัจจุบันที่มีลักษณะเป็นลูกผสมระหว่างความเป็นสถานบันทางสังคมกับหน่วยงานทางธุรกิจที่ทำการค้าโดยมีข่าวสารต่าง ๆ เป็นสินค้าความอยู่รอดในการประกอบกิจการของสื่อมวลชน จึงขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้รับสาร และความสามารถในการผลิตสื่อที่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของผู้รับสาร หรือผู้บริโภค และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ทบทวน แสดงให้เห็นว่า ความรู้ความเข้าใจและความพึงพอใจ เป็นตัวแปรสำคัญในการที่ผู้รับสารจะเปิดรับสื่อเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ การนำมาปรับให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตและวิถีการบริโภค ในเรื่องต่าง ๆ ที่สนองความพึงพอใจและเห็นว่า เป็นประโยชน์ โดยปัจจัยทางด้านคุณลักษณะประชากร มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับและการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้ง นอกจากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์แล้ว ในปัจจุบันอินเทอร์เน็ต เป็นสื่อใหม่ ที่ผู้รับสารให้ความสนใจในการเปิดรับ และใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้นมาก อันเนื่องมาจากคุณลักษณะพิเศษของอินเทอร์เน็ตในเรื่องของความเร็ว ความหลากหลาย ความประหยัด สามารถโต้ตอบได้และไร้พรมแดน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับข่าวและผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อทัศนคติ

โคมฉาย พูใจ (2550) ผลการวิจัย พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อรายการคนค้นคนนั้น มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อรายการคนค้นคน โดยมีความสัมพันธ์ในเชิงบวก กล่าวคือ ประชาชนที่มีความพึงพอใจต่อรายการคนค้นคนมากเท่าใด ก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อรายการคนค้นคนมากขึ้นเท่านั้น

ธาม เชื้อสถาปนศิริ (2553) ศึกษาเรื่อง Twitter Journalism: กับแนวทางวารสารศาสตร์ยุคสื่อใหม่ พบว่า สำหรับประเทศไทย ทวิตเตอร์ถือเป็นเครื่องมือที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในรอบปีที่ผ่านมาด้วยสภาพแวดล้อมความขัดแย้งทางการเมือง และการปะทะกัน ระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุมทางการเมืองและรัฐบาล เครือเนชั่น คือ ผู้นำหลักที่ให้นักข่าวในสังกัดใช้ทวิตเตอร์ในการรายงานข่าวไปยังผู้อ่านทันที โดยไม่ต้องผ่านกองบรรณาธิการ สรุปได้ว่า ทวิตเตอร์เป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งในการสื่อสาร คุณภาพของข่าวนั้นจะดีหรือไม่ยังคงอยู่ที่ว่านักข่าวได้ยึดหลักเรื่องความถูกต้อง การตรวจสอบ

ข้อเท็จจริง การแสวงหาความจริง และนำเสนออย่างสมดุล เป็นวัตถุประสงค์ เป็นธรรมชาติ เป็นธรรม ด้วยความรับผิดชอบแล้วหรือไม่

ปานิสรา วัฒนรัตน์ (2550) ผลการวิจัยด้านการเปิดรับชมรายการโทรทัศน์ ชีวิตที่พอเพียง พบว่า ทักษะคิดที่เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในทิศทางเดียวกัน

ผกาพรรณ หะรังษี (2549) ผลการวิจัย พบว่า กระตุ้นแนะนำในเว็บไซต์โต๊ะราชดำเนิน มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาของข่าวหน้าหนึ่งของไทยรัฐและเดลินิวส์มาก ประเด็นที่ผู้ใช้งานเว็บบอร์ดนำมาพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นผ่านการตั้งและการตอบกระทู้ นั้น ส่วนหนึ่งเป็นลักษณะของการคัดลอกเนื้อหา มาจากประเด็นข่าวที่สื่อมวลชนกระเสาะหลัก ได้นำเสนอไปแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็น ทางการเมืองและเศรษฐกิจ

พรทิพย์ ศิริชูทรัพย์ (2542) ศึกษาเรื่อง การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมต่อปัญหาสังคมของกลุ่มผู้ใช้สื่ออินเทอร์เน็ตบนเว็บไซต์ขององค์กรพัฒนาเอกชนกรุงเทพมหานคร พบว่า ทักษะคิดต่อปัญหาสังคมของกลุ่มผู้ใช้สื่ออินเทอร์เน็ตบนเว็บไซต์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรพัฒนาเอกชน เช่นเดียวกับความรู้เกี่ยวกับปัญหาสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมขององค์กรพัฒนาเอกชน

มลินี สมภพเจริญ (2547) พบว่า การติดตามข่าวสารการเมืองทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึก ที่จะดำเนินกิจกรรม ทางการเมืองต่อไปในระยะยาว เป็นตัวชี้วัด แนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

รัตนาวลี เกียรตินิยมศักดิ์ (2542) ผลการวิจัย พบว่า ลักษณะในมณฑลสาธารณะของการสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์นั้นเป็นเวทีเสวนาทางวัฒนธรรม (cultural forum) ผู้ใช้งานยังใช้มณฑลสาธารณะของการสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์ เพื่อประโยชน์ และความพึงพอใจของตนเองดังนี้ คือ การใช้มณฑลสาธารณะของการสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์เพื่อตอบสนองความต้องการส่วนตัว เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากคนอื่น ๆ เพื่อนำไปเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง และใช้เพื่อเป็นตัวกลางในการสร้างสัมพันธ์กับคนอื่น

วารภรณ์ วนาพิทักษ์ (2550) จากผลการวิจัย พบว่า อินเทอร์เน็ตเป็นระบบการสื่อสารที่มีลักษณะความสัมพันธ์แบบกลุ่มต่อกัน มีการแพร่กระจายสูง รวมถึงมีลักษณะข้ามพรมแดนและการควบคุมการใช้อินเทอร์เน็ตควรเป็นความร่วมมือของทุกฝ่าย

สุรนา หรวุจิตรพงษ์ (2550) ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าข้อมูลข่าวสารในเว็บบอร์ดห้องเฉลิมไทย มีความน่าเชื่อถือมาก โดยให้ความเชื่อถือในด้านความมีพลวัตมากที่สุด รองลงมาคือ ความครบถ้วนสมบูรณ์ และกลุ่มตัวอย่างยังมีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารในเว็บบอร์ดห้องเฉลิมไทยในระดับมากทั้งในด้านสารสนเทศ และด้านความบันเทิง ตามลำดับ

อาทิตยา เมืองยม (2547) ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มผู้เล่นสันทนามีความคิดเห็นจากการเล่นสันทนามทางอินเทอร์เน็ตทั้งทางบวกและลบ โดยในด้านบวกนั้น กลุ่มผู้เล่นเห็นว่า การเล่นสันทนามนั้นทำให้ได้เพื่อน มีความสนุกสนาน และเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เล่นคนอื่น ๆ และความคิดเห็นในด้านลบนั้น พบว่า กลุ่มผู้เล่นเห็นว่าการเล่นสันทนามนั้นไม่สามารถหาความจริงได้

Del Águila-Obra et al. (2007) ศึกษาเรื่อง *Value Creation and New Intermediaries on Internet: An Exploratory Analysis of the Online News Industry and the Web Content Aggregators* วิจัยถึงกรณีที่ บริษัททำข่าวแบบยุคเดิมกำลังเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปสู่บริษัททำข่าวออนไลน์ระบบดิจิทัล รายงานชิ้นนี้ได้วิเคราะห์ปรากฏการณ์เรื่องนี้จากวัฏจักรของคุณค่าและทักษะคิดต่อการสร้างคุณค่า

Lee (2006) พบว่า การไปเยี่ยมชมเว็บไซต์ของรัฐบาลที่ส่งผลในเชิงลบต่อประสิทธิภาพทางการเมืองในแง่ปัจจัยภายนอกของนักศึกษา สิ่งนี้ชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพของเว็บไซต์ของรัฐบาลที่ต่ำกว่าการคาดการณ์ของนักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่ได้เข้าไปเยี่ยมชมเว็บไซต์เหล่านั้นแล้วซึ่งอาจนำไปสู่ภาพลักษณ์ที่ไม่ดี

Li (2002) ได้วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีในการนำเสนอสารสนเทศของสื่อหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และหน่วยงานธุรกิจ ที่เผยแพร่ทางเว็บไซต์ ผลการวิจัยระบุว่า เว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์นั้นมีการปรับปรุงแก้ไขมากกว่าเว็บไซต์ของโทรทัศน์ และพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

Shah (2007) นักทฤษฎีทางด้านประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม พบว่า ความปรารถนา ที่จะแสดงความห่วงใยต่อการเมือง มักทำให้เกิดพฤติกรรมการบริโภค เรื่องการเมืองการบริโภคข้าวแบบที่เป็นแบบเดิม และแบบออนไลน์ทำให้เกิดการบริโภค เรื่องการเมืองโดยตรง ซึ่งผลกระทบจะตกไปอยู่ที่การสนทนาทางการเมืองและการแสดงความห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อม แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การใช้สื่ออาจจะมีผลกระทบที่เป็นเชิงการยับยั้งและห้ามปราม

จากการงานวิจัยที่เกี่ยวกับ ความรู้ ทักษะ พฤติกรรม สรุปได้ว่า การที่จะทำให้บุคคล และสังคมเปลี่ยนแปลงนั้น มนุษย์ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ (learning) มนุษย์แต่ละคนจะมีการเรียนรู้ที่ต่างกันขึ้นอยู่กับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมของแต่ละบุคคล การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจึงมีอิทธิพลต่อความรู้สึกรู้สึกนึกคิดตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล และจากการศึกษาการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Bloom (1956) แล้ว พบว่าการเรียนรู้ จะทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงได้ใน 3 ระดับ คือ ความรู้ (Knowledge--K) ทักษะ (Affective--A) และทักษะ หรือพฤติกรรม (Psychomotor--P) โดยเรียกว่า กรอบแนวคิดแบบ KAP ซึ่งผลงานวิจัยส่วนใหญ่ พบว่า ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม มีความสัมพันธ์กัน โดยการเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ระดับของมนุษย์นั้น มีความยากง่ายตามลำดับ คือ ระดับความรู้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่ายที่สุด รองลงมา คือ ทักษะ และการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำได้ยากที่สุด และในการเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้ง มนุษย์อาจจะเปลี่ยนแปลงเพียงระดับใดระดับหนึ่งหรืออาจจะทั้งหมด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้รับและผู้ส่งสารซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปใช้เป็นตัวแปรในการวิจัยต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับข่าวและผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อทักษะหรือพฤติกรรม

กอบแก้ว ไทยีนยงศักดิ์ (2543) พบว่า ภาพยนตร์โฆษณาที่มีเนื้อหารุนแรง ในโทรทัศน์มีแนวโน้มที่จะสร้างผลต่อคนดูในระยะยาว ทั้งในแง่พฤติกรรมการเรียนรู้ และการเลียนแบบ ความหวาดระแวงจนไม่ไว้ใจใคร และความซาซินต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ในที่สุดในชีวิตครอบครัว สื่อมวลชนยังมีอิทธิพลอยู่มากในปัจจุบัน นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ วิถีการดำเนินชีวิตครอบครัว (family life pattern) ก็ว่าได้ เช่น

ทำให้ครอบครัวมีเวลาในการมีปฏิสัมพันธ์มากหรือน้อยไปกว่าเดิมจากการชมโทรทัศน์ และการที่เราเลียนแบบบุคคลบางคนที่เราพบเห็นในนิตยสาร หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ก็แสดงถึงอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตและแฟชั่น การแต่งกายทั้งที่มีผลโดยตรงและโดยอ้อมจากสื่อมวลชน

เกษรา เกิดมงคล (2546) พบว่า พฤติกรรมการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการแสวงหาข้อมูลด้านการท่องเที่ยว และวิธีการดำเนินชีวิตของคนวัยทำงาน

จินตนา วานิชประภา (2545) ศึกษาเรื่อง แนวโน้มมาตรการการตรวจสอบเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมทางเว็บไซต์ในมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย พบว่า เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมนั้น ถือว่ามีผลกระทบต่อสังคมในชั้นที่เรียกว่า รุนแรง โดยเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวกับความรุนแรง และเนื้อหาที่ผิดกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งอาจก่อให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบในหมู่ผู้ใช้

จุพธิดา อภัยโรจน์ (2549) ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจ โดยในการใช้ประโยชน์จากเว็บไซต์สุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการได้รับข้อมูลด้านสุขภาพที่ทันสมัยมากที่สุด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยนำข้อมูลจากเว็บไซต์สุขภาพไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยนำข้อมูลเกี่ยวกับการออกกำลังกายให้ถูกวิธีไปใช้ในชีวิตประจำวันมากที่สุด

ชาริณี สุวรรณภายิต (2542) ยังศึกษาพบอีกด้วยว่า สื่อมวลชนอาจเป็นต้นเหตุ การแทรกแซงการปฏิบัติกิจในชีวิตของเรา เช่น เราอาจใช้เวลาในการดูทีวี อ่านหนังสือพิมพ์ หรือการเล่นอินเทอร์เน็ต เพิ่มมากขึ้นและลดจำนวนเวลาที่เราใช้กับการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบชีวิตครอบครัว (family life pattern) อีกทั้งสื่อมวลชนยังมีส่วนทำให้วัฒนธรรมที่แสดงถึงรสนิยมที่ดี กลายมาเป็นวัฒนธรรมของมวลชน (mass culture) ได้ สื่อมวลชนจึงเป็นสถาบันหนึ่ง ที่ทำหน้าที่กระบวนการสังคมประกิด (socialization process) ซึ่งเป็นกระบวนการอบรม บ่มนิสัย การขัดเกลา หรือการฝึกฝนให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้ เกี่ยวกับระเบียบ กฎเกณฑ์ ตลอดจนวัฒนธรรมของสังคม เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสามารถดำเนินชีวิต อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข

ธนิกานต์ มาฆะศิริานนท์ (2549) พบว่า ผู้ที่เสพติดอินเทอร์เน็ต นั้นจะประสบกับปัญหาทางจิตใจ ปัญหาความสัมพันธ์ทางสังคม และมีแนวโน้มที่จะเสพติดสิ่งอื่น ๆ มาก่อนมากกว่าผู้ที่ไม่เสพติด

ปิ่นทारीย์ โจรรัมย์ (2549) ผลการวิจัย พบว่า วัตถุประสงค์หลักในการใช้งานเว็บบอร์ดของผู้ใช้ คือ การใช้เพื่อแสวงหาข้อมูล กลุ่มตัวอย่างรับรู้ต่อประสิทธิภาพของสื่อเว็บบอร์ดว่ามีศักยภาพเพียงพอ และวัตถุประสงค์ การใช้เว็บบอร์ดมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสื่อสาร อย่างเป็นประชาธิปไตยนอกจากนี้ยังพบอีกด้วยว่า การรับรู้ต่อเว็บบอร์ด มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสื่อสารอย่างเป็นประชาธิปไตย

มลินี สมภพเจริญ (2547) ศึกษาเรื่อง อินเทอร์เน็ตและสื่อมวลชนต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการเปรียบเทียบการเปิดรับข่าวสารการเมืองผ่านสื่อต่าง ๆ กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองพบว่า การเปิดรับข่าวสารการเมืองผ่านโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสารการเมือง อินเทอร์เน็ต สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ระดับนัย 0.05 ตัวแปรที่มีอิทธิพลรวม (total effect) ในการอธิบายเชิงสาเหตุ กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุด ได้แก่ การติดตามข่าวสารการเมืองทางอินเทอร์เน็ต ดังนั้น ผลการวิจัยนี้ยืนยันว่า การคาดทำนายว่าอินเทอร์เน็ตส่งผลต่อการเกิดกระบวนการประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น

รัตนาวลี เกียรตินิยมศักดิ์ (2542) ผลการวิจัย พบว่า ลักษณะในมณฑลสาธารณะของการสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์นั้นเป็นเวทีเสวนาทางวัฒนธรรม (cultural forum) ผู้ใช้งานยังใช้มณฑลสาธารณะของการสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์เพื่อประโยชน์และความพึงพอใจของตนเองดังนี้ คือ การใช้มณฑลสาธารณะของการสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์เพื่อตอบสนองความต้องการส่วนตัว เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากคนอื่น ๆ เพื่อนำไปเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง และใช้เพื่อเป็นตัวกลางในการสร้างสัมพันธ์กับคนอื่น

วณิชยา บุญทรง (2548) ผลการวิจัย พบว่า ลักษณะทางประชากรศาสตร์พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ต และลักษณะเทคโนโลยีที่ดึงดูดใจผู้เสพติดใช้อินเทอร์เน็ต มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเสพติดอินเทอร์เน็ตและพฤติกรรมการเสพติดอินเทอร์เน็ตยังมีความสัมพันธ์กับผลกระทบจากการเสพติดอินเทอร์เน็ตในระดับ

ความรุนแรงที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ผู้เสพติดที่มีพฤติกรรมการเสพติดอินเทอร์เน็ตแตกต่างกัน ได้รับผลกระทบจากการเสพติดอินเทอร์เน็ตแตกต่างกัน

วิภารัตน์ พันธุ์ฤทธิ์คำ (2544) ผลการวิจัย พบว่า สื่อ และเพื่อนของวัยรุ่นมีอิทธิพลทำให้วัยรุ่นได้รู้จักคนตรีญี่ปุ่น คือ กระบวนการสร้างและแสวงหาความโดดเด่นกับกระบวนการเลียนแบบ แสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มผ่านเรือนร่าง ด้วยการแต่งกายเลียนแบบนักร้องคนตรีญี่ปุ่น

ศุภฤกษ์ โปธิไพรัตนา (2547) ผลการวิจัย พบว่า ประเภทของสื่อสารที่เปิดรับมีผลกระทบต่อการจัดจำพฤติกรรมกรรมการข่มขืนการใช้ความรุนแรงเมื่อมีปัญหาความรักของกลุ่มเยาวชน

สุพัตรา อมตทวิวัฒน์ (2549) ผลการวิจัย พบว่า การอ่านข่าวสารจากอีเมลล์แบบส่งต่อมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งต่อ กล่าวคือ ยิ่งผู้ใช้อีเมลล์อ่านข่าวสารจากอีเมลล์แบบส่งต่อจำนวนมาก ยิ่งมีพฤติกรรมการส่งต่ออีเมลล์แบบส่งต่อ

เสริมศิริ ภูศรี (2548) ผลการวิจัย พบว่า ผู้ใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์มีทัศนคติที่เห็นว่าผู้ส่งสารมา ให้มีความน่าไว้วางใจมากกว่าต้นตอของข่าวสารเมื่อนำคุณลักษณะเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของข่าวสาร มาหาสหสัมพันธ์ พบว่า คุณลักษณะด้านความทันสมัยของข่าวสาร มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับความลึก และความรวดเร็วของข่าวสาร ในขณะที่ความถูกต้องของข่าวสารมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับคุณลักษณะด้านความเป็นที่นิยมแพร่หลาย และความสามารถเชื่อถือได้ของข่าวสาร

อัจฉรา ทองอยู่ (2550) พบว่า ทัศนคติของกลุ่มวัยรุ่นต่อการแต่งกายหลังจากการเปิดรับชมโทรทัศน์รายการโทรทัศน์ กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติต่อการแต่งกายโดยรวมในระดับที่เห็นด้วย

Farag (2004) พบว่า สื่อกลางของข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต มีศักยภาพที่สำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงระบบการทำสื่อที่มีอยู่ ณ ปัจจุบันของประเทศอียิปต์ ประเมินผลกระทบจากการใช้อินเทอร์เน็ตต่อระบบการนำเสนอของสื่อสารมวลชน ผลกระทบนี้สร้างความสนใจให้มีผู้คนเข้ามามีส่วนร่วม มีกระบวนการตรวจสอบและพิจารณาความเหมาะสมของสื่อ และความอิสระในการแสดงออก นอกจากนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อสำหรับสังคมประชาชนที่กำลังจะเกิดขึ้นในประเทศอียิปต์ นอกจากนี้สื่อทางออนไลน์

เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปรายเชิงสาธารณชนได้อย่างอิสระ และสามารถส่งเสียงร้องเรียนต่อการปกครองของรัฐได้

Klapper (1960) ศึกษาเรื่อง *The Effects of Mass Communication* ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้สื่อมวลชนว่า นอกจากจะทำให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมและสร้างนิสัยเกี่ยวกับอาชญากรรมแล้ว ยังเป็นการกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวและรุนแรงในยามคับขัน ตลอดจนทำให้บุคคลที่ติดตามรับชมความรุนแรงที่นำเสนอในสื่อเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมและจิตวิทยา อาจส่งผลกระทบในด้านบวกและด้านลบแก่บุคคลผลของการเปิดรับข่าวผ่านตัวแปรด้านความรู้ทัศนคติ และทักษะจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตของนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยในตะวันออก

Lewis (2006) ศึกษาเรื่อง *Seeking Health Information on the Internet: Lifestyle Choice or Bad Attack of Cyberchondria* วิจัยเกี่ยวกับเว็บไซต์สุขภาพชื่อ Real Age.com โดยการศึกษาวิจัยระบุว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อวิธีการดำเนินชีวิตด้านการดูแลสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อใหม่อย่างอินเทอร์เน็ตในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากสื่ออินเทอร์เน็ตเป็นเทคโนโลยีที่มีความเจริญก้าวหน้า สามารถนำเสนอข่าวสารได้ทันต่อเหตุการณ์ โดยมีการเปลี่ยนแปลงข่าว (update) ให้ใหม่อยู่เสมอและมีการเชื่อมโยงไปยังแหล่งข่าว หรือบทความอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้อ่านได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างกว้างขวาง

Roberts, Wanta, and Dzwo (2002) ผลงานวิจัยชิ้นนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาถึงกระบวนการในการตั้งกระทู้ และบทความของกระทู้นั้น บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะอย่างยิ่งบนบอร์ดข่าวออนไลน์หรือ EBB การค้นพบนี้ นำไปสู่บทสรุปที่ว่า ประเด็นที่ตั้งอยู่บนอินเทอร์เน็ตได้รับอิทธิพลอย่างมากจากสื่อพิมพ์ หากแต่ในทำนองเดียวกันหัวข้อหรือประเด็นต่าง ๆ ที่อยู่บน EBB นั้น ได้รับอิทธิพล มาจากสื่อพิมพ์เช่นกัน หากสื่อพิมพ์ตระหนักถึง ความสำคัญของประเด็นทางสังคม ประเด็นใดนั้น ก็อาจทำให้มีการนำประเด็นนั้น เข้าสู่การตั้งกระทู้บนอินเทอร์เน็ตต่อไป ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตจะใช้สื่อพิมพ์เป็นตัวชี้แนะที่จะเลือกประเด็นที่สำคัญไปอภิปรายบน EBB ดังนั้น การนำเสนอข่าวในประเด็นใดประเด็นหนึ่งมาก ๆ ไม่เพียงแต่เป็นการสร้างความสำคัญ ให้กับประเด็น

นั้น หากแต่ยังเป็นการกระตุ้นความสนใจจากผู้ใช้อินเทอร์เน็ตให้เอาประเด็นดังกล่าวไปอภิปรายบนบอร์ด

Shah (2007) นักทฤษฎีทางด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม พบว่า ความปรารถนาที่จะแสดงความห่วงใยต่อการเมืองมักทำให้เกิดพฤติกรรมการบริโภค เรื่องการเมืองการบริโภคข่าวแบบที่เป็นแบบเดิมและแบบออนไลน์ทำให้เกิดการบริโภค เรื่องการเมืองโดยตรงซึ่งผลกระทบจะตกไปอยู่ที่การสนทนาทางการเมืองและการแสดงความห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อม แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การใช้สื่ออาจจะมีผลกระทบที่เป็นเชิงการยับยั้งและห้ามปราม

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบ และอิทธิพลของสื่อมวลชน พบว่า สื่อมวลชนได้เพิ่มบทบาท ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพต่อวิถีชีวิตของคน และ สังคม โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้น เกิดขึ้นได้ทั้งในระดับบุคคล องค์กร สถาบัน ทางสังคม วัฒนธรรม โดยอาจจะเกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมถึงอิทธิพล ทั้งด้านบวกและด้านลบ สื่อมวลชนเปรียบเสมือนตัวกลางหรือสื่อ mediating ที่มีส่วนร่วม (contributory) ในการเอื้ออำนวยส่งผลกระทบต่อผู้รับสารมากกว่าจะเป็นสาเหตุ ของผลกระทบ อย่างไรก็ตามจากการทบทวนวรรณกรรมในเรื่องดังกล่าว พบว่า สื่อมวลชน ส่งผลกระทบต่อบุคคล ได้หลายประการ คือ ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงความรู้ ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม นอกจากนี้ ยังมีผลต่อความก้าวร้าวรุนแรง รวมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมและกล่อมเกลாதงสังคม (socialization process) อีกด้วย และงานวิจัยที่ทบทวนได้แสดงถึงบทบาทที่สำคัญ และมีอิทธิพลของสื่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นสื่อใหม่ด้วยลักษณะที่ดึงดูดใจ จนทำให้ผู้รับข่าว เสพติดได้ แต่อย่างไรก็ตาม จากผลของการศึกษาแล้ว สื่อมวลชนรวมทั้งสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นช่องทางสำคัญที่ผู้รับสารเปิดรับเพื่อใช้ประโยชน์ ทางด้านความรู้ ข่าวสาร และความบันเทิง กล่าวโดยสรุปจากผลการวิจัย สื่อมวลชนเปรียบเสมือนเป็นคาบสองคม ที่มี ผลต่อบุคคลและสังคมทั้งด้านดีและด้านเสีย ขึ้นอยู่กับผู้รับสารว่าจะเลือกใช้ด้านใด ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้วิจัยถึงอิทธิพลของสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่ออินเทอร์เน็ตที่มี ต่อวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลเพื่อใช้เป็นแนวทางศึกษาวิจัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับข่าวและผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิต

กอบแก้ว ไทยีนยงศักดิ์ (2543) พบว่า ภาพยนตร์โฆษณาที่มีเนื้อหารุนแรงในโทรทัศน์มีแนวโน้มที่จะสร้างผลต่อคนดู ในระยะยาวทั้งในแง่พฤติกรรมการเรียนรู้และการเลียนแบบ ความหวาดระแวงจนไม่ไว้ใจใคร และความซาชินต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ในที่สุดในชีวิตครอบครัว สื่อมวลชนยังมีอิทธิพลอยู่มากในปัจจุบัน นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตครอบครัว (family life pattern) ก็ว่าได้ เช่น ทำให้ครอบครัวมีเวลาในการมีปฏิสัมพันธ์มากหรือน้อยไปกว่าเดิมจากการชมโทรทัศน์ และการที่เราเลียนแบบบุคคลบางคน ที่พบเห็นในนิตยสาร หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ก็แสดงถึงอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อแบบแผน การดำเนินชีวิต และแฟชั่นการแต่งกายทั้งที่มีผลโดยตรงและโดยอ้อมจากสื่อมวลชน

กาญจนา ธานีปกรณ์ (2544) พบว่า ผู้อ่านนิตยสารเอสไควร์ส่วนใหญ่มีวิถีการดำเนินชีวิตแบบ home and family orientation และแบบ entertainment orientation ตามแนวความคิดการแบ่งวิถีการดำเนินชีวิตของ Reimer (1995)

จักรนาท นาคทอง (2548) ผลการวิจัย พบว่า สมาชิกชมรมการ์ตูนจะใช้อินเทอร์เน็ตเป็นประจำ ในการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการ์ตูน วิพากษ์วิจารณ์การ์ตูนเรื่องต่าง ๆ สมาชิกชมรมการ์ตูนมีการปลีกตัวออกจากสังคมภายนอก การสร้างเว็บไซต์ของชมรมการ์ตูนของชมรมการ์ตูนร่วมกับสมาชิกชมรม ทำให้เกิดกิจกรรมร่วมกันภายในชมรม สมาชิกชมรมการ์ตูนจะได้ใช้พบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การก่อให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ต่อไป และในขณะที่ร่วมสร้างเว็บไซต์ ก็ยังสามารถกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกเพื่อสังคมด้วย

จินตนา มณเฑียรวิเชียรฉาย (2541) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการดำเนินชีวิตในมหาวิทยาลัยของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ศึกษาผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มต่าง ๆ พบว่าทุกกลุ่มมีความสัมพันธ์กันในทางบวก

จินตนา วานิชประภา (2545) ศึกษาเรื่อง แนวโน้มมาตรการการตรวจสอบเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมทางเว็บไซต์ในมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ในประเทศไทย พบว่า เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมนั้นถือว่ามีผลกระทบต่อสังคมในชั้นที่เรียกว่ารุนแรง โดยเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวกับความรุนแรงและเนื้อหา ที่ผิดกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งอาจก่อให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบในหมู่ผู้ใช้

จิรดา มหาเจริญ (2547) ผลการวิจัยในส่วนของความสัมพันธ์กับครอบครัว พบว่า การเล่นเกมออนไลน์มาก ๆ ทำให้เกิดปัญหาหรือทะเลาะกับสมาชิกในครอบครัว เรื่องจำกัดการเล่นและมีเวลาทำกิจกรรมกับครอบครัวน้อยลง รวมทั้งด้านการศึกษา ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าผู้ที่เล่นเกมออนไลน์ มักมีผลการเรียนต่ำลง ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การเล่นเกมออนไลน์ทำให้มีเพื่อนมากขึ้นและกลายเป็นเรื่องการสนทนาหลักของนักเรียน

จุฑามาศ กิรติกลีกร (2542) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการดำเนินชีวิตของเด็กวัยรุ่นกับการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน พบว่า การเปิดรับสื่อระยะเวลาในการเปิดรับ และช่วงเวลาในการเปิดรับสื่อมีความ สัมพันธ์ทางบวกกับวิถีการดำเนินชีวิต

ธนาพงษ์ จันท์ชอน (2546) พบว่า ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ซึ่ง ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้รวมต่อครอบครัว ที่แตกต่างกันของผู้ชม จะทำให้ผู้ชมมีความถี่ และระยะเวลาในการเปิดรับชมสถานีข่าวโทรทัศน์เนชั่นชาแนล ยูบีซี 8 แตกต่างกันไป นอกจากนี้ยังพบอีกด้วยว่า วิถีการดำเนินชีวิตมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร

ธนิกานต์ มาณะศิริานนท์ (2549) พบว่า ปัจจัยทางจิตวิทยาเป็นสาเหตุสำคัญ ที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการเสพติดเมื่อเปรียบเทียบระหว่างผู้ที่เสพติดและไม่เสพติด พบว่า ผู้ที่เสพติดนั้นจะประสบกับปัญหาทางจิตใจ ปัญหาความสัมพันธ์ทางสังคม และมีแนวโน้มที่จะเสพติดสิ่งอื่น ๆ มาก่อนมากกว่าผู้ที่ไม่เสพติด นอกจากนี้ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์นั้นจะส่งผลให้ผู้เสพติดและไม่เสพติดมีความแตกต่างกันในเรื่องการใช้อินเทอร์เน็ต และการประเมินตนเองกับสื่ออินเทอร์เน็ตด้วย

บุญชู เผ่าสวัสดิ์ศียรอยง (2546) ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบ ในการดำเนินชีวิต ยังมีความ สัมพันธ์กับการตัดสินใจ ชื่อวัสดุบันทึกภาพ และเสียงของภาพยนตร์ รูปแบบ ในการดำเนินชีวิตทุกรูปแบบมีความสัมพันธ์กับองค์ของภาพยนตร์ที่ตัดสินใจชื่อ

ในส่วนของการเปิดรับสื่อมวลชนมีเพียงการเปิดรับโฆษณาภาพยนตร์ทางอินเทอร์เน็ต และ โรงภาพยนตร์เท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับปริมาณวัสดุบันทึกภาพและเสียงของ ภาพยนตร์ที่ตัดสินใจซื้อ

พรรษาสิริ กุหลาบ (2550) พบว่า ปัจจุบัน ได้เกิดวัฒนธรรมในการบริโภคข่าวสาร จากสื่อใหม่หรือสื่อดิจิทัล (digital) ผู้บริโภคได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิต (lifestyle) ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม อันเนื่องมาจากการได้รับข่าวสาร จากอินเทอร์เน็ต เนื้อหาของข่าวจากอินเทอร์เน็ตมีส่วนสำคัญ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับ

พัชรินทร์ ประสนธิ์ (2541) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการ ข่าวสารเพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตของชุมชน คือ อายุ ระดับฐานะ ระดับการพูดภาษาไทย ระดับการอ่านภาษาไทย การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ การได้ฟังวิทยุ และการเดินทางเข้าไป ในเมือง

รัตนาวลี เกียรตินิยมศักดิ์ (2542) ศึกษาเรื่อง *มณฑลสาธารณะของการสื่อสาร ผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์* ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะในมณฑลสาธารณะของการสื่อสาร ผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์นั้นเป็นเวทีเสวนาทางวัฒนธรรม (cultural forum) ผู้ใช้งานยังใช้ มณฑลสาธารณะของการสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์เพื่อประโยชน์และความ พึงพอใจของตนเองดังนี้ คือ การใช้มณฑลสาธารณะของการสื่อสารผ่านสื่อกลาง คอมพิวเตอร์เพื่อตอบสนองความต้องการส่วนตัว เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อรับฟังความคิดเห็น จากคนอื่น ๆ เพื่อนำไปเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง และใช้เพื่อเป็นตัวกลางในการสร้าง-สัมพันธ์กับคนอื่น

รุ่งฤดี ห่อนาค (2542) พบว่า ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ส่วนตัวต่อเดือน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญกับวิถีการดำเนินชีวิต ของวัยรุ่น ในขณะที่วิถีการดำเนินชีวิต มีความสัมพันธ์ทางบวกต่อการเปิดรับ และความพึงพอใจที่มีต่อเพลงไทยสากลสากล ซึ่งจากผลการศึกษาวิจัยเรื่องแบบแผน การดำรงชีวิตของชาวกรุงเทพมหานคร

วรรณสิกา เชื้อชาติไทย (2546) พบว่า อินเทอร์เน็ต ไม่ใช่ศูนย์รวมของคนเหงาที่แยกตัวจากสังคม โดยกลุ่มคนลักษณะดังกล่าวยังคงมีพฤติกรรมแยกตัวในชุมชนเสมือนเช่นเดียวกับในชีวิตจริง การใช้อินเทอร์เน็ตไม่มีผลต่อการแยกตัวจากสังคมของบุคคล

วารงคณา เดชสวนะ (2550) พบว่า บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการกำหนดรูปแบบการศึกษาภายในครอบครัว โดยรูปแบบที่แตกต่างกันในแต่ละครอบครัวย่อมส่งผลกระทบต่อความรู้ในเรื่องการดูแลสุขภาพตนเองที่แตกต่างกันของบุตร

วิชดา โพธิ์เพชร (2546) ศึกษาเรื่อง ผลจากการใช้อินเทอร์เน็ต: กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์มีผลกระทบจากการใช้อินเทอร์เน็ตโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักศึกษาได้รับผลกระทบจากการใช้อินเทอร์เน็ตด้านการเรียนและด้านสังคมอยู่ในระดับมาก และได้รับผลกระทบจากการใช้อินเทอร์เน็ตด้านเศรษฐกิจและด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตอยู่ในระดับปานกลาง นักศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ที่ศึกษาอยู่ในสำนักวิชาที่แตกต่างกันได้รับผลกระทบจากการใช้อินเทอร์เน็ตโดยรวมทุกด้านไม่แตกต่าง

Ka-Ching and Leung (2007) ศึกษาเรื่อง *Lifestyles, Reliance on Traditional News Media and Online News Adoption* เอกลักษณะการดำเนินชีวิตกับการเลือกรับข่าวแบบเดิมและแบบออนไลน์ จากการศึกษาวิจัยการปรับตัวในการดำเนินชีวิต การเลือกรับข่าวแบบดั้งเดิมเปรียบเทียบกับองค์ประกอบของข่าวออนไลน์ พบว่า การดำเนินชีวิตแบบใหม่สามารถเชื่อมต่อกันได้หลากหลาย ต่างกับการดำเนินชีวิตแบบเดิม

Farag (2004) พบว่า สื่อกลางของข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต มีศักยภาพที่สำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงระบบการทำสื่อที่มีอยู่ ณ ปัจจุบันของประเทศอียิปต์ ประเมินผลกระทบจากการใช้อินเทอร์เน็ตต่อระบบการนำเสนอของสื่อสารมวลชน ผลกระทบนี้สร้างความสนใจให้มีผู้คนเข้ามามีส่วนร่วม มีกระบวนการตรวจสอบ และพิจารณาความเหมาะสม ของสื่อ และความอิสระในการแสดงออก นอกจากนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อสำหรับสังคมประชาชนที่กำลังจะเกิดขึ้นในประเทศอียิปต์ นอกจากนี้ สื่อทางออนไลน์เปิดโอกาสให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการอภิปรายเชิงสาธารณชนได้อย่างอิสระ และสามารถส่งเสียงร้องเรียนต่อการปกครองของรัฐได้

Roberts et al. (2002) ผลงานวิจัยชิ้นนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาถึงกระบวนการในการตั้ง กระชู้และบทบาทของกระชู้บนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะอย่างยิ่งบนบอร์ด ข่าวออนไลน์หรือ EBB การค้นพบนี้นำไปสู่บทสรุปที่ว่าประเด็นที่ตั้งอยู่บนอินเทอร์เน็ต ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากสื่อพิมพ์ หากแต่ในทำนองเดียวกันหัวข้อหรือประเด็นต่าง ๆ ที่อยู่บน EBB นั้นได้รับอิทธิพลมาจากสื่อพิมพ์เช่นกัน หากสื่อพิมพ์ตระหนักถึงความ สำคัญของประเด็นทางสังคมประเด็นใดนั้นก็อาจทำให้มีการนำประเด็นนั้นเข้าสู่การตั้ง กระชู้บนอินเทอร์เน็ตต่อไป ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตจะใช้สื่อพิมพ์เป็นตัวชี้หน้าที่จะเลือกประเด็น ที่สำคัญไปอภิปรายบน EBB ดังนั้น การนำเสนอข่าวในประเด็นใดประเด็นหนึ่งมาก ๆ ไม่เพียงแต่เป็นการสร้างความสำคัญให้กับประเด็นนั้นหากแต่ยังเป็นการกระตุ้น ความสนใจจากผู้ใช้อินเทอร์เน็ตให้เอาประเด็นดังกล่าวไปอภิปรายบนบอร์ด

Reimer (1995) กล่าวว่า วิธีการดำเนินชีวิต คือ รูปแบบเฉพาะของกิจกรรม ในแต่ละวันที่แสดงความเป็นคนนั้น ๆ โดยที่วิธีการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลจะเป็น เอกลักษณะที่ไม่เหมือนใคร คนแต่ละคนจะเลือกทำในสิ่งที่แตกต่างจากคนอื่น ๆ ซึ่งก็อาจ จะมีใครคนอื่น ๆ ทำในสิ่งเหล่านั้นเหมือนกันก็เป็นได้ จึงมีคนจำนวนหนึ่งที่มีวิธีการ ดำเนินชีวิตที่เหมือน ๆ กัน

Kotler (1997) ที่ว่า คนเราจะกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวิธีการดำเนินชีวิต ที่เรากำลังดำเนินอยู่ หรือที่เราต้องการจะเป็น ดังนั้น ถ้าเราสามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับ วิธีการดำเนินชีวิตได้สำเร็จ เราก็เข้าใจว่าทำไมคนเราถึงแสดงออกเช่นนั้น และมีแบบแผน การดำเนินชีวิตเช่นนั้น

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิธีการดำเนินชีวิตข้างต้น สรุปได้ว่า การศึกษาวิธีการดำเนินชีวิตของผู้รับสาร นอกจากจะทำให้ทราบถึงแนวทางที่คนแต่ละคน เลือกใช้ในการดำเนินชีวิตแล้ว ยังเป็นภาพสะท้อนถึงสภาพการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ที่มนุษย์สังกัดอยู่ด้วย กล่าวคือ วิธีการดำเนินชีวิตของบุคคลจะได้รับอิทธิพลโดยตรง จากสภาพการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของบุคคลและการดำเนินชีวิตประจำวันของคนเรานั้น สื่อมวลชนในฐานะเป็นแหล่งรวมของข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตในสังคม ได้เข้ามามีส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงบุคคลและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสังคม ข่าวสาร (information society) สื่อใหม่อย่างอินเทอร์เน็ต เป็นสื่อที่เข้ามามีบทบาท

ในการดำเนินชีวิตเป็นอย่างยิ่ง และงานวิจัยส่วนใหญ่ พบว่า ลักษณะทางประชากรศาสตร์ มีความสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปใช้เป็นตัวแปรในการวิจัยต่อไป

สรุป

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องยังพบอีกด้วยว่ากระบวนการสังคมประกิต (socialization process) สื่อมวลชนเป็นสถาบันหนึ่งที่ทำหน้าที่กระบวนการสังคมประกิต ในทางการเมือง และในด้านอื่น ๆ ซึ่งเป็นกระบวนการอบรมบ่มนิสัย การขัดเกลา หรือการฝึกฝนให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้เกี่ยวกับระเบียบกฎเกณฑ์ ตลอดจนวัฒนธรรมของสังคม เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม และมีความสุข ตัวอย่างเช่น การรณรงค์โครงการเมาไม่ขับ ที่หน่วยงานผู้รับผิดชอบ ได้พยายามดำเนินการมานานหลายปี เมื่อสื่อมวลชนในหลาย ๆ ประเภท ทั้งรายการละคร เกมโชว์ รายการวาไรตี้ทางสถานีโทรทัศน์ หรือการนำเสนอข่าว บทความที่แสดงให้เห็นถึงผลเสียของการเมาแล้วขับ ทำให้ประชาชนตื่นตัวในเรื่องนี้มากขึ้น อุบัติเหตุที่เกิดจากเมาแล้วขับก็ลดลง ทั้งยังช่วยให้สมาชิกในสังคมไม่ทำผิดกฎหมายด้วยโดยในส่วนของประเทศไทยนั้น ได้มีผู้วิจัยไว้พบว่า การนำเสนอข่าว โดยเฉพาะข่าวสืบสวน (investigative news) ทางการเมืองในสื่อมวลชนไทย ทำให้ประชาชนในสังคมเกิดการรับรู้ขึ้น มีส่วนร่วมทางการเมืองในการตรวจสอบนักการเมืองหรือรัฐบาล รวมถึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้

การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารบนอินเทอร์เน็ตนั้น ได้มีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหลายทฤษฎี รวมทั้งมีผู้ให้ความสนใจทำการวิจัยเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้เป็นจำนวนมาก อาทิ การศึกษาในหัวข้อผล กระทบของการใช้อินเทอร์เน็ตที่มีต่อผู้รับสาร การวิเคราะห์รูปแบบและการนำเสนอเนื้อหาของข่าวอินเทอร์เน็ต การกำหนดนโยบาย และลักษณะการรายงานข่าวผ่านอินเทอร์เน็ต และแนวโน้มหนังสือพิมพ์ออนไลน์ในประเทศไทย เป็นต้น ในปัจจุบันผู้ส่งและผู้รับสารได้ให้ความสำคัญกับการรับส่งข่าวบนอินเทอร์เน็ตมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการหาข้อมูลข่าวจากอินเทอร์เน็ตและการรับส่งข่าวทางอินเทอร์เน็ต อันเนื่องมาจากทางเทคโนโลยีมีความเจริญมากขึ้นทำให้เกิดการพัฒนาการนำเสนอข่าวให้

ทันต่อเหตุการณ์โดยมีการเปลี่ยนแปลงข่าว (update) ให้ใหม่อยู่เสมอและมีการเชื่อมโยงไปยังแหล่งข่าวหรือบทความอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้อ่านได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างกว้างขวาง สื่อจึงกลายเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิต และนำไปสู่ปัญหาและผลกระทบหลาย ๆ ด้านของวิถีการดำเนินชีวิตแบบเดิม ๆ ของสังคมไทย ให้เปลี่ยนแปลงไปซึ่งล้วนมาจากการรับสื่อและอิทธิพลสื่อยังทำให้เกิดพฤติกรรม การเลียนแบบ เช่น ข่าวอาชญากรรม ข่าวสงคราม ภาพยนตร์หรือละครที่มีเนื้อหารุนแรง ต่อสู้กัน ส่งผลให้เด็กและคนที่รับสื่อจินตนาการตามและเกิดการเลียนแบบจะพบเห็นได้ บ่อยครั้งจากการที่เด็กหรือคนที่ก่ออาชญากรรมหลายคดี โดยมักจะบอกว่าเลียนแบบมาจากหนัง จากสื่อต่าง ๆ แม้กระทั่งการแต่งกายตามแฟชั่นของวัยรุ่น การก่ออาชญากรรม การก่อม็อบ การใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมไทยขณะนี้ ทั้งนี้ เป็นผลมาจาก อิทธิพลของสื่อ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสื่อใหม่ อย่างอินเทอร์เน็ตที่นับวันก็ยังมีอิทธิพลต่อสังคม มากขึ้น ซึ่งส่งผลให้ความนิยมในการเปิดรับข่าวบนอินเทอร์เน็ตมีสถิติสูงขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้ด้วยปัจจัยบางประการที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวของข่าวบนสื่ออินเทอร์เน็ต ได้แก่

1. ความรวดเร็วในการนำเสนอ เช่น เมื่อเกิดเหตุการณ์หนึ่ง ๆ ขึ้น นักข่าวสามารถ พิมพ์ข่าวลงบนคอมพิวเตอร์แล้วอัปข่าวลงเว็บไซต์ได้ในทันที รวมทั้งยังสามารถ เปลี่ยนแปลงข่าวได้ตลอดเวลาเพราะออนไลน์ตลอด 24 ชั่วโมง

2. การนำเสนอเนื้อหาข่าวมีลักษณะเชิงปฏิสัมพันธ์ (interactive content) คือ สามารถโต้ตอบได้ ข่าวที่นำเสนอทางเว็บไซต์ส่วนใหญ่มักจะสำรวจความคิดเห็น (polls) อภิปรายกลุ่ม (discussion groups) และตั้งคำถามไว้ในตอนท้ายเพื่อให้ผู้อ่าน ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่

3. การบริการข่าวในลักษณะเชื่อมโยง (related links) บริการข่าวออนไลน์จะได้รับการเชื่อมโยงไว้กับบริการข้อมูลอื่น ๆ ทำให้ข่าวที่นำเสนอไม่ต้องยืดเยื้อมาก คือ นำเสนอ เฉพาะสาระสำคัญจริง ๆ นอกจากนั้น การนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์และวิทยุโทรทัศน์ ก็สามารถนำเสนอให้ผู้อ่านหรือผู้ชมสามารถรับข้อมูลข่าวสารเพิ่มเติมได้จากบริการ เว็บออนไลน์

4. การให้บริการฐานข้อมูล (database) การให้บริการข้อมูลข่าว ในลักษณะเว็บไซต์ ในอินเทอร์เน็ตทำให้ผู้อ่านสามารถค้นหาข้อมูลที่ต้องการ เช่น สุขภาพ สถิติ สูตรอาหาร การศึกษา ได้รวดเร็วมาก ทำให้ข่าวเกิดประโยชน์ต่อผู้รับสารตรงตามความต้องการได้มากยิ่งขึ้น

5. การทำงานข่าวในอดีตทำโดยอาศัยหลักวิชาโดยมีอาชีพด้านสื่อ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักความถูกต้อง ความสมดุล ความยุติธรรม แต่สื่อใหม่กลับปฏิเสธแนวทางเหล่านี้อย่างสิ้นเชิง เพราะผู้ใช้สื่อใหม่ต้องการทำหน้าที่ นายทวาร หรือ “gatekeeper” ด้วยตัวเอง กล่าวคือ สามารถเลือกรับสารได้ และยังเปิดโอกาสมากมายให้กับผู้อ่านในการนำเสนอข่าวสารของเขาเอง

ตามเหตุผลต่าง ๆ ข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษา ผลของการเปิดรับข่าวจากอินเทอร์เน็ตที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งปัจจุบันได้มีการนำเสนอข่าวบนอินเทอร์เน็ตมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือพิมพ์แทบทุกรายชื่อ มักให้ความสำคัญกับการเผยแพร่สารสนเทศของตนผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตควบคู่กับการเผยแพร่ในรูปแบบสิ่งพิมพ์ด้วยแทบทั้งสิ้น ในการนำเสนอสารสนเทศ ของหนังสือพิมพ์แต่ละรายชื่อ ผ่านทางอินเทอร์เน็ตนั้นย่อมมีความแตกต่างในด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร ให้ข้อเสนอแนะ ให้ความบันเทิง และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ของหนังสือพิมพ์แต่ละราย และยังมีความหลากหลายในรูปแบบการนำเสนอเนื้อหา ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอในลักษณะข้อความ ภาพประกอบ ข้อความและภาพประกอบ ภาพเคลื่อนไหว และการเชื่อมโยงไปยังแหล่งข้อมูลอื่น นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอื่นที่มีอยู่บนเว็บไซต์ เช่น บริการอีเมลบริการดาวน์โหลดร่วมแสดงความคิดเห็น และบริการข่าวย้อนหลัง เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยคาดว่า จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจที่จะได้มีวิจารณ์ญาณในการเปิดรับข่าวจากอินเทอร์เน็ตได้อย่างดี และมีประสิทธิภาพ และทำให้ทราบข้อเท็จจริงในเรื่องการเปิดรับข่าวจากอินเทอร์เน็ตที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิต (lifestyle) ของผู้รับข่าวที่เปลี่ยนไป รวมทั้งเป็นแนวทางสำหรับองค์กรต่าง ๆ ของสังคม โดยเฉพาะองค์กรการศึกษา และองค์กรสื่อสารมวลชน และองค์กรพัฒนา ทางสังคมในการพัฒนาเนื้อหาข่าวจากสื่ออินเทอร์เน็ต ให้มีคุณภาพ น่าเชื่อถือและมีประโยชน์ต่อผู้รับสารต่อไป

สืบเนื่องมาจากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าว ผู้วิจัย ได้สรุปแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสนับสนุนปัจจัยความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของการเปิดรับข่าวจากอินเทอร์เน็ตที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ของมหาวิทยาลัยในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยนำเสนอในรูปแบบของตาราง ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1

สรุปแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตัวแปร	ทฤษฎีและแนวคิด	งานวิจัย
1. ความรู้ที่ได้จากการเปิดรับข่าวทางอินเทอร์เน็ต	- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) (2550)	กรักรกฎ พรหมมูต (2549)
- ด้านการศึกษา	- ครรชิต มาลัยวงศ์ (2551)	รัชฎณันทน ศรีเสนห์จิต (2549)
- ด้านเศรษฐกิจ	- การเรียนรู้ทางสังคม (social learning)	ปัทมาภรณ์ ไชรัมย์ (2549)
- ด้านสังคม	- กาญจนา แก้วเทพ (2541)	กฤษฎกร พบศิริ (2548)
- ด้านการเมือง	- Technology Determini (McQuail, 1994)	ชายไทย รักษาชาติ (2548)
- ด้านสิ่งแวดล้อม	- Learning Domain or Taxonomy The Three Type of Learning (Bloom, 1956)	ศราวดี จันทร์โสฬส (2547)
		วิชุดา โพธิ์เพชร (2546)
		ศิริพร อ้วนคำ (2544)
		นิชดา เตรีมชัยศรี (2542)
		พรทิพย์ ศิริชูทรัพย์ (2542)
		เสกสรร สายสีตด (2545)
		เพ็ญทิพย์ จิรพินุสรณ์ (2541)
		อรพิน จิรวัดนศิริ (2541)
		สุวรรณ มาศเมฆ (2540)

ตาราง 1 (ต่อ)

ตัวแปร	ทฤษฎีและแนวคิด	งานวิจัย
		D'Haenens, et al. (2007)
		Del Águila-Obra et al. (2007)
		Ham (2007)
2. ทศนคติที่ได้จากการเปิดรับข่าวทางอินเทอร์เน็ต - แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10		ชาม เชื้อสถาปนศิริ (2553)
- ด้านการศึกษา	(พ.ศ. 2550-2554) (2550)	โสมฉาย ฟูใจ (2550)
- ด้านเศรษฐกิจ	- สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ (2548)	ปาณิสรา วัฒนรัตน์ (2550)
- ด้านสังคม	- การเรียนรู้ทางสังคม (social learning) (กาญจนา แก้วเทพ, 2541)	วราภรณ์ วนาพิทักษ์ (2550)
- ด้านการเมือง	- Hoffman and Novak (1996)	สุธนา หรุวิจิตรพงษ์ (2550)
- ด้านสิ่งแวดล้อม	- Hoffman and Nova (1996)	บัณฑิตารีย์ ไชรัมย์ (2549)
	- Media Exposure (Roger and Shoemaker, 1971)	ผกาพรรณ หะรังษี (2549)
	- Learning Domain or Taxonomy The Three Type of Learning (Bloom, 1956)	มลินี สมภพเจริญ (2547)
	- Computer-Mediated Communication--CMC	ศราวุดี จันทร์โสฬส (2547)
	- McCombs and Becker (1979)	รัตนาวดี เกียรตินิยมศักดิ์ (2542)

ตาราง 1 (ต่อ)

ตัวแปร	ทฤษฎีและแนวคิด	งานวิจัย
		อาทิตยา เมื่องยม (2547) Shah (2007)
3. ทักษะที่ได้จากการปฎิรับข่าวทางอินเทอร์เน็ต	- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) (2550)	กอบแก้ว ไชยณรงค์ศักดิ์ (2543)
- ด้านการศึกษา	- การหลอมรวมสื่อ (กิตติ กัมภัย และคนอื่น ๆ, 2545)	เกษรา เกิดมงคล (2546)
- ด้านเศรษฐกิจ	- การเรียนรู้ทางสังคม (social learning) (กาญจนา แก้วเทพ, 2541)	จินตนา วานิชประชา (2545)
- ด้านสังคม	- กระบวนการเลือกสรรสาร (สมควร กวิยะ, 2549)	จุฬิศา อภัยโรจน์ (2549)
- ด้านการเมือง	- Six arguments for urgent need to revitalize the development communication study (Somkuan Kaviya, 1999)	ชาริณี สุวรรณภายิต (2542)
- ด้านสิ่งแวดล้อม	- Klapper (1960)	ธนิกันต์ มาฆะศิริรานนท์ (2549)
	- Learning Domain or Taxonomy The Three Type of Learning (Bloom, 1956) KAP	ปิ่นทारीย์ โชรรัมย์ (2549)
		มตินี สมภพเจริญ (2547)
		รัตนาวลี เกียรตินิยมศักดิ์ (2542)
		วิษยา บุญทรง (2548)
		วิภารัตน์ พันธุ์ฤทธิธำ (2544)
		ศราวดี จันทโสพล (2547)
		ศุภกฤษ โพธิ์พรัตน์ (2547)

ตาราง 1 (ต่อ)

ตัวแปร	ทฤษฎีและแนวคิด	งานวิจัย
4. วิธีการดำเนินชีวิต		สุพัตรา อมตทวิวัฒน์ (2549)
- ด้านวัฒนธรรม	- Socialization Process (สมควร กวียะ, 2549)	เสริมศิริ ภูศิริ (2548)
- ด้านสังคม	- ดารา ทีปะปาล (2542)	อัจฉรา ทองอยู่ (2550)
- ด้านบันเทิง	- สุรพงษ์ โสชนะเสถียร (2542)	Farag (2004)
- ด้านบ้าน และครอบครัวด้านกีฬา กิจกรรม กลางแจ้ง	- การเรียนรู้ทางสังคม (social learning)	Lewis (2006)
	- ทฤษฎีความคาดหวังทางสังคม (social expectation theory)	Roberts et al. (2002)
	- ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม (socialization theory)	Shah (2007)
	- การเรียนรู้จากสื่อมวลชน	กอบแก้ว ไทئينงศักดิ์ (2543)
	- กาญจนา แก้วเทพ (2541)	กาญจนา ธานีปกรณ์ (2544)
		จักรนาท นาคทอง (2548)
		จินตนา มณฑะวีระวิเชียรฉาย. (2541).
		จินตนา วามิษฐประภา (2545)
		จิรดา มหาเจริญ (2547)

ตาราง 1 (ต่อ)

ตัวแปร	ทฤษฎีและแนวคิด	งานวิจัย
- การสื่อสารมวลชนและวัฒนธรรม	จุฬามาศ ภัทรพิสิฐ (2542)	
- McQuail (1994)	ธนาพงษ์ จันทร์ชอน (2546)	
- AIO Statement (Reimer, 1995)	ธนิกันต์ มาณะศิริานนท์ (2549)	
- DeFleur (1989)	บุญชู เผ่าสวัสดิ์ขจร (2546)	
- Plummer (1974)	พรรยาสิริ ภูกลาง (2550)	
- Innis (1951)	พัชรินทร์ ประสงค์ (2541)	
	รัตนาวิ เกียรตินิยมศักดิ์ (2542)	
	รุ่งฤดี หอนาค (2541)	
	รุ่งฤดี หอนาค (2542)	
	วรรณลิกา เชื้อชาติไทย (2546)	
	วรางคณา เศษสวนะ (2550)	
	Farag (2004)	
	Ka-Ching and Leung (2007)	
	Kotler (1997)	
	Roberts et al. (2002)	

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

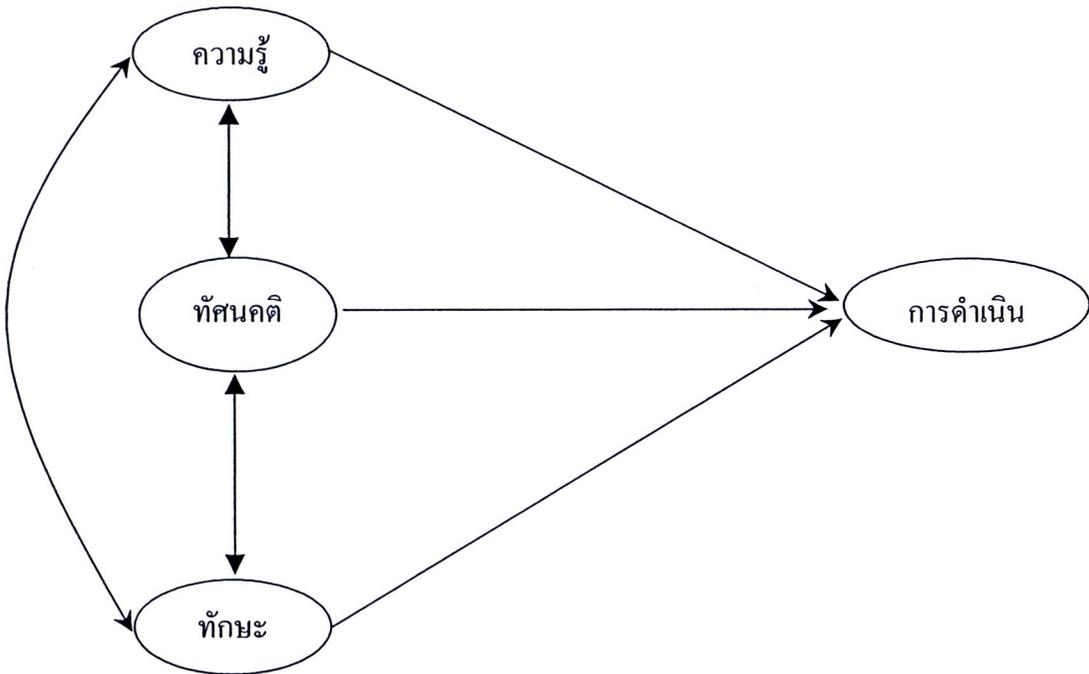
การวิจัยหัวข้อนี้มีแนวทางการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดที่เป็นองค์รวม (holistic) ในขอบเขตขององค์ความรู้ใน 2 สาขา ที่มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (integrated science) กล่าวคือ สาขาสังคมวิทยา (sociology) และสาขาการสื่อสารมวลชน (mass communication) โดยเน้นเฉพาะสื่ออินเทอร์เน็ต (Internet) หรือสื่อดิจิทัล (digital) ซึ่งเป็นสื่อใหม่ (new media) ที่มีผลกระทบต่อปัจเจกบุคคลและในระดับสังคม จากแนวคิดหลักของการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้พัฒนากรอบแนวคิดขึ้นจากการบูรณาการแนวความคิดที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่าง ๆ โดยศึกษาแนวคิดของ สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2542, หน้า 41) และ คารา ทีปะปาล (2542, หน้า 170) ซึ่งได้วิจัยเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางสังคมและลักษณะด้านจิตวิทยาของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตและแนวคิดเกี่ยวกับตนเอง (self-concept) ทั้งการเปิดรับสื่อโดยยึดหลักแนวทางของ Reimer (1995, pp. 124-126) เป็นหลักในการวิจัยเนื่องจากวิธีการศึกษาการดำเนินชีวิตของ Reimer มีพื้นฐานการวัดโดยวิเคราะห์จากกิจกรรม ความสนใจและความคิดเห็นของบุคคลซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาการเปิดรับข่าวจากสื่ออินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นสื่อใหม่ ผู้วิจัยจึงได้ใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ว่าด้วยเรื่องของเทคโนโลยีสื่อสารเป็นตัวกำหนด (technology determinism) ของ McQuail (1994, p. 7) และแนวคิดเรื่องการสื่อสารผ่านตัวกลางคอมพิวเตอร์ (Computer-Mediated Communication--CMC) ของ Hoffman and Novak (1996) ซึ่งได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายคอมพิวเตอร์ (อินเทอร์เน็ต) ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารได้อย่างรวดเร็วและกำลังได้รับความนิยมสูงสุดในยุคปัจจุบัน โดยใช้แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับสื่อมวลชน (media exposure) ซึ่ง Rogers and Shoemaker (1971, p. 102) ซึ่งได้ศึกษาและสร้างแบบจำลองการเปิดรับสื่อมวลชนไว้

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อบุคคลและสังคม (media effect) ซึ่งเป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ด้านจิตวิทยา การเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงบุคคล (learning domain or taxonomy the three type of learning)

ซึ่ง Bloom (1956) ศึกษาเรื่อง *Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: The Cognitive Domain* ไว้ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิด และงานวิจัยของ McCombs and Becker (1979, p. 61) ที่ศึกษาผลกระทบและอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคม (media effect on society) ผลการวิจัยพบว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อบุคคลในด้านอารมณ์ ด้านพุทธิพิสัย ด้านเจตพิสัยและด้านทักษะพิสัย ภายหลังจากได้วิจัยแนวคิด

ทฤษฎีและงานวิจัยข้างต้นแล้วผู้วิจัยได้สรุปและบูรณาการกรอบแนวคิดที่แสดงความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของตัวแปรต่าง ๆ ของการวิจัย ดังแสดงในภาพ 3

ภาพ 3 แบบจำลองความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นตามสมมติฐาน

ที่มา. จากการศึกษา

**หมายเหตุ ความรู้ หมายถึง ความรู้ที่ได้จากการเปิดรับข่าวทางอินเทอร์เน็ต
 ทัศนคติ หมายถึง ทัศนคติที่ได้จากการเปิดรับข่าวทางอินเทอร์เน็ต
 ทักษะ หมายถึง ทักษะที่ได้จากการเปิดรับข่าวทางอินเทอร์เน็ต
 การดำเนินชีวิต หมายถึง วิถีการดำเนินชีวิตที่ได้จากการเปิดรับข่าวทางอินเทอร์เน็ต

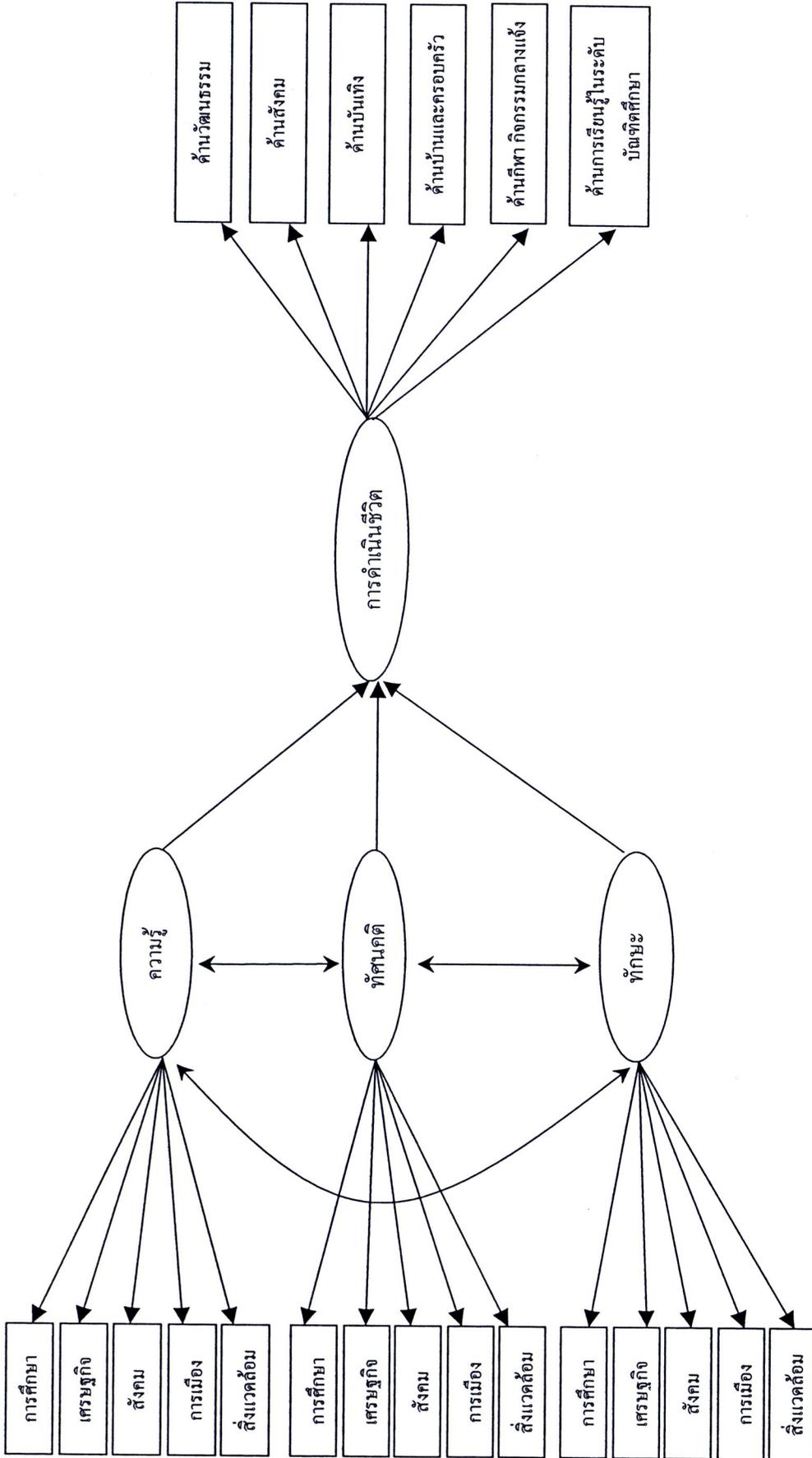
สมมติฐานของการวิจัย

จากการสังเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับข่าวจากอินเทอร์เน็ตที่มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิต ผู้วิจัยสามารถสรุป ตัวแปรที่เป็นปัจจัยของการเปิดรับข่าวจากอินเทอร์เน็ตที่มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย 3 ตัวแปรแฝง ได้แก่ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ นำเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแสดงในภาพ 4

การตั้งสมมติฐานในการวิจัย

จากภาพ 4 ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

1. ความรู้ที่ได้จากการเปิดรับข่าวทางอินเทอร์เน็ตมีอิทธิพลทางตรงต่อวิถีการดำเนินชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยในภูมิภาคตะวันออก
2. ทักษะที่ได้จากการเปิดรับข่าวทางอินเทอร์เน็ตมีอิทธิพลทางตรงต่อวิถีการดำเนินชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยในภูมิภาคตะวันออก
3. ทัศนคติที่ได้จากการเปิดรับข่าวทางอินเทอร์เน็ตมีอิทธิพลทางตรงต่อวิถีการดำเนินชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยในภูมิภาคตะวันออก

ภาพ 4 แบบจำลองสมมติฐานความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของผลของการเปิดรับข่าวจากอินเทอร์เน็ตที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิต

ที่มา. จากการวิจัย